

İRFAN MEKTEBİ ve ŞERHİ

ÖNSÖZ

Muhterem okuyucum, her ne sûretle olursa olsun elinize geçmiş bulunan bu kitap hacmi i'tibâriyle pek büyük olmamakla birlikte, manâ ve özü i'tibâriyle oldukça yüklüdür.

Bu kitaptan en iyi bir şekilde fayda sağlamak için, daha evvelce bu yollardan geçmiş bir **arif**'in nezâretinde tatbîkine başlamak doğru olacaktır.

İçindekileri kendinize mâl edip o hâli yaşamak istiyorsanız yolu budur. Kılavuzsuz yola çıkan yolda kalır denmiştir.

Eğer ehlini bulamazsanız yine de okuyun; ancak bu defa sağlayacağınız fayda ilmi mahiyette olacaktır. Bu dahi sizler için çok büyük bir kazanç olacaktır.

Sınırlı boş zamanlarımda azar, azar yazarak, Mevlâ'mın izni ile nihâyet tamâma erdirdiğim bu küçük kitapçığın bizlere ve bizden sonrakilere, yollarında yardımcı olmasını diliyorum.

Mümkün olduğu kadar kısa ve öz olarak yazmağa çalıştığım bu mertebelere Cenâb-ı Hakk, cümle gayretli sâlikleri ulaştırsın.

Sevgili okuyucum, bu risâlenin yazılışında, düzenlenişinde, basılışında, bastırılışında, tüm oluşumunda emeği ve hizmeti geçenleri saygı ile yâd et, geçmişlerine de hayır duâ et, ALLAH (c.c.) gönlünde feyz kapıları açsın.

Yâ Rabbi; bu kitaptan meydana gelecek ma'nevi hasılayı, evvelâ âcizane, Efendimiz Muhammed Mustafâ (s.a.v.)in rûhuna, sonra merhum, Hâzmi Efendi Babamın ve bütün uşşâki canlarının rûhlarına hediye eyledim kabûl eyle.

HAKK'tan her birerlerimize yardım etmesini, gayret, gönül açıklığı ve rûh derinliği vermesini niyâz ederim.

NECDET ARDIÇ UŞŞÂKİ

TERZİ BABA TEKİRDAĞ,

1991

Muhterem okuyucularım: Terzi baba kitabının toparlanmasını ve yazılı-
mını neticelendirdikten sonra, nasıl bir yol izliyeyim diye düşünmeye başla-
mıştım. Çünkü mühim olan bir husûs öncelik bekliyordu. Bu da **“İrfan
Mektebi ve Şerhi”** idi. Yazıldığı günlerin sıkışıklığı, vaktimin çok azlığı yü-
zünden ancak o kadar öz ve özet olarak oluşturulduğundan, şerhi ve ayrıca
mevcudu da çok az kaldığından ikinci basımı da gerekiyordu. Bu hususa ön-
celik vererek çalışmalara başladım. Cenâb-ı Hakk’tan tamamlanması için
gayret kuvvet vermesini niyâz ederim.

Muhterem okuyucularım: Bu kitabı okumağa başlarken, nefsin
hevâsından, zan ve hayâlden, gafletten soyunmaya çalışarak, saf bir gönül
ve Besmele ile okumaya başlamanızı tavsiye edeceğim, çünkü kafamız ve
gönlümüz, vehim ve hayâlin tesiri altında iken gerçek mânâda bu ve benze-
ri kitaplardan yararlanmamız mümkün olamıyacaktır.

Gayret bizden muvaffâkiyyet Hakk’tandır.

08/08/2004

Necdet Ardıç

Terzi Baba Tekirdağ.

NEFS – NEFİS GERÇEKTEN NEDİR ?

Muhterem okuyucularım; İrfan mektebi bölümümüze geçmeden evvel sizlere **nefs** hakkında kısa bir bilgi sunmaya çalışacağım, böylece bu hususların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağını düşünüyorum.

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerim'de **insân** varlığının ifâdesi en geniş bir biçimde **"nefs"** kelimesi ve onun derin anlamı içerisinde belirtilmektedir.

Nefs üzerine çok şeyler söylenmiştir, fakat daha fazla **"emmâre"**lik hâli ele alınmıştır. Oysa ki; **"nefs"**in mânâsı ve hakîkati **insân** varlığı üzerinde gerçekten çok geniş bir sahayı kapsamaktadır. Onun hakîkatini ne kadar iyi bilebilirsek mevzûlarımıza nüfûz etmemiz o derece daha derinden ve kapsamlı olacaktır diye düşünüyorum.

Şeriat ve tarikat kitaplarında **"nefs"**in, **"emmâre"**lik - kötülük ve isyankârlık yönü; hakikat ve ma'rifet kitaplarında ise, **"nefs"** in **hakikat** yönü anlatılmaktadır. Genelde **"nefs"**in **"emmâre"**lik yönü ele alınmakta, **"hakikat"** yönünün gerçeği kapalı kalmaktadır. Burada mevzûumuz içerisinde nefsimizi, inşallah değişik yönleri ile incelemeğe çalışacağız.

Hadîs-i şerif:

"Evvelü ma hâlâkallahu akli vennefsi"

"Allah (c.c.) evvelâ benim aklımı ve nefs'imi halketti"

Efendimiz (s.a.v.) belirtilen bütün mertebelerin öncesi ve öncüsü olduğu gibi **"nefs"**mertebesinin de öncüsü olduğunu bu hadîs-i şerîflerinde belirtmişlerdir. Sâdece bu hadîs-i şerîf dahi **"nefs"**in ne derece mühim bir hakikat olduğunu anlatmaya yeterlidir diye düşünüyorum. Âyetlerin ve hadîslerin incelenmesi neticesinde **"nefs"**in **"hakikat"**i i'tibâriyle çok mûteber bir varlık olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ârifler bireysel olarak Hakk yolunun seyr ü seferinde **"nefs"**i **"yedi"** mertebeye ayırmışlardır.

YEDİ NEFİS MERTEBESİ

1. Nefs-i emmâre,
2. Nefs-i levvâme,
3. Nefs-i mülhime,

4. Nefs-i mutmeinne,
5. Nefs-i Râdiye,
6. Nefs-i mârdiyye.
7. Nefs-i sâfiye, diye isimlendirmişlerdir.

Bu mertebelerden sonra Hakk'a mi'râc etmek için beş hazret mertebesi daha vardır, ancak yeri olmadığı için burada izâhına geçmiyoruz. Bu hususlar kısaca şöyle belirtilmiştir.

Hakk'a varmak ister isen.

Gönül yolun tutman gerek.

Üzerinden varlık yükün.

Hemen çözüp atman gerek.

Bir de kâmil yere varıp.

Evvel elin tutman gerek.

Yedi deniz beş deryâyı.

Kanat açıp geçmen gerek.

diye belirtilen, **yedi deniz "nefs"** mertebeleri, **beş deryâ** ise, **"Hazarât-ı Hamse"** dir.

Kur'ân-ı Kerîm'de:

(Yûsuf, 12/53)

﴿٥٣﴾ وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنْ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ

"vemâ überriu nefsi innennefse leemmâretün bissui"

"Ben nefsimi temize çıkarmam, nefs dâima kötülüğü emredicidir,"

hükmüyle bakıp sâdece bu haliyle özleştirerek ona en büyük zulmü yapılarak bu yoldan kendi nefsimize de zulüm etmiş olmaktayız.

Evet nefislerimizin bu özelliği vardır, fakat bu özellik onun küçük bir sahasını işgâl eder eğer eğitilmez ise varlığımızın her tarafına yayılır. Güzel bir eğitim ile ise **"emmârelik"**ten kurtularak **mi'râc'a** doğru kanat açılır.

Diğer kitaplarımızda da bahsedilen **"nefes-i Rahmânî"** genel olarak bütün âlemlere yayılınca oralarda meydana gelen her bir birey varlığın aldığı isim **"nefs"** oldu. İşte bu yoldan **"nefs'ini bilen kişi Rabb'ını bilmiş,"** olabilmektedir. Hadîs-i Şerifte belirtilen;

"men arafe nefsehu fekad arafe Rabbehu."

"Kim ki nefesine ârif oldu ancak o Rabb'ine ârif oldu."

Burada ârif olunan-bilinen, nefsin sâdece **"emmâre"**lik yönü değil, bütün mertebeleriyle birlikte **hakîkati** i'tibâriyle bilinen **"nefs"**tir. Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi, (2/54) âyetinde;

اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ

"inneküm zalemtüm enfüseküm"

" Muhakkak sizler nefislerinize zûlm ettiniz"

Ya'ni, nefsinizi gerçek mânâda tanıyıp ona göre muâmele edemediğiniz için nefsinize zûlm etmiş oldunuz. Daha çok geniş mânâları olan bu âyet-i kerîme oldukça açık görünmekte ve pek çok gerçeği ifâde etmektedir. Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi, (2/54) âyetinde;

فَاَقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ

"faktülû enfüseküm"

"nefislerinizi öldürünüz,"

ifâdesinde belirtilen ölüm (genel olarak) **"nefs-i emmare"** yönlü aldığınız **"tatlanma duygularınızı öldürün"** demektir. Çünkü o tür duygular gaflete, gaflet de mutlak uzaklığa götürür. Kur'ân-ı Kerim, Tâhâ Sûresi, (20/41) âyetinde;

﴿٤١﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي

"vestena'tüke linefsiy"

"ve seni kendi nefsim için seçtim"

ifâdesinde Cenâb-ı Hakk, Mûsâ (a.s.) hakkında buyurduğu bu ilâhi kelâmında, nefsinin zuhur mahalli olan **"mertebe-i Mûseviyyet"**ten haber vermektedir. Kur'ân-ı Keriym, Tevbe Sûresi, (9/128) âyetinde;

﴿١٢٨﴾ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ

"lekad câeküm rasûlün min enfüsiküm aziyzün"

"Andolsun ki, size içinizden, nefsinizden azîz bir rasûl geldi,"

ifâdesinde, genel anlamda, içinizden ya'ni sizin benzeriniz bir **"rasûl"** geldi, özel anlamda ise, kendi içinizden, yani **"nefsinizden"** bir azîz **"rasûl"** geldi. Dikkât edersek bize gelen **"azîz rasûl"** yani **"ilhâm-ı ilâhî"**ye nefsimiz **"mahâl"**-zuhur yeri olmakta ve ne şerefli bir görev yapmaktadır. Uzun izâhları olan bu mübârek kelâmı da bu kadarla yetinerek yolumuza devâm edelim. Kur'ân-ı Keriym, Âli İmrân Sûresi, (3/185) âyetinde;

﴿١٨٥﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

"küllü nefsin zaikatül mevti"

"Her nefis ölümü tadacaktır,"

ifâdesinde, ölümün yok olunacak bir şey olmadığı, ancak **"nefs"** tarafından tadılacak birşey olduğu açık olarak bildirilmektedir.

O halde **emmâre** mertebesinde kalan bir **nefs** ile diğer mertebelerde olan nefislerin ölümü tatmaları değişik, değişik olacaktır. Gerçek ifâde, ölümün **"beden"** tarafından değil **"nefs"** tarafından tadılacağıdır. Böylece nefsimizin üzerimizde ne kadar büyük te'siri ve yeri olduğu da görülmektedir. Kur'ân-ı Keriym, Fecr Sûresi, (89/27-28) âyetinde;

﴿٢٧﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ

﴿٢٨﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً

"ya eyyetühennefsül mutmeinnetü" (27)

"irci'ıy ilâ Rabbiki râdiyeten merdiyyeten" (28)

"Ey mutmeinne nefse ulaşan, râdiyye ve merdiyye olarak Rabb'ına dön"

ifâdesinde, bireysel nefsi emmâresiyle yaşıyorken, yapmış olduğu riyâ-zat ve mücahedelerle **“levvâme”** nefse, oradan **“mülhime”** nefse, oradan **“mutmeinne”** nefse, urûc eder(yükselir.) Bu halde kişi kendinde var olan hakîkatin, **“Hakk”**ın hakîkatı olduğunu **“mutmain”** bir kalb ile idrâk ettiğinde kendisinde bu hitâp meydana gelir.

Diğer mertebelerde hitâp insanlara umûmi iken burada **“husûsi”** teke tektir. Hakk’ın esmâ-i ilâhiyyesinin üzerindeki te’sirâtını idrâk eden mutmainne nefis, Rabb’ı da o mahalde kendi isimlerinin zuhurunu görünce **“merzi”** yani kulundan râzı olmuş olur. Bu halde nefs’ in hakîkatiyle meydana geldiği anlatılmaktadır.

Kur’ân-ı Kerim’de nefis hakkında pek çok âyet vardır, misal olarak bu kadarla yetinenelim ve yolumuza devâm edelim.

Efendimiz (s.a.v.) zaman zaman sözlerinin başında şu ifâdeyi kullanmıştır.

“nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin olsun ki;”

Cenâb-ı Hakk’ın altı sıfat-ı zâtiyyesinden biri de **“kâimi bi nefsihi”** yani “nefsiyle kâim” olmasıdır.

Yukarıdan beri özet olarak belirtilenlerden de açık olarak anlaşıldığına göre, her insanın bir nefsi vardır. Peygamberimizin de bir nefsi vardır. Allahu Teâlâ Hazretlerinin dahi bir nefsi vardır. Bir de her varlıkta mevcûd **“nefs-i küllî”**nin var olduğudur. Böylece **“nefs”** sözcüğünün ne kadar mühim bir ifâde ve yaşam kaynağı olduğu anlaşılmaktadır.

Ârifler nefsi şöyle ta’rif ettiler:

- Nefs ise ancak o şey’in zâtıdır.
- Nefs mertebesi, cisim mertebesinden daha yücedir.
- Bir nefis ki, bizzat âlemin ilmi ile doludur.
- Bütün mevcûdatın baskısına sahip bulunan ilâhi nûr için “Nefs-i küllî” tâbiri kullanılır.
- Akl-ı kül ile nefs-i küllün birleşmesinden bu âlemler meydana geldi.
- Akl-ı küllün sembolü Âdem, nefs-i küllün sembolü Havva’dır.
- Allahu Teâlâ, Rasûlüllâh Efendimizi kendi zâtından halk etti, nefsinin de kendi nefsinden halk etti.

- Âdem (a.s.)'in nefsinin, Rasûlüllâh (s.a.v.) Efendimizin nefsinden bir sûret olarak halk etti.

- Âdem'in zâtı ise Rubûbiyyet zâtından meydana getirilmiştir.

- Allah'ın zâtı kendi nefsinden ibarettir. Öyle ki: Yüce Allah onunla vardır. Zîrâ o nefsi ile kâimdir. **(kâimi bi nefsihi)**

Bu îzâhlardan sonra, insana yani kendimize dönerek bizlerdeki nefsin nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalışalım.

İnsanın yapısında **dört** ana hakikat vardır, bunlar:

1. **Akıl**

2. **Rûh**

3. **(Nefs) Nûr**

4. **Beden' dir.**

" **Rûh**" ile "**Beden**"'in birleşmesinden, yarı latîf, yarı kesîf bir varlık ortaya çıkar ki; adı "**nefs**"tir. İnsandaki karşılığı "**Esmâ-Nûr-Rubûbiyyet**" mertebesidir. İki ayrı özellikten meydana geldiğinden, iki yüzü vardır. Bir yüzü toprağa, **tabîata**, bir yüzü de semâyâya, aslı olan **rûh**'a bakar. Her iki âlemin de özellikleri kendisinde mevcûttur. Eğer güzel bir eğitim görürse toprağa bağlı tabîatından kurtulur, tümüyle rûhâniyyetine ulaşır, gök ehli, gönül ehli, olur. Eğer eğitim, yani **nefs** terbiyesi görmez ise toprağa bağlı olan tabîat zindanında **hapis** olur, sonu cehennemdir.

Âriflerden biri bu hususta şöyle dedi:

"İnsan iki halden ayrı değil, **ya tenini, can eyledi gitti, ya canını, ten eyledi gitti.**"

Mevlânâ (r.a.) efendimiz bu husûsta:

"Biz ne suç işlemişiz ki; bu dünyâ zindanına atılmışız? Bizim bu-rayâ konuluşumuzun sebebi birkaç mahbûsu bu dünyâ zindanından kurtarmak içindir," diye buyurmuştur.

Bu dünyâda insanın **iki** kabri (zindanı) vardır, biri kendi toprak bedeni, diğeri ise toprak bedeni de içine alan toprak (çukur) kabridir. Burada bize o kabirlerden kurtulmak için **Yûnus** (a.s.) duâsı lâzım olmaktadır.

Nefsi; duyguların ve hislerin kaynağı tam bir yaşam olarak da tanımlayabiliriz.

Toprağa bakan yönünden gelen duygular ve hislerin en şiddetlisi, tabîatının ve dünyâyı arzûlayan yönünün ismi **"nefs-i emmâre"**dir, hilesi çoktur, dâima dünyâyı ve kendini kayırmayı arzûlar.

Burada kullanılan akıl da, **"akl-ı isnâ aşer"** yani **"on ikinci akıl"**dır, **"akl-ı maaş"** "maışet-iaşe akı" da denir. Bu nefsin en kısa sürede terk edilmesi gerekir, insana çok zaman ve çok şey kaybettirir.

Daha sonra **"levvâme"** nefsin de terkedilmesi gerekir.

Daha sonra da, **"nefs-i mülhime"**nin evham tarafının da terkedilmesi sâdece ilham tarafının faaliyete geçirilmesi gerekir.

İşte başlangıçta insan için bu üç nefis mertebesini bilmesi ve onlarla mücâdele etmesi çok lüzûmludur. Bunları aşabilen kimse **"esfel-i sâfilin"**den kurtulup, yücelere doğru, **"alâyı illîyyin"**e yükselmeye başlar ve aslî makâmına ulaşır.

Hacılar Kâ'be'de **"tavaf,"** Sâfa ve Merve arasında **"sa'yı"** ederken, ilk üç tavaf ve sa'yı hızlı, hızlı adımlarla, diğerlerini daha ağır, ağır yaparlar. Bunun hikmeti, en kısa sürede üç nefis mertebesinden kaçıp kurtulmak diğerlerinin de hakkını vererek, oluşumlarını meydana çıkarmak içindir.

Yeri gelmişken size dikkat çekici bir şey söyleyeyim, her insanda mevcûd olan bu üç nefis mertebesi, **"Allahu â'lem"** (Allah daha iyisini bilir), Meryem oğlu İsmâ Mesih'te, istisnâ olarak yoktu, çünkü ona bu nefslerin tabîatını aşılacak **(nefhâ)** fizik babası yoktu. Baba rolünü **"Rûh'ul-Kudüs"** (Cebrâil) üstlendiğinden ondaki nefis **"mutmeinne"**den başlıyordu, diyebiliriz. Onun için onda kendisini dünyâyı çekecek bir duygular sistemi yoktu, o yüzden de sâdece rûhânî bir hayat yaşayarak sıfat mertebesinde kaldı. Bu yüzden sıfâtî tecellilerin ağır basması ile kendisinde zâhiri mu'cizeler ortaya çıkmaya başladı. Bu hâl her ne kadar o mertebe de bir kemâl ise de, **"mer-tebe-i Muhammediyye"**de değildir. Çünkü aşağıdaki alt mertebelerin yokluğu, yukarıdan da o kadarının azlığı demektir Seyr sahası, **"âlem-i misâl"** ile **"sıfat"** mertebesi arasında olmuştur. Oysa ki; **"Mertebe-i Muhammediyye"**nin seyr sahası ise **"hazret-i şehâdet"**ten başlayan, **"insân-ı kâmil"** mertebesinde biten beş hazret, **"hazarât-ı hamse"** mertebeleri kapsamındadır.

Bu mevzûyu da bu kadarla bırakıp yolumuza devâm edelim.

Şimdi **"nefs"** hakkında bir başka mühim meseleye daha gelelim. Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerîm'inde insanı:

1 - Nefs

2 - İnsan

3 - Âdem

4 - Beşer

5 - Halîfe

isimleriyle, beş ayrı vasıfta tanıtmış, bizler kendimizi ifâde ederken **"in-san"** vasfını kullanır olmuşuz. Halbuki Cenâb-ı Hakk bizlerden bahsederken, Kur'ân-ı Kerîmin de **"nefs"** ifâdesini en çok kullanmıştır. Bizler dahi ceplerimizde taşıdığımız **"nüfus"** yani **"nefsler"** kâğıdı ile kendimizi ispatlamaktayız. Neden acaba nüfus cüzdanlarımıza "insan cüzdanları" denmemiş de **"nüfus cüzdanları"** denmiştir.

Yaklaşık olarak baktığımızda; Kur'ân-ı Kerîm de insana,

- **283** yerde **nefs**,
- **57** yerde **insan**, sizli, sizler çoğul olarak.
- **37** yerde **insan**, tekil olarak.
- **24** yerde **Âdem**,
- **14** yerde **beşer**,
- **6** yerde **halîfe**, olarak hitâb edilmiştir.

Bu hesaplamalar 1985 senelerinde bir hayli zorluklar içerisinde Kur'ân-ı Kerîm'in bütün sayfaları bir bir taranıp uzun mesâiler yapıp araştırılarak elde ettiğimiz değerler idi. **Vâh'y ve Cebrâil (a.s.)** isimli kitabımızın 127/128 inci sayfalarında da belirttiğimiz bu tablo ve değerlendirmelerde, daha sonra yaptığımız bilgisayar çalışmalarında bazı eksiklikleri gördüğünden, bu husûsta yeniden bir çalışmaya başladık.

Değişik yöntemlerle ve değişik yönlerden yaptığımız uzun çalışmalar neticesinde eski araştırmalarımızın üzerine ilâveten bu hususta çok daha geniş kapsamlı bilgilere ulaştık. Gerçekten hayret verici bu bilgi ve dökümanları aşağıda hep birlikte görmeğe ve incelemeğe çalışalım. Aslında iki tablonun da neticeleri birbirine yakın görünmektedir.

Yeni tablomuzun oluşması şöyledir.

- **9 yerde Halîfe** ismi, lâkabıdır. (Halîfetullâh)
- **39 yerde Beşer** ismi, tebşir edilen, zâtî tecelli ile müjdelenendir.
- **25 yerde Âdem** ismi, Hakikat-i Muhammedi'nin ilk zâtî zuhur mahallidir.
- **3 yerde 4- İns** olarak geçmektedir.
- **58+1 yerde İnsân** ismi, aslî ismidir. (Tekil olarak geçmektedir.)
- **249 yerde İnsan** ismi, aslî ismidir. (Çoğul olarak geçmektedir.)
- **294 yerde Nefs** ismi ise, yaşam sahasının faaliyet ismidir, hisler ve duyguların kaynağıdır diyebiliriz. Bu isimlerle beş ayrı vasıfta tanıtmıştır.

Bu sayısal değerlerin, gelecek kitaplarımızda yaptığımız hesaplamalarla ne kadar çok **on üç**'e bağlı olduğu çok açık olarak görülecektir. Burada tekrârına lüzûm görmedik. Zâten ilk bakışta bile **on üç**lerin ne kadar âşikâre oldukları görülmektedir. Diğerleri için ise biraz araştırma ve inceleme yapmak gerekecektir.

Bu tabloların açıklamaları "**Altı Peygamber**" isimli kitabımızın, "**Birinci bölüm, Âdemiyyet mertebesi**"nde ve "**(13)**" ve "**Hakikat-i İlâhiyye**" kitaplarımızda gelecektir.

Özetle "**nefs nedir?**" sorusu hakkında bu kısa ve özet bilgileri verdikten sonra biz yine bu vâdide yolumuza devâm etmeye çalışalım.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Yolumuzda, kişinin kendini tanıyabilmesi için yapılması lâzım gelen çalışmalar başlıca iki kısımda toplayabiliriz.

BİRİNCİ KISIM:

Birinci kısma, **(ettur-u seb'a)** yani yedi tur veyâ **(etvâr-ı seb'a)** yani yedi tavır, denmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere bu kısım **yedi** merhâleden oluşmaktadır. Bunlar da sırasıyla:

1 - Nefs-i Emmâre.

2 - Nefs-i Levvâme.

3 - Nefs-i Mülhime.

4 - Nefs-i Mutmeinne.

5 - Nefs-i Râdiye.

6 - Nefs-i Merdiyye.

7 - Nefs-i Sâfiye.

diye adlandırılır. Bu kısımda kişi **(enfüsî)** ya'ni içe dönük çalışmalar yaparak kendi varlığında mevcûd **hakikatlerini** ve kendini tanımaya başlar.

İKİNCİ KISIM:

İkinci kısma ise, **"Hazarât-ı hamse"** ya'ni, **"Beş hazret mertebesi"** denmektedir. Bu mertebeler de sırasıyla:

1 - Ef'âl âlemi.

2 - Esmâ âlemi.

3 - Sıfat âlemi.

4 - Zât âlemi.

5 - İnsân-ı kâmil, diye adlandırılır. Bu kısım da ise kişi **(âfakî)** yani dışa dönük çalışmalar yaparak , **dış âlemleri** de tanımaya başlar. Bu mertebeler çalışarak, yaşanarak ve Hakk'ın lütfu ile aşılarak kemale edilir.

ALLAH (c.c.) kendine çekmeyi dilediği kullarını bu yollardan geçirterek huzûruna çıkartır. Şimdi bunları incelemeye çalışalım.

BİRİNCİ KISIM; BİRİNCİ BÖLÜM:

“NEFS-İ EMMÂRE”

Nefs-i emmâre, çok emreden, istediğini yaptıran nefis anlamındadır. Nefs-i emmârenin boyunduruğundan kurtulmak ve yukarıda belirtilen merhalelerin aşılması için yirmi dört sâatte bir yapılması lâzım olan çalışmalar şöyle sıralanabilir.

Günlük beş vakit namaz kılındıktan sonra ayrıca:

- Nafi’le hükmü ile, iki rek’ât **Mi’râc** namazı niyyetiyle kılınır.
- **Tebâreke**-Mülk Sûresi (67) tamâmı okunur.
- **Haşr Sûresi (59)** nin 22., 23. ve 24. âyetleri, “**hüvallâhüllezi**”den i’tibâren okunur. Sonra devâmla:
 - 101 adet “istiğfar” (**estağfirullah**) çekilip, 3 İhlâs 1 Fâtiha okunup, Âdem baba ile Havvâ vâlidemizin rûhlarına hediye edilir. Sonra devâmla:
 - 101 adet “**Salâvât-ı şerîfe**” (**Allahümme salli a’lâ seyyidinâ Muhammedin ve a’lâ a’lî seyyidinâ Muhammed**) çekilip, 3 İhlâs 1 Fâtiha okunup Efendimizin ve vâlidelerimizin rûhlarına hediye edilir. Sonra devâmla:
 - Dikkatlice dizlerinin üstüne oturarak, kendini dünyâdan uzak tutmaya çalışarak ve Hakk’a râbitâyâ yönelerek, “**destûr yâ Hz. ALLAH, destûr yâ Hz. Rasûlüllâh, destûr ya Hz. Âlî, destûr yâ Gavsûl A’zâm, destûr yâ Hz. Pîr Hasan Hüsameddîn Üşşâkî, destûr yâ recâlel gayb. “Neveytü lillâh feğlem ennehü” (Lâ ilâhe illâllah)** diye başlayarak (700) adet “**Kelime-i Tevhîd**” (**Lâ ilâhe illâllah**) çekilip, 3 İhlâs 1 Fâtiha okunup, Pîrimiz Hasan Hüsameddîn Üşşâkî ve Halvai Bacı vâlidemizin rûhlarına hediye edilir.

Her günkü çalışmalar, bu sistem üzere devâm ederken, görülen yeni zuhûrat ve gelişmelere göre, yeni ilâvelerle derslere ve bâtın yolculuğuna devâm edilir.

Bu özet ta’riflerden sonra nefis-i emmâreyi tanımaya çalışalım.

Nefs-i emmâre'nin,

Zikri: "LÂİLÂHE İLLÂLLAH"tır.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeğe gayret etmesidir.

Kur'ân-ı Keriym A'râf Sûresi, (7/23) âyetinde, bu mevzûya işâret vardır.

﴿٢٣﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا

وَتَرْحَمَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٤﴾

"Kâlâ; "Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in lem teğfirlenâ ve terhamnâ le nekûnenne minel hâsîrîn."

"Ey Rabb'imiz biz nefislerimize zûlmettik, eğer sen bizi bağışlamazsan ve bize merhamet etmezsen hüsrâna uğrayanlardan oluruz."

Hâli: Bu mertebenin hâliyle hâllenmeye çalışmaktır.

Kur'ân-ı Keriym, Yûsuf Sûresi, (12/53) Âyetinde; bu hâle işâret vardır.

﴿٥٣﴾ وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِيْٓ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ

إِلَّا مَّارَحِمَ رَبِّيْٓ إِنَّ رَبِّيْ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

"Ve mâ uberriu nefsi, innen nefse le emmâretün bis sûi illâ mâ rahime rabbî, inne rabbî gafûrur rahiym."

"Ben nefsimi temize çıkarmak istemem, çünkü nefis dâima kötülüğü emredicidir. Meğer ki Rabb'imin esirgediği bir nefis ola. Gerçekten Rabb'im bağışlayan ve esirgeyendir."

Yaşantısı: Hakk'tan gâfildir, kötülüğe meyyâldir, isyân ve fenâlığın menşeidir. Kötü ahlâk sâhibidir, tabâtı zûlmani ve süflîdir.

Nefs-i emmârenin belirgin ahlâk ve sıfatları şunlardır: Hırs, tama', şehvet, gadap, kendini beğenme, emretme hırsı, ve zulmetme arzûsudur.

Bu mertebeden kurtulup yükselmenin anahtarı, “**Lâ ilâhe ilâllah**” Kelime-i Tevhîdî’dir. Mürşîdinin sâlike yaptığı bu telkinle zikre başlar, nûrunu, sırrını ve hâlini müşâhede edinceye kadar çalışmasını sürdürür.

Rengi: Gök ve kül rengi tonlarındadır.

Mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Şerîat mertebesidir.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

HAKK’ın zâtından ayrılıp “**on sekiz bin**” âlem arasında yer alan ve “aklı küll, nefs-i küll, arş, kürsî, yedi kat gök, ay, hava, ateş, su, toprak, ma’den, nebat, hayvan, gibi yollar katederek” “**İnsân**” sûretinde dünyâyâ gelen varlık, şeklî olarak o görünümde olmakla berâber, ma’nâ olarak henüz o seviyeye ulaşamamıştır. Burası, doğduğu andan i’tibâren insanın **fizîki** olarak hayât bulduğu yer olmasına rağmen, aslında **ma’nen** öldüğü yerdir. Çünkü o, **ma’nâ** olarak Hakk’ın zâtından ayrılmış, gayrılığa ve birimselliğe düşmüştür.

Tebâreke sûresinin ikinci âyetinde belirtildiği gibi.

﴿٢﴾ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ

“**Ellezî halâkal mevte vel hayâte**”

“**ALLAH (c.c.) evvelâ ölümü sonra hayatı halketmiştir.**”

Dünyâyâ gelmekten maksat, kişinin gerçek ve ebedi hayatına ulaşması için elindeki büyük imkânları kullanıp tekrar geldiği yollardan geri dönüp aslına ulaşması itibarıyla “**İnsân-ı Kâmil**” mertebesinde kendini Hakkâni sıfatları ile bulmasıdır. Böylece “**İlâhi seyr**” tamamlanır gâye hâsıl olur.

“**Ben gizli bir hazîne idim bilinmekliğimi sevdim ve bu âlemleri meydana getirdim.**”

Hadîs-i kudsîinde belirtilen hüküm gerçekleşmiş, kendini ve halkını, “**İnsân-ı Kâmil**” gözünden her mertebede seyretmiş olur.

Nefs-i emmâre şuuruna gelemeyen kimse, ALLAH'dan (c.c.) en uzak noktadadır. Bu bilinçten noksan olan her nefes HAKK'tan daha da uzaklaşmaktadır. Eğer bir kimse araştırmacı olursa, (Fecr Sûresi, 89/28 âyetinde)

﴿٢٨﴾ اَرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ

“İrcî ilâ rabbiki”

“Rabb’ına dön”

emrini derinden hafif, hafif duyar ve onu araştırmaya başlar. Bu safhada, Hakk yolunda giden âşıklar kervanına rastlarsa oraya dâhil olma arzûsu duyar. Kendini kervan halkına dâhil ettirebildiğinde, kâbiliyeti olduğu da görülürse kervanla birlikte yola devâm eder.

İşte o kimse, o andan i’tibâren gerçek **İNSÂN** olmağa namzettir. Gayreti nispetinde o da yoluna devâm eder. Himmeti yüce ise sonunda, evvelâ kendine oradan da RABB’ına ulaşır. Çünkü “**Nefsini bilen Rabb’ını bilir**” denmiştir.

Dünyâdan geçip Rabb’ına dönmeye çalışan kimse işte böylece **nefs-i emmâre** bilincine varmıştır. Daha evvelce de kendinde **nefs-i emmâre** gücü vardı, fakat bunun farkında değildi. İşte bunun farkına varması, onu terbiyeye dönük çalışmalara başlaması geriye gidişi durduran en büyük et-kendir.

Yukarıda bahsedilen on iki mertebe iç içe on iki daire olarak düşünülürse en dış daire ve dış **nefs-i emmâre**’dir. Onun kalınlığı sonsuzdur. Bu mertebede kalındığı sürece, eğer gidişi durdurulmaz ise Hakk’a yaklaşılmaz, uzaklaşılır. Geriye gidiş durdurulup, merkeze doğru dönülebilir ise aslına ulaşılır, **KÂMİL İNSÂN** olunur.

İşte bu yüzden **nefs-i emmâre** bilinci ve mertebesi çok önemli bir başlangıçtır. Bir irfan ehline “**Nefs-i emmâre**’den nasıl geçilir” sorusuna karşılık, o da “evvelâ nefsi emmâre’ye nasıl gelinir ? onu anlamak lâzımdır,” diye belirtmiştir.

Bu mertebenin içi “**İnsânlığa**” yükseliş, dışı ise “**Hayvanlığa**” iniştir.

ÂDEM (a.s.) ve HAVVÂ vâlidemizin duâları.

Yukarıda belirttiğimiz Â'râf Sûresi (7/23) âyetinde:

﴿٢٣﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا

وَتَرْحَمَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٤﴾

“Kâlâ; “Rabbenâ zalemnâ enfûsenâ ve in lem teğfirlenâ ve terhamnâ le nekûnenne minel hâsirîn.”

“Ey Rabb’imiz biz nefislerimize zûlmettik, eğer sen bizi bağışlamazsan ve bize merhamet etmezsen hüsrâna uğrayanlardan oluruz.”

bahsedilen mevzûu **şerîat** mertebesi i’tibâriyle idrâk etmeye çalışalım.

Cenâb-ı Hakk, Âdem (a.s.)ı cennette halk ettikten sonra onu orada bir müddet iskân ettiğini melekler ve İblîs ile olan münâsebetlerini, daha sonra hep birlikte nasıl yeryüzüne indirildiklerini, **Bakara Sûresi 2/30-38 âyetlerinde** bildirmiştir. Şimdilik sadece bu hâdisenin meâlini vermekle yetinelim, daha ileriki sayfalarda değişik yönleriyle ele almaya çalışacağız. Bu oluşum insanlığın yeryüzünde görünmeye başladığını ve faaliyete geçtiğini bildiren Kur’ânî bilgilerdir. **Bakara Sûresi 2/30-38 âyetleri**, meâlen:

(30) Hani; Rabb’in meleklerle, “Ben yeryüzünde bir halîfe halk edeceğim” demişti; melekler, “orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi halk edeceksin? Oysa biz Seni yüceltiyoruz ve seni devâmlı takdîs ediyoruz” dediler: Allah “Ben şüphesiz sizin bil-mediklerinizi bilirim” dedi.

(31) Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti, sonra eşyâyı meleklerle gösterdi. “Eğer sözünüzde samîmi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin” dedi.

(32) Cevâb verdiler, “Sen münezzehsin öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen hem Bilen’sin, hem Hakîm’sin”.

(33) Allah, “Ey Âdem onlara isimlerini söyle” dedi. Âdem isimlerini söyleyince. Allah, “Ben gökler ve yerde görünmeyeni biliyorum, sizin açıkladığınızı ve gizlemekte olduğunuzu da bilirim, diye size söylememiş miydim?” dedi.

(34) Meleklerle, "Âdem'e secde edin" demiştik. İblîs müstesnâ hepsi secde ettiler, o ise kaçındı, büyüklük tasladı ve inkâr edenlerden oldu.

(35) "Ey Âdem! Eşin ve sen cennette kal, orada olandan istediğiniz yerde bol bol yiyin yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zâlimlerden olursunuz" dedik.

(36) Şeytan oradan ikisinin de ayağını kaydirtti, onları bulundukları yerden çıkardı. Onlara, "Birbirinize düşman olarak inin yer yüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz" dedik.

(37) Âdem Rabb'inden bir takım kelimeler öğrendi; onları yerine getirdi. Rabb'i de bunun üzerine tevbesini kabul etti. Şüphesiz o tevbeleri daimâ kabûl edendir, merhametli olandır.

(38) "İnin oradan hepiniz, tarafımdan size bir yol gösteren (hîdâyetçi) gelecektir: Benim yoluma uyanlar için, artık korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir," dedik.

Yukarıdaki âyet-i kerimelerden de anlaşıldığı üzere, genel olarak yeryüzünde görülen **insanlık** mâcerâsı, **Âdem** (a.s.) ismi ve sûretiyle başlamıştır. Bu hâdiseden, bu mertebede çıkarılacak hisse şu olabilir:

Hayâlde geçmeye devâm eden bir ömrü şuurlandırmak için, **Âdemî ma'nâyı**, **hayâl** cennetinden, **beden** arzına indirmek, o hali bugün yaşamak olacaktır. Böylece gerçek ma'nâda kendine dönüş başlayacaktır.

İşte bu yüzden Hakk yolunda yolculuğa çıkacak bir sâlikin ilk yapması lâzım gelen şeyin **Âdem kıssasını** çok iyi okuyup, anlayıp, idrâk etmeye çalışması olmalıdır. Bu sebeble onların halleriyle hallenmeye çalışıp, duâlarını duâmız olarak dillerimizden düşürmememiz gerekecektir. Bu husûsta geniş bilgi, "**Altı peygamber, Âdem (a.s.)**" bölümünde gelecektir.

Yine bu mertebede, yukarıda ifâde edilen Yûsuf Sûresi 12/53 âyetinde:

﴿٥٣﴾ وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنْ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ

"vemâ überriu nefsi innenefse leemmâretün bissui"

"Ben nefsimi temize çıkarmam, nefs dâima kötülüğü emredicidir,"

Yûsuf (a.s.) lisânından bu mertebeye ilgili yaşantı bizlere duâ şekliyle sunulmaktadır. Bu duâyı da sık, sık tefekkür ederek tekrarlamamız bizlere yolumuzda çok yardımcı olacaktır. Ayrıca belirtilen âyet-i kerîmenin içeriğini de iyi anlamağa çalışmamız bizlere çok şeyler kazandıracaktır. **"Ben nefsimi temize çıkarmam nefs (emmâre) dâima kötülüğü emreder....."**

diyen Yûsuf (a.s.) dan alacağımız çok, çok hisselerimiz vardır. Vaktiyle bu ibretli hâdiseleri değerlendirmemiz bizlere çok şeyler kazandıracaktır.

Eyy insan görüntüsünde olan varlık! Sâkin ve tarafsız olarak kendini eleştir, araştı, tart, açıkça değerlendir, yerini tespît etmeğe çalış. Bu dünyâ hayâtı bir daha ele geçmez. Akıllı insan, daha ziyâde yârınını düşünen kim-sedir. Kendine merhametin varsa insanca düşün, değerlendir, dengeli karar ver. Ne yapman gerektiğini, gerçekten dünyâyâ niçin geldiğini düşün. He-defini tâyin et ve yolunda devâmlı yürü. Bu, kendine yapabileceğin en büyük lütuftur. Kimsenin kimseye fayda sağlayamayacağı günden sakın. **Nefs-i Emmâre**'ne hâkim olmaya çalış. Güçlü bir pehlivan ol. Dünyâ sa-hnesinden nefsinin muzafferî olarak git. Gereksiz boş şeylerle vakit geçirme. **SEN SENİ BİL**. Kendini tanı. Hakk'ın indinde değerîn artsın. Ârifler defte-rinde kaydın olsun. Ebedî hayat senin olsun.

Bu mertebenin zikri olan **Kelime-i Tevhîd** verilen sayıda çekildikten sonra, yukarıda **idrâki ve hâli** diye belirtilen âyet-i kerîmelerin günde en az (33)'er def'a çekilmesi, bu mertebenin daha iyi anlaşılıp yaşanmasına yardımcı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

“NEFS-İ LEVVÂME”

Levm etmek; çekiştirmek, zemmetmek, paylamak, serzeniş, telâşlanmak, pişmanlık duymak, anlamındadır.

Zikri: “YÂ ALLAH”tır.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Keriym, Enbiyâ Sûresi, (21/87) âyetinde bu mevzûa işâret vardır.

فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ
إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾

“Fe nâdâ fiz zûlümâtî en lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü minez zâlimiyn.”

“Karanlıklar içinde “senden başka ilâh yoktur, sen münezzehsin, doğrusu ben zâlimlerden oldum,” diye niyâz etmişti”.

Hâli: Bu mertebenin hâliyle hallenmeye çalışmaktır.

Kur’ân-ı Keriym; Kiyâmet Sûresi; (75/1-2) âyetinde bu hâle işâret vardır.

﴿١﴾ لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ﴿٢﴾
﴿٢﴾ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٣﴾

“Lâ uksimü bi yevmil kıyâmeti. Ve lâ uksimü binnefsillevvameti.”

“Kıyâmet gününe ve pişmanlık çeken nefse yemin ederim.”

Yaşantısı: Nefs-i levvâmenin, biri emmâreye, diğeri de mülhimeye bakan iki yüzü vardır. Ehlî hayvandır. Davul önünde oynar, kürsî dibinde ağlar. Kendini beğenmiş olup, şer kaynağıdır, ham sofudur.

Nefs-i levvâmenin belirgin ahlâk ve sıfatları; cehâlet, hamlık, kızgınlık, gıybet, levm, çok yemek, ve sekstir.

(HAVF ve RECA) (korku ve ümit) arasında yaşar.

Bu mertebeden kurtulup yükselmenin anahtarı, **“yâ ALLAH”** (c.c.) ism-i Celâli'dir. Mürşîdinin sâlike yapmış olduğu bu telkinle zikre başlar, nûrunu, sırrını ve hâlini müşâhede edinceye kadar çalışmalarına devâm eder.

Rengi: Kızıldır. Mürşîdinin himmeti irşadıdır.

Şeriat mertebesidir.

Bu husûsta kısa bilgi sunmağa çalışalım.

Bu dünyâ âleminde bulûğa eren ve **nefs-i emmâre** te'sirinde olan kimse, yukarıda bahsedilen biçimde çalışmalarını sürdürdükçe yavaş, yavaş ma'nen güçlenmeğe başlar. Nefs-i Emmâre'de kendine hâkim olamayan yapmış olduğu her işte, “oh olsun, ne iyi yaptım,” diyen ve pişmanlık duymayan kişi, **nefs-i levvâmeye** ulaşınca, az da olsa şuurlanmaya ve pişmanlık duymaya başlar. Yaptığı düşük işleri, her ne kadar henüz daha durduramaz ise de, ancak yanlışlıklarının farkına varır. Kendi kendine pişman olur. Bir daha yapmamaya gayret eder. Böyle böyle irâdi güç toplamaya başlar. Eski hareketler frenlendikçe, kötülükler azalır ve artık yapılmaz hâle gelir. Kişi yavaş yavaş üzerindeki **emmâre nefsin** hâkimiyetinden kurtulmaya başlar.

Ancak burada yine tehlike vardır. Çünkü **nefs-i levvâme** bir yüzden içeriye, yani **nefs-i mülhime** mertebesine bakıyor ise de bir yüzden de eski mertebesi olan dışa dönük **nefs-i emmâreye** bakar. Himmetini yüceltirse içeriye doğru ilerler. Eğer eksiltirse dışarıya doğru gidip eski haline döner. Her ne kadar bu mertebe dıştan ikinci dâire ise de aslında çok mühim bir mertebedir. Balığın karnında karanlıklar içinde kalan ve oradan çıkmaya çalışan Yûnus (a.s.) gibi niyâz eder ve içinde bulunduğu nefis mertebesinin karanlığından kurtulup, zikrin nûru ve sohbetin feyzi ile aydınlanmaya çalışır.

Âyet'te; **“Kıyâmet gününe** ve pişmanlık çeken **nefse** yemin ederim,” diye buyuran Cenâb-ı Hak, acaba kıyâmet ile nefs-i levvâmeyi niçin birlikte

zikretmiştir? Demek ki; Hakk Teâlâ Hazretleri “nefs-i levvâme”ye o kadar çok değer veriyor ve bizim dikkatimizi çok açık olarak bu istikâmete çekmek istiyordur.

Birimsel kişiliğinin gelişmesi için bu mertebede yüzünü nefs-i mülhimeye çeviren kimsenin oraya ulaştığında, nefs-i levvâmesinin kıyâmeti kopmuş olur. Böylece onun ahlâkından kurtulur, kendine ve Hakk’a doğru bir dâire daha yaklaşmış olur.

Yukarıda bahsedilen âyet-i kerîmede, Yûnus (a.s.)’ın hayâtından bir bölüm kısaca anlatılmaktadır. Lâkabı **Zünnûn** (Nûn sâhibi) olan Yûnus peygamber, uzun nasihâtler ve vaazlar netîcesinde, ıslah olmayan kavminden ümîdini keserek bireysel akli ile hareket ederek bulunduğu kasabasından hicret etmeğe karar vererek yola çıkar. Nihâyet bir suyun başına geldiğinde, karşıya geçmek üzere bir gemiye biner, fakat bütün şartlar yerinde olduğu halde gemi hareket etmez. Bunun üzerine kaptan gemide bir günahkâr olduğuna ve bu yüzden geminin hareket edemediğine karar vererek, bunu îlân ettirir. Bu hâdise üzerine, gemiden suya atlayan Yûnus (a.s.)’ı yutan yunus balığı, onu midesinde bir müddet dolaştırdıktan sonra sâhilde bir kenara çıkarır. Balığın midesinde; karanlıklar içerisinde, **“lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü minez zâlimiyn”** duâsını okuyarak, Rabb’ının affına mazhar olur.

Bu hâdise bizlere Hakk yolunda çok büyük tecrübeler kazandırmaktadır. Evvelâ bir kimsenin aldığı görevini kendi aklına göre karar vererek bırakmaması gerektiğini. Dara düştüğünde Rabb’ına sığınmayı. Her zaman Rabb’ından ümît-vâr olmayı. Başına gelen hâdiselerden ibret almayı. Kendini eleştirmeyi ve varsa, yapılan yanlışlıklardan pişmanlık (levm) duymayı. Ah-dine vefâyı ve daha bir çok ibretleri bildirmektedir.

Yûnus (a.s.) balığın midesinde iken üç karanlık içerisinde idi:

- (1) Biri kendi varlığında mevcûd nefs-i levvâme karanlığı
- (2) Balığın midesindeki karanlık
- (3) Suyun içinin karanlığı

İşte bir Hakk yolcusu sâlik de, başlarda bu üç karanlık içerisinde de farkında bile değildir. Ayrıca yaşayan her insan da, bilsin bilmesin, fikren ve fizîken de bu hüküm içindedir. İnsanı insan yapan kendindeki ilâhî akıl ve bilinçtir. Bu akıl, nefsî benliği tarafından kaplandığında birinci karanlık içerisindedir. Vücûd varlığı da bunları kapladığından ikinci karanlık içerisindedir. Vücûd varlığını da nasıl ki; suyun, içindekilerini kapladığı-sardığı gibi, oksijen deryası kaplayıp sarmaktadır. Bu da üçüncü karanlıktır.

İşte bu karanlıklardan kurtulmak için, **Zünnûn** lâkâbını faâliyete geçirmek gerekecektir. (ذ) “Zü” sâhip, (ن) “Nûn” Nûr-u İlâhi ve kudret (nûn) udur. (Nûn) nûra dönüşünce kudret ortaya çıkar. Melâike-i kirâm nûrdandır ve Hakk’ın bütün ilâhî kudret ve sıfatlarıyla her mahalde faaliyettedirler, ulaşamadıkları hiçbir zerre ve mahal yoktur.

Genelde yaşadığımız hayât dahi **Zünnûn**’un hayatından başka bir şey değildir. Hava dediğimiz **oksijen** deryâsı her tarafımızı istilâ etmiş latîf bir denizdir. Vücûd varlığımız yunus balığıdır, aklımız olan gerçek kimliğimiz ise o balığın karnında ya’ni (batn-ında) bâtınındadır ve sâdece bedensel yaşanan hayâtlar aynen bu üç karanlık hükmündedir. Tek fark bizim dikey, balıkların yatay geziyor olmalarıdır. Bu halde iken bireysel dîni görevlerini ih-mâl edip onlardan uzaklaşarak hakikat-i ilâhiyyeden hicret etmek, aynen Yûnus (a.s.)’ın o günkü haline düşmek olur ki; nefis balığı her birerlerimizi hemen yutarak kendine yem yapar ve bir ömür boyu beden balığımızın içinde onunla birlikte, onun esîri olarak yaşar gideriz de haberimiz bile olmaz.

İşin aslı ise nefs yûnusumuzun içinden çıkıp ona hâkim olup eğitmekle bir çok yararlı işlerde kullanıp, ondan istifâde etmeyi öğrenmek, bizlere çok şey kazandıracaktır.

İşte, Cenâb-ı Hakk bu hakikatleri bizlere Kur’ân-ı Kerîminde (Zünnûn) Yûnus (a.s.)’ın hayatından küçük bir bölüm hâlinde hikâye ederek Habîb’inin lisânından bizlere ulaştırarak lûtfetmiştir.

Faydalı olur düşüncesiyle, yeri gelmişken bu hâdise hakkında küçük bir hatıramı da ilâve edeyim:

“Sayın; muhterem hocam, Ahmed Elitaş ile tefsir derslerimizi okurken Yûnus (a.s.)’ın bu faslına gelince, kendisinin Kur’ân-ı Azîmü’ş-şân’dan daha evvelce derlediği on soruyu sormuştu, onlardan bir tanesi de;

- Tabutuyla gezen kişi kimdir? idi, az sonra sorusunu yine kendisi cevaplayarak,

- Dünyâda tabutuyla gezen tek kişi Yûnus (a.s.)’dır, diyerek ilâve etmişti. ALLAH (c.c.)lühü râzı olsun.”

Kıyâmet kelimesi genel anlamda dünyânın sonu, kıyâmetin kopması diye ifâde edilirken, özel anlamda ise (KIYÂMET) yani **ayağa kalk** anlamında dır. Ayağa kalkmak ise iki türdür. Biri fizîki ma’nâda, yatmak veya otur-maktan kalkmak, diğeri ise akıl ve şuurda ayağa kalkmak, ya’ni şuurlanmak, gafletten uyanıklığa yönelmektir.

İşte bu durumda olan kimse, eski yaptıklarından pişmanlıklar duyarak kendini levm etmek ile aklî mâhiyette kıyâm etmektedir. Böylece nefsinin hükmünde olan akl-ı cüz'ünden, akl-ı külle doğru yola çıkması, o mertebenin gerçek kıyâm-et'idir. Böylece beklenen genel kıyâmet gelmeden, kendi bireysel kıyâm-et'ini koparmış ve vaktiyle hesabını, kitabını da görmüş olur.

Âhirette ise belki insanların çoğu kendilerini levm edeceklerdir. Günahkârlar, günahlarından pişman olacakları için, iyiler ise neden daha iyi olmadıklarından pişman olup kendilerini levm edeceklerdir.

Bu ve benzeri hallerden bizleri vaktiyle uyaran Cenâb-ı Hakk, Kıyâmet Sûresi (1-2) âyetlerinde ki;

﴿١﴾ لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ﴿٢﴾

﴿٢﴾ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٣﴾

“Lâ uksimü bi yevmil kıyâmeti. Ve lâ uksimü binnefsillevvameti.”

“Kıyâmet gününe ve pişmanlık çeken nefse yemin ederim.”

İkazlarıyla başımıza gelebilecek olumsuz hâdiselerden bizleri yemin ederek korumaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar sonunda idrâk yükselmesi yolunda bir merhale daha aşılmış olur. ALLAH (c.c.) seyr hâlinde olanlara gayret ve kuvvet versin.

Bu mertebenin zikri olan ALLAH esmâsı verilen sayıda çekildikten sonra yukarıda belirtilen **idrâki ve hâlîni** ifâde eden âyetlerin en az (33)'er def'a çekilmesi bu mertebenin daha iyi yaşanmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmalar yapıldıktan sonra yine üç İhlâs bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)in ve ehli beyt hazâratının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz.

Ancak dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız diğerlerine de böyle devâm ederiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“NEFS-İ MÜLHİME”

Nefs-i Mülhime: Kalbine gönlüne feyz ve ilham olunan kimse anlamındadır.

Zikri: “YÂ HU” dur.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeğe gayret etmesidir. Kur’ân-ı Kerîm; Tahrim Sûresi(66/8) âyetinde bu mevzûa işâret vardır.

﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

Yâ eyyühellezîne amenû tûbû ilâllâhi tevbeten nasûhâ.”

“Ey îmân edenler! Yürekten tevbe ederek Allah’a dönün.”

Hâli: Bu mertebenin hâli ile hâllenmeye çalışmaktır.

Kur’ân-ı Kerîm; A’lâ Sûresi (87/14) âyetinde bu hâle işâret vardır.

﴿١٤﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى

“Kad eflaha men tezekkâ”

“Nefsini temizleyen mutlak felâha-kurtuluşa erer.”

Yaşantısı: Nefs-i mülhime’nin iki yüzü vardır, biri levvâmeye diğeri, mutmeinneye bakar. Görünüşü-zâhiri zühd ve takvâ ile, iç âlemi (bâtını) günah, haddini aşmak, Hakk’tan ayrılmak yolundadır. Kendini beğenme, riyâ, medih edilme zevkidir. Kendini düşünen olup ham sofudur. Nefs-i mülhime’nin belirgin ahlâk ve sıfatları şunlardır.

Ahlâkı şeytânîdir, kibir, kendini beğenme, riyâ, mekr huyudur. Hâli, hîle ve fitnedir, nâsın ahlâkı fiilidir. Nefs-i mülhime, hayra ve şerre kâbiliyetli, **ilham** ve **evhâm** mertebesidir.

Rengi: Yeşildir. Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi **HU** ismidir. Mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Tarikat mertebesinin başlangıcıdır, **KABZ** ve **BAST** hâlidir.

Bu hususta kısa bilgi sunmağa çalışalım.

Evvelki hallerde samîmiyyetle çalışmalarına devâm eden sâlik bu mertebede yavaş, yavaş hallerinin değiştiğini müşâhede etmeye başlar. Evvelce farkında olmadığı iç âlemine değişik duygular gelmeğe başlar, bunların bir kısmı (Melekî) **ilham**, daha çoğu da (Şeytânî) **evhâm**'dır.

Burada en mühim mes'ele, gelen duyguları ayırd edebilme yeteneğine sâhip olmaya çalışmaktır. Eğer bu başarılsa şeytânîler bertarâf edilip sâdece melekîlerden faydalanılmaya çalışılır. Buradan geriye dönmek için tevbe-i NASÛH ile azmedip irâde gücü oluşturulması yerinde olur.

Levvâme mertebesinde Yûnus (a.s.) gibi balığın karnında yaşayan kimse burada balığın karnından çıkıp **Nûh** (a.s.)'ın gemisine binmeye çalışmalıdır. **"Nefsini temizleyen mutlak felâha-kurtuluşa erer"** beyânıyla belirtilen iç ve dış bünyedeki temizlik, kişinin varlığının hakîkatine doğru yol almasını sağlar.

Nisâ, 4/125

مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ

"Men esleme vechehu lillâhi ve hüve muhsinun"

"Kim vechini-varlığını ALLAH'a teslîm ederse ona ihsân olunur"

Beyânında belirtildiği gibi daha sıkı bir çalışma ile yoluna devâm eden sâlik, bütün samîmiyyetiyle Hakk'a yönelir. Bu çalışma onda zaman zaman ferahlık, zaman zaman da sıkıntı meydana getirir. Kolay olanı tercih ederse geri döner. Zor olanı tercih ederse daha ileriye gitme yolu açılır. Bu Hakk'ın ihsânıdır ve çok değerlidir. Ancak kendini tanıma yolunda olanlara ihsân olunur.

Yeri gelmişken faydalı olur düşüncesiyle, Mevlânâ (r.a.) efendimizin **Mesnevî-i Şerîfî**'nin beşinci cildinde mevcûd mevzûumuzla ilgili bir hikâyeyi özet olarak vermeğe çalışalım:

“Geçmiş senelerde **Nâsuh** adlı bir kişi vardı. “Hamam işçiliği” (Tellâklık) eder, bu sûretle kadınları avlardı. Yüzü, kadın yüzüne benzerdi. Tüyü yoktu. Erkek olduğunu dâima gizlerdi. Kadınların hamamında tellâklık ederdi. Kötülükte, hîlede pek çevikti. Yıllarca böylece çalıştı, kimse onun hâlinden, sırrından bir koku bile alamadı. Çünkü sesi de kadın sesine benziyordu, yüzü de kadın yüzüne. Fakat nefsâniyette pek yüceydi, pek uyanıktı.

Çarşaf giyer başını örter, peçe takardı. Fakat nefsâniyeti azgın bir genç idi. Bu sûretle pâdişâhların kızlarını bile güzelce keseler, ovar, yıkardı. Tövbe etmeye çalışır, fakat kâfir **nefs** tövbesini bozdurup dururdu. O kötü işli kişi, bir **ârifin** yanına gidip “benim için duâ et” diye yalvardı. O **hür** er, onun sırrını anladı ama Hakk hilmi gibi açığa vurmadi. Dudağı kilitliydi ama, gönlünde sırlar vardı. Dudağını yummuştı ama, gönlü seslerle doluydu. Hakk şarabını içen **ârifler**, sırları bilirler ama örterler. İşin sırlarını kime öğretilirse de onun ağzını mühürlerler dikerler. **Ârif**, tuhaf tuhaf güldü de dedi ki:

“A içi kötü adam, bildiğin, gönlünde tuttuğun şeyden, **Hakk seni kurtarsın.**”

O duâ, yedi göğü de geçti kabûl edildi. O yoksulun işi, nihâyet iyileşti, düzene girdi. Çünkü ârifin o duâsı, her duâyâ benzemez. **Ârif** Hakk'da yok olmuştur, onun sözü Hakk sözüdür. Hakk, kendi kendisinden, bir şey isterse, kendi isteğini nasıl reddeder? Ululuk kaynağı Hakk, onu bu lânetleme işten, bu vebâlden kurtarmak için bir sebep halketti.

Nâsuh, hamamda taşı doldururken pâdişâhın kızının küpesindeki incilerden biri kayboldu, ve bütün kadınlar, o inciye araştırmaya koyuldular. Önce herkesin eşyâsını araştırmak üzere hamamın kapısını iyice kapattılar. Herkesin eşyası arandı, inci bulunmadığı gibi, inciye çalan da rezîl olmadı. Bunun üzerine üstün körü işi bırakıp herkesin ağzını, kulağını, vücûdundaki bütün delikleri adamakıllı aramaya koyuldular. O sedefi güzel inciye altta, üstte her yanda araştırmaya başladılar. Hepiniz soyunun, ihtiyar genç herkes anadan doğma soyunsun diye bağrıldı. Sultânın hizmetçileri, o değerli inciye bulmak için bir bir, herkesi aramaya başladılar.

Nâsuh korkusundan tenhâ bir yere çekildi. Yüzü, korkusundan sapsarı olmuştu, dudakları morarmıştı. Ölümünü gözünün önünde görüyor, sonbahar yaprağı gibi tir, tir titriyordu. Dedi ki:

“Yârabbi, nice defâlar tövbeler ettim, ahdler ettim, sonra onları bozdum. Ben, bana lâayık olanları yaptım. Sonunda da işte bu kara sel, gelip çattı. Arama nöbeti bana gelirse eyvah bana! Kim bilir neler çekecek, ne güçlüklerle düşeceğim? Ciğerime yüzlerce kor düştü. Münâcâtımdaki ciğer kokusu-

na bak. Böyle bir keder, böyle bir gam, kâfirde bile olmasın. Rahmet eteği-
ne sarıldım medet medet! Keşke anam, beni doğurmasaydı, yahûd da beni
bir aslan paralasaydı. Rabb'ım, sana düşeni yap. Beni, her delikten bir yılan
sokmada. Ne de taş gibi bir canım, ne de demir gibi bir yüreğim varmış.
Yoksa bu dertle çoktan erir, kan kesilirdim. Vaktim daraldı, bir an içinde
feryâdına yetiş, pâdişâhlık et. Beni bu sefer de korur, suçumu örtersen ne
olur? Her türlü yapılmayacak işlerden tövbe ettim. Bu sefer de tövbemi ka-
bul et de tövbemde durmak için yüzlerce kemer bağlayayım. Bu sefer de
kusurda bulunursam artık duâmı ve sözümü dinleme."

Hem böyle söylenip titremede, hem katre katre gözyaşları dökmede,
hem de cellâtların, hâin kişilerin ellerine düştüm diye feryâd etmedeydi.

Hiç bir kötü kişi bu hale düşmesin. Hiçbir mülhit bu feryâda uğramasın
diyor. Kendine ağlayıp duruyor, Azrâil'i gözünün önünde görüyordu. Yâ-
rabbi, yârabbi diye o kadar söylendi ki; kapı ve duvarda onunla berâber yâ
Rabbi, yâ Rabbi demeye başladı.

O yarabbi, ya Rabbi derken birden, inciye arayanların sesi duyuldu:

"Herkesi aradık ey **Nâsuh**, sıra sende sen gel."

Bu sesi duyar duymaz, **Nâsuh** kendisinden geçti, âdeta bedeninden
rûhu uçtu. Harâp duvar gibi çöküverdi. Akı fikri gitti, cansız bir hâl aldı. Be-
deninden amansız bir hâlde akı gidince sırrı, derhal Hakk'a ulaştı. Bomboş
bir hâl geldi, varlığı kalmadı. Hakk, bir doğan kuşuna benzeyen canını, hu-
zuruna çağırdı. Muratsız gemisi kırılınca rahmet denizinin kıyısına düştü.
Akılsız, fikirsiz bir hale gelince canı, Hakk'a ulaştı. İşte o zaman rahmet de-
nizi coştı.

Can beden ayıbından kurtulunca sevine sevine aslına gitti. Can, doğan
kuşuna benzer, ten ona tuzaktır. O, beden tuzağına ayağı bağlı, kanadı kırık
bir halde düşüp kalmıştır. Fakat akı, fikri gidince ayağı açıldı. Artık o doğan
kuşu Keykubad'a uçar gider.

Rahmet denizleri, coşunca taşlar bile âb-ı hayatı içir. Zayıf zerre değeri-
lenir, büyür. Topraktan meydana gelen şu döşeme, atlas haline gelir, de-
ğerli bir kumaş olur. Yüz yıllık ölü, mezarından çıkar. Mel'un şeytan güzelle-
şir, hûrîler bile ona haset ederler. Bütün bu yeryüzü yeşerir, kuru sopa
meyva verir, tazeleşir. Kurt kuzuyla eş olur. Ümitsizlerin damarları hoş bir
hâl gelir, izleri kutlu olur.

Cânı helâk eden o korkudan sonra, "Kaybolan inci buracıkta" diye müj-
deler geldi. Ansızın ses geldi; Korku gitti, o değeri bulunmaz eşsiz inci bu-
lundu. İnci bulundu, biz de neş'elere daldık. Müjde verin inci bulundu.

Hamam, halkın bağrıışmasıyla, hüznü gitti, feryâdıyla, el çırpışıyla dol-
du. Ondandır. Kendinden geçen, **Nâsuh** tekrar kendine geldi. Gözü, yüzlerce

aydın gün gördü. Herkes ondan helâllik istemekte, herkes elini öpüp durmaktaydı. Senden şüphe ettik, hakkını helâl et. Dedikoduda bulunduk, âdetâ etini yedik, diyorlardı. Çünkü o, yakınlıkta herkesten önde olduğu için herkes daha ziyâde ondan şüphe etmişti.

Nâsuh, hâs tellâktı mahremdi. Hattâ Sûltanla rûhları birdi, bedenleri ayrı. Sûltana ondan yakın bir kadın yok. İnciyi aşırıdıysa o aşırıdır. Önce onu aramalı demişlerdi ama yine de hürmet ettiklerinden sona bırakmışlar; aldıysa biraz mühlet vermiş olalım da bir yere atsın bâri, fikrine düşmüşlerdi. Onun için ondan helâllik diliyorlardı, mâzeret getirip duruyorlardı.

Nâsuh, Bu bana Hakk'ın lûtfu, ihsânı. Yoksa dediğinizden beterim ben. Benden helâllik dilemeye hâcet yok. Çünkü ben, zamâne halkının en suçlusuyum. Bana söylediğiniz kötülükler, bendeki kötülüğün yüzde biridir. Bunda şüphe eden olabilir, fakat bence apaçıktır bu. Kim bende birazcık kötülük biliyorsa muhakkak o bildiği şey, binlerce kötü suçumdan, binlerce pis işimden biridir. Suçlarımı ve kötü hareketlerimi bir ben bilirim, bir de onları örtten Rabb'im. Önce **İblis** bana hocalık etti ama sonradan o gözümde bir yelden ibâret oldu. Yaptıklarımın hepsini Rabb'im gördü de göstermedi, bu sûretle de kötülükle yüzümü sarartmadı. Sonra da yine Rabb'imın rahmeti, kürkümü dikti, canıma can gibi tatlı tövbeyi nasîb etti. Ne yaptıysam yapmadım saydı, bulunmadığım ibâdetleri yapmışım farzetti. Beni selvi ve süsen gibi azâd etti. Bahtım, devletim gibi gönlüm de açıldı. Adımı temizler defterine yazdı. Cehennemliktim, bana cenneti bağışladı. Ah ettim, ahım bir ipe döndü, düştüğüm kuyuya sarktı. O ipe sarıldım, dışarı çıktım. Neşelendim, ferahladım, semirdim, benzim kırmızılaştı. Kuyunun dibinde zebun bir haldeydim, şimdi bütün âleme sığmıyorum. Şükürler olsun sana yâ Rabb'i. Beni ansızın gamdan kurtardın. Tenimin her kılında bir dil olsa da hepsiyle sana şükretmeye kalkışsam yine şükründen âcizim. Şu bahçede, şu ırmakların kıyısında halka "Keşke kavmim beni bilseydi, Rabb'im beni ne yüzden yargıladı" diye nara atmaktayım dedi.

Ondan sonra birisi gelip **Nâsuh**'a iltifât ederek dedi ki: Pâdişâhımızın kızı, seni çağırıyor. Ey temiz kişi, pâdişâhın kızı seni istemedi, gel de başını yıka. Gönlü, senden başka bir tellâk istemiyor. Onu ovmak, kille yıkamak senin işin.

Nâsuh, yürü yürü dedi, elim işten kurtuldu benim. Senin **Nâsuh**'un hastalandı şimdi. Yürü, koş, acele bir başkasını bul. Hakk hakkı için benim elim işe varmıyor artık. Kendi kendisine de suç, hadden aştı. Gönlümden o korku, o elem nasıl gider. Ben bir kere öldüm de tekrar dünyâya geldim. Ben, ölüm ve yokluk acısını tattım. Rabb'ima sağlam tövbe ettim. Canım bedenimden ayrılmadıkça bu tövbeyi bozmam. O mihneti gördükten sonra ancak merkep olanın ayağı, tehlikenin bulunduğu tarafa gider diyordu.....

Böylece hedefi, nefs-i mutmeinne olan gönül ehli ağır, ağır, daha emin adımlarla yoluna devâm eder.

ALLAH (c.c.) seyr halinde olanlara gayret ve kuvvet versin.

Bu mertebenin zikri olan **HÛ** esmâsı verilen sayıda çekildikten sonra, yukarıda belirtilen **idrâki ve hâli**ni ifâde eden âyetlerin en az (33)er def'a çekilmesi bu mertebenin daha iyi yaşanmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmalar yapıldıktan sonra yine üç İhlâs bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)in ve ehli beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz.

Ancak dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız diğerleri de böyle devâm eder.

Yukarıda bahsedilen **KABZ** hâli zaman, zaman gelen sıkılmalar, **BAST** hâli ise, ortada hiç bir sebep dahi yok iken, neş'elenme ve genişleme hâlidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

“NEFS-İ MUTMEİNNE”

Nefs-i Mutmeinne: Tatmîn olan, huzûr bulan nefis anlamındadır.

Zikri: “YÂ HAKK” dır.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Keriym; Fecr Sûresi; (89/27-28) âyetinde bu mevzûa işâret vardır.

﴿٢٧﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾

﴿٢٨﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ ﴿٢٨﴾

“Yâ eyyetühen nefsul mutmeinnetü”(27)

“irciî ilâ rabbiki.....” (28)

“Ey nefs-i mutmeinneye eren kişi, Rabb’ine dön.”

Hâli: Bu mertebenin hâli ile hâllenmeye çalışmaktır.

Kur’ân-ı Keriym, En’âm Sûresi; (6/79) âyetinde bu hâle işâret vardır.

﴿٧٩﴾ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ ﴿٧٩﴾

حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾

“İnnî veccehtü vechiye lillezî fatares semâvâti vel erda hanîfe ve mâ ene minel müşrikîn.”

“Ben, varlığımı semâvât ve arzı var edene döndürdüm, ben müşriklerden değilim.”

Yaşantısı: Nefs-i mutmeinnenin iki yüzü vardır, biri mülhimeye bakar, diğeri râdiyyeye bakar.

Bu mertebenin belirgin ahlâk ve sıfatları şunlardır:

Melekî ahlâklıdır. Hâli, tevâzû ve ihlâs üzeredir. Kanaât, sehâvet, şecaat, iffet fiilleriyle iş görür. Taât ve itaâten zevk alır. İyiliği terketmekten ve kötülüğe dönmekten korkar.

Rengi: Beyazdır. Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi **HAKK** ismi'dir. Mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Tarîkat mertebesi'ni iyi idrâk etme yeridir. Zaman, zaman **KABZ** zaman, zaman da **BAST** hâli devâm eder.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım:

Evvelki hallerinde yaşamını sürdürerek nefs-i mutmeinneye ulaşan sâlik önceki hallerinde az da olsa şüphe ve endişeler içinde bulunuyorken burada daha çok huzûr bulmuş ve yaşantısında yeni bir aşama daha kaydetmiş olur. Bu mertebede ilâhi huzûru bulup kendine ve Rabb'ına güveni artar. Kendini daha derinlemesine tanımaya başlar.

Bu yer, Rabb'ın özel olarak **Hakk** zikrine devâm eden kullarını kendine da'vet ettiği yerdir. Bu da'vete ancak "**Nefsini bilen Rabb'ını bilir**" hakîkatine âşinâ olanlar icâbet edebilirler. Oldukça özel bir mertebedir. Umûmîlikten seçilmişliğe geçiştir, ve çok çalışma gerektirir.

Kulaktan duyan her kişi değil, gönülden duyan er kişi ancak bu çağrıya icâbet edebilir. Bu hitâp bâtını açık olanlara ulaşır. Diğerleri ise sâdece kelâmını duyar ve orada kalırlar. Gönül ve can gözünü faaliyete geçirenler bu da'veti duyar ve uyarlar. "**Ey tatmîn olup huzûr bulan nefis, Rabb'ına dön**" (89/27) emrini her müslüman duyar veyâ okur, fakat, bulunduğu mertebesi i'tibâriyle, icâbet etmeye çalışır. Bu hâli çok iyi düşünmemiz gerekmektedir. Bir ömür boyu ibâdet ehli olan kimse acaba; nereye dönüyordu ki; "**Rabb'ına dön**" hitâbına muhatap oldu?

Kişi gaflet ile ve şuursuz bir halde yaptığı ibâdetleri ile **hayâli Rabb'ına**, ya'ni **Hakk'dan gayrı muhabbet ettiği ne var ise**, farkında olmadan onlara yönelmektedir. İşte kişinin bu oluşumun farkına vararak, varlık muhabbetinden, **Hakk** muhabbetine dönmesi "**ircîî**" hitâbını duymaya başlamasıdır.

Bu emre ancak **mutmeinne** olmuş nefis gerçek haliyle icâbet edebilir ve **Rabb'**ından bu emri vâsitasız (müşâhede ederek) alır. Çünkü gerçek Rabb'ına ulaşmıştır. Daha evvelce, hayâlinde vâir ettiği Rabb'ına ibâdet ederken, burada gerçek Rabb'a yani **Rabb-ül erbâb'a**, Rabb'ların Rabb'ına, yönelmiştir.

İşte bu yüzden de **mutmeinne nefis** hitâbına mazhar olmuştur. Mutlak irfan mertebesinin başlangıcıdır. Kendini tanıma yolunda büyük aşama kaydetmektir. Ne büyük saâdettir ki; Rabb'ı kişiye bu mertebede özel olarak hitâp etmektedir. Duyanlara, uyanlara, yaşayanlara gerçekten aşk olsun, helâl olsun.

Buraya gelinceye kadar insanlara olan hitâp umûmidir. Burada husûsiliğe ve özelliğe geçiliyor. Rabb'ın, sana özel olarak hitâbı ne güzeldir, ne hoştur! Onun için bu kimseye büyük ihsân-zâtî müşahede- vâki olmuştur. İşte bu yaşantıya ulaşan ve idrâk eden kişi de, karşılık olarak: **"Ben mutlak varlığımı-vechimi semâvât ve arzı var edene döndürdüm, ben müşriklerden değilim,"** (6/79) idrâki ile cevap vermeye ve bu hâlin gereğini elinden geldiği kadar yerine getirmeye çalışmalıdır. Burası şirkten yani iktiden kurtulmaya başlamanın yeridir.

"İyi bilin ki kalpler ancak Allah'ın zikri ile mutmain olur," (13/28) lâfz-ı ilâhisi bu hâli ne güzel anlatmaktadır. Burada Allah zikri demenin sâdece tesbîh ile Allah Allah diye sayarak O'nu anmak değil, ancak idrâk ile evvelâ Rabb, yani Rubûbiyyet mertebesini anlayıp oraya yönelmek, oradan da daha sonraki çalışmalarla ULÛHÎYYET mertebesine ulaşmak olduğunu anlamamız icâb etmektedir.

Bu mertebenin daha iyi anlaşılabilmesi için **İbrâhîm** (a.s.)'ın hayâtından yaşanmış bir bölümü misal olarak vermeğe çalışalım.

Kur'ân-ı Keriym; Bakara Sûresi; (2/260) âyetinde bu hâle işâret vardır.

﴿٢٦٠﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ
قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُ قَالَ بَلَىٰ وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي
قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ
عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا
وَأَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦١﴾

“Ve iz kâle İbrâhîmü rabbî erinî keyfe tuhyil mevtâ, kâle e ve lem tü'min, kâle belâ ve lâkin li yatmainne kalbî, kâle fe huz erbaeten minet tayri fe surhünne ileyke sümmec'al alâ külli cebelin min hünne cüz'en sümmec'uhünne ye'tineke sa'yen, va'lem ennellâhe azîzün hakîmün.”

“Hani İbrâhîm: “Rabb'im! Ölülerini nasıl dirilttiğini bana göster” dediğinde, “inanmıyor musun?” deyince de, “hayır öyle değil, fakat kalbim iyice kansın- mutmain olsun” demişti: “Öyle ise dört kuş al, onları kendine alıştı, sonra onları parçalayıp her dağın üzerine bir parça koy, sonra onları çağır; koşarak sana gelirler; o halde AL-LAH'ın Azîz ve Hakîm olduğunu bil” demişti.”

Özet yorum:

Mertebe-i İbrâhîmiyye'nin, bir mertebesi olan mutmeinnilik yani müşâhedeli yaşantı, bu âyet-i kerîme ile idrâklerimize sunulmaktadır, yavaş, yavaş incelemeye çalışalım.

Bilindiği gibi Ulû'l-azm peygamberlerden olan İbrâhîm (a.s.)'ın hayâtında bizler için birçok örnekler vardır. Bunlardan biri de **“ba'sül ba'del mevt”** ya'ni “öldükten sonra dirilmedir”. Bu ise seyrü sülûk yolunda yaşanması gereken bir aşamadır. Buradaki; ölüm fenâfillâh mertebesindeki küllî ölüm değil mahallî ölüm ve dirimdir.

İbrâhîm (a.s.) ölülerin nasıl diriltildiğini görmek istediğini bildirmiştir. Bu husûsta **mutmain** olmaya çalışmakta idi, çünkü bu muhteşem hayâtın başı ve sonu olan iki oluşum, diriliş ve ölüm, insanlığı, şuurlandığı ilk günlerden i'tibâren derinden ilgilendirmiştir. İbrâhîm (a.s.) dahi bu husûsta müşâhedeli bilgiye ulaşmayı istiyordu.

Bu isteği karşısında, Rabb'ı; **“inanmıyormusun?”** o da; “evet inanıyorum, fakat kalbimin **mutmein** ya'ni bu husûsta güvenle tatmîn olmasını istiyorum” demişti.

“Öyle ise dört kuş al, onları kendine alıştı.”

Tefsirlerdeki rivâyetler bu kuşların, **“tavus, horoz, karga ve güvercin”** olduğu yolundadır. Cenâb-ı Hakk'ın bu dört kuşu tecrübe için belirtmesi tabii ki bir çok hikmete bağlıdır.

Bu kuşların üçü **nefs-i emmâre**yi biri ise **nefs-i levvâmeyi** ifâde etmektedir.

Tavus; süs ve zîneti, dünyâyâ bağlılığı, gösterişi.

Horoz; gazab ve hücum kuvvetini.

Karga; düşük âdî tabîatı.

Güvercin; hevâ ve hevesi, ifâde etmektedir.

İşte bu hâdisi kişilerde, genelde var olan bu tabîatların öldürülmesinin gerekliliğini açık olarak ifâde etmektedir. **Mutmeinne** mertebesine gelirken bu ahlâkların bir kısmı zâten geçilmiş olması gereken oluşumlardır, ancak burada tekrârlanması gerçekten bu ahlâkların öldürülme hükmü ile mutlak ma'nâda kendi kontrolünde olmasının gereğinin belirtilmesidir.

“Onları kendine alıştır.”

Ya'ni, onları eğit, düşük ahlâklarını iyiye dönüştür, sana faydalı ve ehil olmalarını sağla, öyle bir itaât ehli olsunlar ki; **“sonra onları parçala”**dığın zaman sana hiç bir şekilde karşı gelmesinler.

Tefsirler bu parçalanmayı genelde, şöyle anlatırlar.

“İbrâhîm (a.s.) o kuşları aldı, kafalarını koparıp yanında alıkoydu ve bedenlerini parça, parça ayırıp birbirleriyle karıştırdı, dörde bölüp dört dağın başına koydu.”

Tekrar; tefekkür yoluyla özet olarak hâdiseyi incelemeye devâm edelim:

Yukarıda belirtildiği üzere, dört kuştan ikisi, **karga** ve **güvercin**, gök ehli, **tâvus** ve **horoz**, ise kanatları olduğu halde yer ehlidirler. Arada sırada uçuş yapsalarda kısa süreli olur. Bu dört kuşun hayvânî ahlâkları bizlere bu yönlerden gelmektedir:

Karga; karanlığı, nefs-i **emmâre**'nin kurduğu pusuları, belirsizliği, acabâları, âdî düşük tabîatlı işleri ve daha benzeri bir çok şeyleri.

Güvercin; hevâ ve hevesi, Hakk'a dayanmayan ne türlü bilgi, oluşum, yaşam ve muhabbet var ise hepsini ifâde etmektedir. Bunlar bize havadan yani, **hevâ**mızdan gelmektedir ki; hepsine birden hevâiyyat veya evhâmlar denir, bunların hepsi de karanlık ve belirsizliktir, insanın yalnız başına savaşılabileceği şeyler değildir, bu hallerle yaşayan insanlar ömürlerini **hevâ** ile **hebâ** etmiş olurlar.

Tavus; süsü, süslenmeyi, dünyâya bağlılığı, nefsî benliğin en şiddetli şekliyle yaşanmasını, önder olup yönetme arzûsunu, herkesten üstün görünme çabasını, ve benzeri bir çok şeyleri ifâde etmektedir.

Horoz; hakkında bilindiği gibi, bir söz, darb-ı mesel vardır, deniliyor ya, **“her horoz kendi çöplüğünde öter”** işte meşhûr olduğu mahâl-yer- çöplüktür, ve burası nefs-i **emmâre**nin çöplüğüdür. Kendine göre değerli gibi olan bu çöplük onda çöplük ahlâkını da oluşturur. Eğer **horoz** ahlâkı, kişinin beden çöplüğünde hâkim duruma geçerse, orada ötmeye ve orasının hâkimi

olmaya çalışır, böylece kişinin belirgin ahlâkı farkına dahi varmadan o ahlâkın özellikleri ile yaşamını sürdürür hâle gelir.

Böylece kişi tevhîd eğitimi alamazsa, iki yönden gökten, ya'ni **hevâ**dan, ve yerden, ya'ni nefs-i **emmâ**reden aldığı yanlış kıstaslarla yanlış hesaplar yaparak ömrünü, yani vaktini yanlış yerlerde ve yanlış işlerde sonu hüsrana olacak bir biçimde geçirmiş olur. Hayât sahibi her bir birey olan bizlerin bu çok hassas mes'elelerin özüne vaktiyle eğilebilmemizin her birerlerimizin lehine olacağı aşîkârdır.

“Sonra onları parçala.”

Eğer onların ahlâklarının üstümüzden gitmesini arzû ediyorsak âyette belirtilen emre uyarak evvelâ onları parçalara bölmemiz gerekmektedir, yani onları olduğu gibi bütün bırakmayıp ufaltmamız gerekecektir ki; faaliyetleri de küçülsün ve mücâdelesini kolaylaşsın. O hayvanların parçalanmış karışık fakat toplu olan uzuvlarını kendi adetleri üzere dörde böl ve onları **“her dağın üzerine bir parça koy”** ya'ni dört dağın üstüne dört parça koy.

Bu dağlar kişinin varlığında mevcûd **“anâsır-ı erbaa” “dört ana unsur”** yani dört ana **madd**edir ki; bunlar da, **toprak, su, ateş, havadır**. Bu unsurların **latîf** ve **kesîf** olmak üzere iki özellikleri vardır, **latîf** taraflarıyla **Hakk'**a kesîf taraflarıyla da **nefse** hizmet ederler. Bu **dört** ana unsurun, dağın her birerlerinin üzerine **dört** kuşun karıştırılmış **dört** kısmının konması bu kuşların bütün ahlâklarının **dört** unsur ile de eşit olarak imtizâc etmesi yani mîzağlarının-ahlâklarının hepsinin-hepsinde dengeli ve itidâl üzere olacak şekilde bulunması içindir ki; her yönden yapılabilecek terbiye ile terbiye edilebilsinler. İşte bu oluş kişinin bu ahlâklarına hâkim olduğunu, ancak bu hâkimiyetinin bir eğitim neticesinde gelişebileceğini bildirmektedir.

“Sonra onları çağır.”

Eğiticisi tarafından güzel eğitilmiş olan hayvanlar çağırıldıkları zaman hemen gelirler. Onların da asılları bize dayandığından ve başları, ya'ni a'yân-ı sâbiteleri-programları bizim cebimizde-bünyemizde olduğundan, biz onların **âmiri** ve **var** edicileri olduğumuzdan bizim emrimize uymak zorundadırlar.

“Koşarak sana gelirler.”

Eğitim gereği parçalanmış olan o duygular asıllarına bağlı olduklarından bulundukları anâsır tepelerinden çağrılınca merkeze doğru **“sâ'y”** ederek koşarak-sevinerek gelirler ki; tekrar eski ferdî varlıklarına kavuşsunlar. Ancak artık onlar giden kuşlar değildir, onların bedenleri ve yeni bir inşâ ile oluşan sâdece Rahmânî tarafları faaliyyet sahasında gözükecek varlıklar olacaklardır. Böylece bundan sonra, iki yönden ya'ni yerden ve gökten gelebilecek tehlikeleri haber vererek Hakk yolcusunun en büyük yardımcısı olacaklardır.

Tavus; kanatlarını ve kuyruğunu açtığında güzelliğinin en kemâlli hâline ulaştığı gibi **Hakk** yolcusu **sâlikin** de kendi rahmet kanatlarını açtığında öyle bir güzelliğe ulaşıp çevresinde olanları da kanatlarının altında koruması bu güzelliğin oluşmasına sebep olacaktır.

Horoz; müezzinliğe başlayıp da'vetçi olacak ve böylece kendinde bulunan erliği erginliği ile çoğalmaya sebep olacaktır.

Karga; karanlık yerlerde yapılan fitneleri ve düşmanlıkları, onlar farkında olmadan, kara renginden istifâde ederek aralarına girip, o fitnelerden ve hava değişikliklerinden de haber vermesi bizleri tehlikelerden korumaya sebep olacaktır.

Güvercin; ise, **Hakk** yolcusu **sâlikin** gök ve gönül habercisi olacaktır.

Nefs-i **emmâre** hükmünde, bir çok hayvan görünümünde olan, Cenâb-ı **Hakk**'ın **Hayy** esmâsının zuhûr mahalli o varlıkların, **Rahmâni** mânâda kullanıldığı zaman **insanoğluna** ne derece faydalı olduğu **Kur'ân-ı Kerîm**'de küçük hikâyeler hâlinde bildirilmiştir. İşte bunların dördü, **tavus, horoz, karga, güvercindir. İbrâhîm** (a.s.) ile birlikte ifâde edilmişlerdir. Bu sûretlerde var olan **Hayy** esmâsının zuhûrları bu mertebede gerçek değerlerine irfâniyetle ulaşmaktadırlar. Aksi halde o zuhurlar hep töhmet altında kalıp, kötü örnekler olarak değerlendirilmektedirler ki; çok yanlış ve haksız bir uygulamadır.

Nûh (a.s.) epey zaman sulara dolaştıktan sonra **güvercini** göndererek suların hâinden haber almak istedi, **güvercin** de bir **zeytin dalı** ile döndü. Böylece suların çekilmekte olduğu anlaşıldı.

Cenâb-ı Hakk, Mûsâ (a.s.)a **"a'sânı yere bırak"** dediğinde, a'sâ-değnek, bir yılan olarak münecimlerin ürettikleri bütün araçlarını yuttu gitti.

Yûnus balığı, **Yûnus** (a.s.)ı bir müddet kendi evinde misâfir etti.

Süleymân (a.s.)ın **hüd hüd** kuşu, ona bilmediği haberleri getirdi.

Ashâb-ı Kehf'in köpeği, onların nöbetçisi-bekçisi oldu.

Sâlih (a.s.)ın **nâkata**-devesi, taştan çıkarak onun mu'cizesi oldu.

Ve âlemlerin **Sultân'ı** ile **dostuna** nöbetçilik yapan **güvercin** ile **örümceğin** ne hikmetli bir iş yaptıkları ortadadır.

Güvercinin özelliklerine daha evvelce kısaca değinmiştik, burada ise **örümceği** anlamaya çalışalım. Bilindiği gibi **örümcek**, sinsiliği, ağa düşürmeyi, avcılığı, ifâde etmektedir. Ördüğü ağa düşen avlarını sinsice avlar, yapmış olduğu örmüş olduğu ağlar, kendi cüssesine göre çok kuvvetli bir örgü ipine sahiptir.

Sevr mağarasında içeride iki mübârek kişi ve onları avlamaya gelen, dışarıda bir gurup ihtiraslı kişiler. **İzci**, aradıkları kişilerin, sürdürdükleri izlerden mağara içerisinde olacaklarını kesin olarak söylemekte, fakat etrafında kiler sahnede gördüklerini beşerî bir anlayışla değerlendirdiklerinden gerçeğe ulaşamamaktalar. İşte o anda onlara **güvercin** kendi nefsi anlayışları üzere hayâl ve vehim ile göründü, onlar da hayâl ve vehim ile kıyas ettiklerinden içeride kimsenin olamayacağına kanaât getirdiler. Çünkü **güvercin** yuvasında yumurtaların üstünde oturuyor idi. Eğer buraya birileri girmiş olsaydı, güvercinin korkudan uçup giderek orada olmaması gerekecekti. Halbuki **güvercin** hiç korkmamış ve rahatsız olmamış idi ki, yerinde duruyordu. Ve örümcek; onlara zihnen öyle bir oyun oynadı ki; içeridekilere en yakın oldukları bir zamanda onları dışardakileri, oradan kendi düşünce ve istekleriyle uzaklaştırdı. **Örümcek** onlara öyle kuvvetli hayâl ve vehim ağı ördü ki; o ağı aşip içeriye ulaşmaları hiç mümkün olmadı.

Bu iki küçük **Hayvanın**-yaşayan varlığın karakteristik ahlâk ve zanları, onların o anda bütün benliğini sararak orada oluşan manzara ile ya'ni hayâl ve vehimlerinin kendilerine verdiği hayâli kıtas-ölçümlerle içeride kimsenin olamayacağına dâir oldu. Çünkü "içeriye girilmiş olsaydı bu örümcek ağı da mağara ağzında olmaz idi" diye, düşündüler. Eğer onlar bu vehmî kıtası yapmayıp, **izcinin** tecrübeli sözlerini az bir mantıkla dinlemiş olsalardı, içeriye eğilip bakarlar ve içerdekilerini görürler idi. İşte eğitimin varlıklar üzerindeki açık durumu böylece ortaya çıkmış olmaktadır.

Daha evvelce nefs-i **emmâre** hükmüyle faaliyyet gösteren bu duygular eğitildiğinde, kişiye-sâhibine ne derece faydalı olduğu açık olarak görülmektedir.

"Bu tür hikmetlerle:O halde Allah'ın Azîz ve Hakîm olduğunu bil"

Allah'ın Azîz ya'ni izzet sâhibi, Hakîm ya'ni hikmet sâhibi, "her şeyi yerli yerinde yapan" olduğunu bil diyerek,böylece bazı şeyleri bildirmek istemişti.

Bu hâdise **İbrâhîm (a.s.)**ın şahsında, onun hayatından bir bölüm olarak bizlere sunulmuştur. **İbrâhîm (a.s.)** (İSR')in ya'ni "gece yolculuğu" nun (seyr-ü sülûkun) çok mühîm makâmlarından biridir. Onun bir kendine âit yaptığı seyr-ü sülûku vardır, hem de onda başkalarına örnek bir çok mertebenin yaşantısı da vardır. Bu hâdise ise onun **mutmeînlik** mertebesine ulaşınca Rabb'ından istediği bir talebidir ve ondan da bizlere birer armağan tecrübe ve yol göstermedir. **Ka'be**-i Muazzama'da ki ayak izi de onun tâkib edilmesinin gereğidir. Ancak o ayak izini tâkib ederek, Hakk'a ulaşmanın mümkün olabileceği açık olarak ifâde edilmektedir.

Bu ulaşılan **"mutmeinne"**lik, dördüncü mertebe, ilk huzur bulunan, belirli denge sağlanan bir mertebedir. Ancak her mertebenin kendi içinde kendine âit ayrı ayrı **mutmeinne**'lik hâli vardır. Eskiden dergâhlarda sâlik bu mertebeye ulaşınca başına **"arakiye"** ismi verilen **"fes"** benzeri, krem renkli bir başlık giydirilerek ödüllendirilir idi.

Böylece hedefi nefs-i **râdiye** olan gönül ehli ağır, ağır, daha emin adımlarla yoluna devâm eder.

ALLAH (c.c.) seyr hâlinde olanlara gayret kuvvet versin.

Bu mertebenin zikri olan **HAKK** esmâsı verilen sayıda çekildikten sonra, yukarıda belirtilen **idrâki** ve **hâlini** ifâde eden âyetlerin en az (33)er def'a çekilmesi bu mertebenin daha iyi yaşanmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmalar yapıldıktan sonra yine üç İhlâs bir Fâtiha okuyup, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız, diğerleri de böyle devâm eder.

BEŞİNCİ BÖLÜM

“NEFS-i RÂDİYE”

Nefs-i Râdiye: Râzı olan nefs, kayıtsız şartsız her şeyden râzı olan nefs anlamındadır.

Zikri: “Yâ HAY”dır.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Keriym; Fecr Sûresi; (89/27-28) âyetinde bu mevzûa işâret vardır.

﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾

﴿٢٨﴾ اَرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً ﴿٢٨﴾

“Yâ eyyetühen nefsul mutmeinetü. (27)

“İrciî ilâ rabbiki râdiyeten.....” (28)

“Ey nefs-i mutmeinneye eren kişi. Râzı olarak, Rabb’ine dön.”

Hâli: Bu hâlin hâli ile hâllenmeye çalışmaktır.

Kur’ân-ı Keriym; Bakara Sûresi; (2/153) âyetinde bu hâle işâret vardır.

﴿١٥٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ ﴿١٥٣﴾

وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾

“Yâ eyyühellezîne âmenüsteinü bis sabri ves selâti, innallâhe meas sâbirîn.”

“Ey îmân edenler sabır ve namazla yardım dileyin. ALLAH’u Teâlâ muhakkak ki sabredenlerle berâberdir.”

Yaşantısı: Nefs-i râdiyenin iki yüzü vardır. Biri mutmeinneye, diğeri merdiyyeye bakar. Başına gelen her hâlê rızâ göstermeye çalışır. Büyük cehd içinde olur. Tevekkül hâli çok gelişmiştir. Hakk'ın rızâsını kazanamamaktan kokar.

Nefs-i Râdiyenin belirgin ahlâk ve sıfatları şunlardır: Ahlâkı hoş görüdür. Tevekkül, sabır, teslim, rızâ hâlidir. Tezekkür, tefekkür, korku, fiilidir. Kerâmet sevgisi, melekût keşfi zevkidir.

Rengi: Sarıdır.

Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi **HAY** ismidir. Mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Tarîkat mertebesinin devâmıdır.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

Daha evvelki çalışmaları ile sâlik, **"Mutmein olarak Rabb'ına dön"** hitâbına mazhar olma mertebesine ulaşmış idi. Buna karşılık sâlik de vechini tam ma'nâsı ile Rabb'ına döndürüp **"lebbeyk"**-Buyur yâ Rabb'i, emret; demişti. Bu def'a Rabb'ı onu, **"ey mutmeinne nefis, RÂZİ olarak Rabb'ına dön"** hitâbına mazhar eder. Bu hitâbı duyan **Hakk** yolcusunun işi zorlaşır. Çünkü bu mertebe, **Rabb'**ının rızâsını kazanma mertebesidir ve burada ba'zı imtihanların olması da pek tabiidir.

Cenab-ı Hakk burada **HAY** ismi ile yeni bir hayat verdiği kuluna böylece, yeni güçler de vermiş olur. Bu güçlerin yardımıyla sâlik, önüne çıkan engelleri daha kolay geçebilir. Bu mertebede **KABZ** (darlık) ve **BAST** (genişlik) hâli daha belirginleşir. Geçilmesi oldukça zor olan bu mertebede AL-LAH (c.c.) kullarına yardımcı olsun.

Burada her türlü bedeni, mâli, ve âile fertlerine gelen sıkıntılarla imtihan olan sâlik, ayrıca çevreden gelen, insanların ezâlarına da katlanmak zorunda kalır. Bütün bunları Rabb'ından gelen ve onun rızâsını kazanmak için sabretmesi gereken haller olarak, isyân etmeden kabûllenmesi, kendisini bu zor durumdan kurtaracaktır.

Kur'ân-ı Keriym; Bakara Sûresi; (2/156) âyeti de bu özelliğe dikkât çekmektedir:

﴿١٥٦﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا

لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾

“Ellezîne izâ esâbethüm musîbetün, kâlû innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn”

“O kimseler ki; kendilerine bir musîbet isâbet ettiği zaman “biz ALLAH’ınız, O’na döndürüleceğiz” derler.”

Daha yukarıda belirtilen âyet-i kerîme de mevzûumuza çok yakından ışık tutmakla berâber, daha bir çok husûslara dikkat çekmektedir.

“Ey îmân edenler sabır ve namazla yardım dileyin, ALLAH (c.c.) muhakkak ki sabredenlerle berâberdir.”

Kişinin herhangi bir işinde muvaffak olabilmesi için iki mühim sebebin sabır ve namaz olduğu yukarıda ki âyet-i kerîmede açık olarak belirtilmiştir. Bu gayretlerle yoluna devâm edenlerin yanında ALLAH’ın (c.c.) olduğu da açık olarak ifâde edilmektedir.

Gerçekten ciddi bir anlayışla meseleye bakıldığında, başımıza gelebilecek hâdiseler karşısında ne kadar güçlü yardımcılarımız olduğu kolayca anlaşılabilecektir. ALLAH’ın (c.c.) gerçekten yanında olduğunu içten inanarak bilen ve o gayret ile yoluna devâm eden kişinin başarısız olması âdetâ mümkün değildir. Bunlar ve benzeri diğer bir çok âyet-i kerîmelerde belirtilen hükümleri yerine getirmeye çalışan sâlikler oldukça zorlanırlar. Böylece birimsel benliklerinden soyutlanmaya çalışırlar. Başlarına gelen şeylerden şikâyet etmemeye gayret ederler. Diğer insanlara mümkün olan en ince hoşgörü ile muâmele etmeye ve herkesi kendilerinden üstün görmeye çalışırlar. Bu anlayış idrâki içinde olan sâlike Rabb’i **“Ey huzur bulmuş mutmeinne nefs, râzı olmuş olarak bana dön,”** emrini verince; o da **“emret yâ Rabb’i, dilediğin şekilde muâmele et. Kahrında hoş lütfunda hoş”** der ve bu arada; **“Hoştur bana senden gelen, ya hil’ati yahûd kefen; ya gonca gül, yahûd diken”** sözlerini terennüm etmeye başlar.

Böylece epey zaman hayâtını Rabb’inden gelen her türlü hâle râzı olarak sürdüren sâlike **“beşşiris sâbirîn”** ya’ni **“sabredenlere müjdele”** (2/155) âyeti ile cevâp verilir, ve sâlik bu mertebeden de ALLAH’ın yardımı ile epey uğraşmalardan sonra, **“İrciî ilâ rabbiki râdiyeten”** ya’ni **“Râzı olarak Rabb’ına dön”** (89/28) emriyle geçirilir.

Yine bu mertebeye bir misâl olmak üzere **İbrâhîm** (a.s.)'ın Kur'ân-ı Kerîm'de geçen koç hikâyesini **meâlen** vermeğe çalışalım. İnşallah faydalı olur. Kur'ân-ı Kerîm; Sâffât Sûresi; (37/100-111) âyetlerinde şöyle bildirilmektedir:

(100) İbrâhîm a.s. "Rabb'im bana sâlihlerden olacak bir çocuk ver," dedi.

(101) Biz de ona hilim sâhibi bir oğul müjdeledik.

(102) O kendisinin yanı sıra yürümeye başlayınca dedi ki: "Ey oğulcuğum, doğrusu Ben, rû'yâda iken seni boğazladığımı görüyorum. Bir bak ne dersin?" O da dedi ki: "Babacığım, sana emrolunanı yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun."

(103) Böylece ikisi de teslîm olunca, babası; oğlunu alını üzere yatırdı.

(104) Biz ona şöyle seslendik: Ey İbrâhîm.

(105) Sen rû'yâyı gerçekleştirdin. Muhakkak ki biz ihsân edenleri böylece mükâfatlandırırız.

(106) Muhakkak ki bu, apaçık bir imtihandı.

(107) Ve ona fidye olarak büyük bir kurbanlık verdik.

(108) Ve sonra gelenler arasında ona (iyi bir nâm) bıraktık.

(109) Selâm olsun İbrâhîm'e.

(110) İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.

(111) O, muhakkak ki, mü'min kullarımızdandı.

Âyet-i Kerîmelerde de görüldüğü gibi kûrb'ân edilme teşebbüsünün **İbrâhîm** (a.s.)'ın hangi oğlu üzerinde cereyan ettiği ismen bildirilmemiştir. Bu yüzden değişik rivâyetler vardır. İslâm âlimlerinin büyük bir çoğunluğunun bu husustaki kanaati, kûrb'ân edilme girişiminin **İsmâîl** (a.s.) üzerinde olduğu yolundadır. **Muhyiddîn-i Arabî** ve bazıları ise kûrb'ân edilme girişiminin **İshâk** (a.s.) üzerinde olduğu yolundadır. **Tevrât**'ta da kûrb'ân etmek istenenin **İshâk** (a.s.) olduğu yazılıdır. Bu husûsun Kur'ân-ı Kerîm'de isim belirtilmeksizin ifâde edilmesinde büyük hikmetler olduğu açıktır.

Beytullâh'ın tâmirinde ise **İbrâhîm**'in (a.s.) yardımcısının **İsmâîl** (a.s.) olduğu açık olarak ifâde edilmiştir. (Yeri geldiğinde tekrar bakacağız.)

Kurb'ânlık hâdisesinde isim belirtilmemesinin sebebi hakkında ki "indî" kanâatimiz, şudur ki; eğer bu husûsta isim belirtilmiş olsa idi, kimin ismi belirtilmiş ise sâdece o yoldan gelenlere bu eğitimin verilmesi gerekecek, diğer ismin yolundan gelenlere ise bu eğitim verilemeyecek ve o yolun seyr-û sülûku bu mertebede kesilmiş olacak idi.

İbrâhîm (a.s.) iki dallı bir kök ağaçtır. Bir dalı İbrâhîmiyyet'ten Muhammediyye'ye, bir dalı ise İshâkiyyet'ten **Benî İsrâil**'e, Mûseviyyet ve İseviyyet'e uzanmaktadır. Kök aynı olduğundan dalların ve meyvelerinin de aynı olması tabiidir. Ancak sonradan uç dallara yapılan değişik **aşı kalem-leri** ile olan müdahâleler bozuk fikir meyvelerinin yetişip çoğalmalarına, böylece de farklılıklara sebep olunmuştur. Hâl böyle olunca her iki daldan da yola çıkan sâliklerin, hiç olmazsa bu mertebeye gelinceye kadar aynı eğitimi almaları gerekmektedir. Ancak **İshâkî**'ler bu hikâyeyi sâdece kendilerine mâl ederler, fakat gerçek hakîkatinden pek haberleri olmadığından uygulamaları gerçekçi olamamakta ve kendileri bu hakîkatten faydalanamamaktadırlar.

Yaşam ve idrâki oldukça zor olan bu mertebeden geçmeyi Cenâb-ı Hakk oraya ulaşanlara fazla zorluk çıkarmadan nasîb etsin. Gayret yolcudan. Yol verme **Hâdî**'dendir.

Böylece hedefi, **nefs-i merdiyye** olan gönül ehli, ağır, ağır, daha emin adımlarla yoluna devâm eder.

Bu mertebede zikirlerde küçük bir değişiklik yapmak yerinde olacaktır. Şöyle ki; Buraya gelinceye kadar ilâve olarak çekilen ara âyetlerin **idrâki ve hâli** geçen derslere âit olanlarının, çekimlerinin yeterli olmalarından dolayı bırakılması yerinde olacaktır.

Bu mertebenin zikri olan **HAY** esmâsı verilen sayıda çekildikten sonra, yukarıda belirtilen **idrâki ve hâli**ni ifâde eden âyetlerin en az (33)er def'a çekilmesi bu mertebenin daha iyi yaşanmasına yardımcı olacaktır.

Ayrıca; diğer bir tavsiye olarak, yukarıda **109**uncu âyet-i kerîmede belirtilen "**selâmun alâ İbrâhîm**" ya'ni "**İbrâhîm'e selâm olsun**" sözlerini en az bu dersini tamamlayıncaya kadar lisânlarında vakit buldukça (vird etmeleri) tekrarlamaları sâlikler için yerinde olacaktır.

Bu çalışmalar yapıldıktan sonra yine üç İhlâs, bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonun da yaparız, diğerleri de böyle devâm eder.

ALTINCI BÖLÜM

“NEFS-i MERDİYYE”

Nefs-i Merdiyye: Kendisinden râzı olunan, hoşnud olunan kimse (nefs) anlamındadır.

Zikri: “Yâ KAYYÛM”dur.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeğe gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Kerîm; Fecr Sûresi; (89/27-30) âyetlerinde bu mevzûa işâret vardır.

﴿٢٧﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾

﴿٢٨﴾ اِرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

﴿٢٩﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾

﴿٣٠﴾ وَادْخُلِي جَنَّاتِي ﴿٣٠﴾

“Yâ eyyetühen nefsül mutmeinnetü.” (27)

“İrcîî ilâ rabbiki râdiyeten merdiyyeten.” (28)

“Fedhulî fî ibâdî.” (29)

“Vedhulî cennetî.” (30)

“Ey nefsi-i mutmeinneye eren kişi, sen ondan râzı o da senden merzi olarak Rabb’ına dön. Benim kullarımın arasına ve benim cennetime gir.”

Hâli: Bu hâlin hâli ile hâllenmeye çalışmaktır.

Kur'ân-ı Kerîm; Bakara Sûresi; (2/152) âyetinde bu hâle işâret vardır.

﴿ ١٥٢ ﴾ فَادْكُرُونِيْ اَذْكُرْكُمْ وَاَشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنَ ﴿

“Fezkürûni ezkürküm veşkürû lî ve lâ tekfürûni.”

“Beni zikredin, Ben de sizi zikredeyim. Bana şükredin, nankörlük etmeyin.”

Yaşantısı: Nefs-i merdiyyenin iki yüzü vardır. Biri râdiyyeye diğeri sâfiyyeye bakar. Henüz daha beşeri varlığından tam sıyrılamamış olmakla birlikte bu hâlin sonuna gelmiş sayılır, eski hallerine dönmemeye çalışır.

Rengi: Siyahtır.

Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi **KAYYÛM** ismidir.

Mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Tarîkat mertebesinin devâmıdır.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

Epey zorlu çalışmalardan sonra **râdiyye** mertebesinde olgunlaşmaya devâm eden sâlike yavaş, yavaş **merdiyye**, yani kendisinden râzı ve hoşnud olunma yolu açılmaya başlar. Buraya ulaşan kimseler; **“Ey mutmeineye eren kişi sen ondan, o da senden râzı olarak Rabb’ına dön. Benim kullarımın arasına karış ve benim cennetime gir”** hitâbını gönlünden duyarlar. Bu kimselere gerçekten çok büyük ihsanda bulunulmuştur ve sıradanlıktan tamâmen kurtulmuşlardır. **YAKIYN** nûruyla aydınlanmışlardır. HAKK’ın sevgisini ve hoşnutluğunu kazanmışlar, bu hâl içinde kendilerinden geçmişlerdir. Halkı, âlemi terk etmişler, sâdece Rab’larıyla alış verişe başlamışlardır. Rabb’ları onlara, **“Beni zikredin, Ben de sizi zikredeyim, Bana şükredin, sakın küfretmeyin”** sözleri ile hitâb eder. Bu hitâb gönül ehli için çok büyük ma’nâlar ifâde eder.

Bu mertebede **zikr, zâkir, mezkûr** birlenme yolundadır. **“Beni zikredin”** hitâbını gönlünden duyan sâlikin onu zikr etmemesi diye bir şey düşümlenmez.

KAYYÛM ismi ağırlıklı olan bu zikr, baştan beri verilen isimlerle birlikte çekilmeye devâm edilir. Bunların feyz ve nûrları ile sâlik **KAYYÛM** isminin gereği olan, “kendi varlığı ile kâim olma” yoluna girer. Bu hâlin kemâlinde beşeri benlik ve vehmî varlığının büyük bir kısmından daha kurtulmuş olur.

HAKK’ın rızâsını kazanmak; kişinin kendi vehmî varlığından kurtularak, varlığının gerçek sâhibi olan ilâhî varlığa teslim etmesiyle olur. Daha evvelki mertebelerde başlayan **teslîm** hâli burada kemâlini bulur. “Çık aradan kalsın yaradan” sözüyle ifâdesini bulan bu yaşam neticesinde, kul **Rabb**’ına elindeki emâneti teslîm edince, benlik davası ortadan kalkar, emânet sahibine devredilir. Bu hâl **Rabb**’ının rızâsına sebep olur. Böylece kul, râzı olunmuşlardan, yani ehl-i merdiyyeden olur.

“Radiyahâ anhum ve radû anh” ya’ni **“ALLAH onlardan râzı ve onlar da ALLAH’ dan râzı”** (Mâide, 5/119) âyeti gerçek hâli ile yaşama geçmiş olur.

Rivâyet ederler ki Hz. Ömer (r.a.) bu hâli yaşayıp idrâk ettiğinde meydana gelen hoşluk netîcesinde, **“ene râzı ente râzı”** yani “ben râzı sen râzı” diye diye semâ etmeye başlamış.

“Yuhübbühüm ve yuhibbûnehû” ya’ni **“ALLAH onları sever onlar da onu sever”** (Mâide, 5/54) âyetinde belirtilen **HUB** yani muhabbet, **SEKR** ya’ni İlâhî serhoşluk, **AŞK** hükmüne ulaşmıştır.

Yine burada küçük bir misâl olması bakımından **İbrâhîm**(a.s)’ın Kur’ân-ı Kerîm’de geçen, ateşe atılma hâdisesini özet olarak vermeye çalışalım, inşaallah faydalı olur:

Kur’ân-ı Kerîm; Enbiyâ Sûresi; (21/69) âyetinde bu hususta şöyle denmektedir.

﴿٦٩﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٧٠﴾

“Kûlnâ yâ nâru kûnî berden ve selâmen alâ İbrâhîme.”

“Dedik ki: Ey ateş! İbrâhîm üzerine serin ve selâmet ol.”

Bu hususta Konyalı Mehmed Vehbî efendinin **Hülâsat’ül Beyân** isimli tefsîrinde cilt 9, sâhife 3450-3451’den, özetle mevzûumuz ile ilgili bölümünden küçük bir bilgi aktarımı yapmaya çalışalım.

“İbrâhîm (a.s.) yetişkin hâle gelince, kavminin yolunun bâtil, ve putlara tapmanın da hamlık olduğunu anlamış olduğundan, uygun bir zamanda onları kırmıştı. Oluşan hâdiseyi gören kavmi bu işi İbrâhîm’in yaptığını anlayıp onu ateşte yakarak imhâ etmeye karar verdiler. Fahri Râzî, Kâzî ve Hâzî’nin beyânlarına göre hâdisi özetle şöyle cereyân etmiştir:

Âyette beyân edildiği üzere, **İbrâhîm** (a.s.)'ın Allah'ın indinde makbûl olan "putları kırma" fiilini, onlar cinâyet olarak kabûl ederek azâbın şiddetlisi olan ateşle yakmaya karar verdiler. **İbrâhîm** (a.s.)'ı tutup hapsedtiler. Irak'ta Bâbil'de **Kevsa** isminde bir kasaba civârında etrâfı yüksek duvarlarla çevrili ağıl şeklinde bir yer yaptılar ve hayvanlarla odun çekmeye başladılar. Kemâl-i arzûlarıyla bütün ahalî odun çeker, hattâ, hasta olanlar şifâ bulursa bir miktar odun alacağını vaad eder, vefât edenler odun alınmasını arttırır odun alırdı. Bu hâl belirli bir müddet devâm etti ve yaptıkları yer fazlasıyla odunla doldu. Yedi gün ateş yaktilar, sekizinci günü **İbrâhîm** (a.s.)'ı mancılık ile ateşin ortasına attılar. **İbrâhîm** (a.s.) "**Hasbünellâh ve ni'mel vekîyl**" "**Allah bana yeter ve ne güzel Vekîl'dir**", virdine-zikrine devâm eder Cenâb'ı Hakk'ın, "**yâ nâru.....**" hitâbı ateşe gelince, ateşin içinin **İbrâhîm** (a.s.) için yeşillikle dolu bir bahçe olduğu ve Nemrud'un yüksek bir yerden bunu seyrettiği rivâyet edilmiştir.

O makâmda **İbrâhîm** (a.s.)'ın yedi gün kaldığı ve "dünyâda en çok lezzet duyduğum o yedi gündür" buyurduğu da rivâyet edilmiştir. O günde dünyâ yüzünde bütün ateşlerin sönüp yanmadığı da rivâyet edilmiştir."

Ateşe atıldığı halde sâdece "**Hasbünellâh ve ni'mel vekîyl**", sözleriyle Rabb'ına ne kadar güven içinde olduğu, **mutmain** bir gönül ile hâdiseleri şikâyet etmeden nasıl karşıladığı ve hiç kimseden yardım istemediği anlaşılmaktadır ki; bu hâdiseler bir yönüyle onun Rabb'ının kendisinden râzı olmasını kendisinin de ehl-i **merdiyye**den olmasını sağlamıştır.

Böylece, evvelce seven iken sonra sevilen olmağa başlamıştır. Bu hâlde seyrine devâm eden sâlike yavaş, yavaş nefsi-i **sâfiyenin** yolu açılır. Önüne çıkan engelleri aş, aş hedefine doğru ilerlemesine devâm eder.

Bu mertebenin zikri olan **KAYYÛM** esmâsı verilen sayıda çekildikten sonra, yukarıda belirtilen **idrâki ve hâlini** ifâde eden âyetlerin en az (33)er def'a çekilmesi bu mertebenin daha iyi yaşanmasına yardımcı olacaktır.

Herhangi bir hâdiseler karşısında sıkıntıya düşüldüğünde, **İbrâhîm** (a.s.) hakkında yukarıda ifâde edilen duâların, zaman elverdiğince dilden ve gönülden tekrarlanmasının kişiye büyük bir ma'nevî güven vereceği aşikârdır.

"Yâ nâru küni berden ve selâmen"

"Hasbünellâh ve ni'mel vekîyl"

Bu çalışmalar yapıldıktan sonra yine üç İhlâs, bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız, diğerleri de böyle devâm eder.

ALLAH (c.c.) herkesi hedefine ulaştır, Âmîn.

YEDİNCİ BÖLÜM

“NEFS-i SÂFİYE”

Nefs-i Sâfiye: Sonradan ârız olanları terk etmek, kendi özel hâli ile sâf kalan (Nefs) anlamındadır.

Zikri: “Yâ KAHHÂR”dır.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir. Kur’ân-ı Keriym; Mü’min Sûresi; (40/16) âyetinde bu hâle işâret vardır.

لَمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

“Li menil mülkül yevm lillâhil Vâhidil Kakhhâr.”

“Bugün mülk kimindir? Vâhid ve Kakhhâr olan ALLAH’ındır.”

Hâli: Bu hâlin hâli ile hallenmektir.

Kur’ân-ı Keriym; Bakara Sûresi; (2/132) âyetinde bu hâle işâret vardır:

فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

“Fe lâ temûtünne illâ ve entüm müslimûne.”

“Sakın hâ ölmeyin, ancak müslüman olarak ölün.”

Yaşantısı: Nefs-i sâfiyenin belirgin sıfatı, beşeri varlığından tamâmen soyunmuş olmasıdır. Ahlâkı, yokluktur, hiçliktir, yorumsuzluktur. Özelliği, renksizlik, kayıtsızlıktır, dünyâdan uzaklaşmadır. Kendini gerçek hüviyeti ile bir başka ma’nâda, bir başka âlemde bulmasıdır. Geçici dünyâ şartlarından kurtulup ebedî âleme intibak etme başlangıcıdır. Kişi dilerse seyrini burada bırakabilir, fakat daha ilerisini isterse çalışmalarını sürdürmesi gerekir.

Rengi: Renksizliktir. Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi **KAHHÂR** isimidir, mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Tarîkat mertebesinin sonudur. **Hakîkat mertebesi** yaşamına geçmeğe namzettir. **Heybet ve üns** tecellisinin başlangıcıdır.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

Seyrine nefs-i **emmâre**den başlayıp devâm eden sâlik, nihâyet nefs-i **sâfiye** mertebesine ulaştığında kendisinde çok büyük değişiklikler olduğunu müşâhede eder. Evvelce var **zannettiği** birimsel varlığının, aslında hiçbir zaman var olmadığını, bunun bir şartlanma ve hayâl mahsûlü olduğunu anlar. İşte bu idrâk içerisinde: **"Bugün mülk, ya'ni (beden mülkü) kimindir?"** sorusuna kendi öz müşâhedesi ile, "Vâhid ya'ni **Bir** ve **Kahhâr** olan ALLAH'ındır," gerçek hükmünü duyarak cevap verir.

ALLAH'ın mülkünde ikiliğe yer olmadığını, görünen varlıkların onun zuhur mahalleri olduklarını ve bunların kendilerine hâs bir varlıkları olmadıklarını anlar. Ancak, bu düşünce ve yaşam buraya ulaşanlara hâs bir hükümdür. **Kesret**, ya'ni çokluk âleminde yaşayanlara göre değildir.

KAHHÂR ismi, son kalan birimsel benlik artıklarını da ortadan kaldırıp tam bir sâfiyete ulaştırır. Bu sâfiyet, sâlikin tam ve mutlak öz yapısı ile kalmasıdır. O da **Hakk**'tan başka bir şey değildir. Bu mertebe çok değişik bir yaşam arzeder. Burada yaşanan hayâtın sırrını, ancak yaşayanlar idrâk ve muhafaza edebilirler. Bu hâlin bazı tehlikeleri de vardır. İrâdesi güçlü olanlar bu tehlikeleri yenerler.

"Sakin hâ ölmeyin, ancak müslüman olarak ölün" emr-i İlâhîsi bu vâdide çok önem taşır. Cenâb-ı **Hakk** kulunun gaflet içerisinde ölmesine râzı değildir. Ancak **"müslüman"** olarak ölmesine rızâ gösterdiğini açık olarak bildiren bu âyetin tahakkuk yeri hâliyle **"Sâfiye"** mertebesidir.

Müslüman kelimesinin gerçek ifâdesi **teslîm** olan, geçici varlığından kurtulup sâlim olan, selâmette olan mânâsınadır. Rabb'ımızın îkâzı bizleri, hayâli, vehmî ve birimsel varlığımızın emri altında iken ölmemizden kurtarıp, gerçek kimliğimize ulaşınca ölmemize rızâ gösterdiğini belirtmesi içindir. Gerçekten kendini bilmeden, bulmadan bu dünyâdan ayrılmak büyük kayıptır. **"Mutü kable ente mutü"** ya'ni **"Ölmeden evvel ölünüz"** hadîs-i kudsîsi ile Efendimiz (s.a.v) de bu hâle ne güzel açıklık getirmiştir.

Kendi nefslerinden ölenler, HAKK'ın varlığı ile dirilirler ki işte bu gerçek yaşamdır. Ondan sonra artık o kimseler ölmezler. Bir başka, hadîs-i şerif'de ise. **"Men sâre bil ilmi hayyen lem yemüd ebeden"** buyurulmuştur, yani; **"ilim ile diri olan ebeden ölmez"** demektir. Bu ilim ise ancak **kendini bilme** ilmidir.

Bazı tasavvuf okulları nefs-i sâfiyede seyr-i sülûku bitirirler ve bu aralara daha başka mertebeler de ilâve ederler. Her okulun sistemi kendine göredir. Biz buraya kadar olan seyrin, sâdece **enfüsî** ya'ni kendi nefsimizdeki tahakkukunu görüp yaşamaya çalıştık. Bundan sonra gelecek olan **HAZARÂT-ı HAMSE** ya'ni "Beş Hazret" mertebesi bölümü ile de **âfâkî** seyri, ya'ni dış âlemdeki seyride yaşamaya ve anlatmaya çalışacağız. Bu seyri de tamamlayanlar ancak, gerçek ma'nâda **TEVHÎD**'e ya'ni varlıktaki mutlak birliğe ulaşabilirler.

Gayret alandan, himmet verenden, muvaffakiyyet ALLAH'dandır.

Bu mertebenin zikri olan **KAHHÂR** esması verilen sayıda çekildikten sonra, yukarıda belirtilen **idrâki ve hâlini** ifâde eden âyetlerin en az (33)er def'a çekilmesi bu mertebenin daha iyi yaşanmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmalar yapıldıktan sonra yine üç İhlâs, bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız, diğerleri de böyle devâm eder.

Küçük bir **tefekkül** ile buraya kadarki seyrimizin kısaca özetini yapmağa çalışalım:

Seyrine "Kelime-i Tevhîd" ile başlayıp devâm eden sâlik daha evvelce lisânen söylediği **"Kelime-i Tevhîdi"** bu sefer gönülden ve muhabbetle söylemeye ve açılımlarını düşünerek anlamaya gayret eder. Böylece, **"Lâ ilâhe illâllah"** "Kelime-i Tevhîd" zikri ile yola çıkan sâlikin de bundan sonra hayata bakışı oldukça değişik olacaktır. **"Kelime-i Tevhîd"**in bereketi ona çok şeyler kazandırmaya, birlik bilinci yavaş, yavaş kendini göstermeye başlayacaktır.

"Yâ ALLAH", zikri ile kişi ALLAH'ın varlığı, bilincini daha ciddi ma'nâda tefekkül ederek yoluna devâm edecektir.

"Yâ HÛ", zikri ile her yerde ve her şeyde **O'**nu görmeye çalışmaktır.

"Yâ HAK", zikri ile her yerde ve her şeyde **Hakk'**ı müşâhede etmeye çalışmaktır.

"Yâ HAY", zikri ile kendide gerçek **hayat** sahibi olmağa çalışacaktır.

"Yâ KAYYÛM", zikri ile bütün âlemin, Hakk'ın varlığı ile **kâim** olduğunu anlamaya çalışmaktır.

“Yâ KAHHÂR”, zikri ile de varlık hakkında düşünölen hayâlî ve vehmî yorumları ortadan kaldırmaya çalışarak, böylece bu yere ulaşan kimseler oldukça iyi bir yol katetmiş olacaklardır. Ancak yolun sonu değildir.

Evvelki derslerimizde gördüğümüz “mürşîdinin himmeti irşâdıdır”, sözünün küçük îzâhını isteyen dostlarımıza cevaplayarak gönderdiğimiz o yazıyı da buraya ilâve etmek yararlı olur düşüncesiyle sizlere de sunuyorum.

Bismillâhirrahmânirrahiym

Esselâmu aleyküm ve rahmetullah

Sevgili canlar, gönöl dostları, muhabbet aynaları. Sevgili kâmil kardeşim, cümlenize Cenâb-ı Hakk’tan sağlık ve âfiyet dilerim. Gönöl açıklığı ve ma’nâ genişliği niyâz ederim. Böyle kısa bir girişten sonra, istediğin kelime-lerin kısaca ifâdelerine geçelim.

(1) Mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Sâlikin, yani **Hakk** yolcusunun, kendi bulunduğü mertebesinin, bir mer-tebe ilerisine geçebilmesi için, o mertebenin bilgi ve müşâhedesine ihtiyâcı vardır. İşte mürşîdinin kendisine geçeceğı yolları açık veya gizli bir ifâdeyle işâret etmesi, onu yukarıya doğru yöneltmesi ona olan **himmet**idir. Ve bu da irşâddır. Irşâd ise **“rüşd”** ya’ni kemâle doğru gidiştir. Her mertebenin rüştü bir üst mertebeye doğru yükselmektir. İşte bu oluşum için mürşîd tarafından sarfedilen gayret, onun himmetidir. **“Himmet”** ise; kelime ma’nâsı i’tibâriyle, **“kalb isteğı ile gösterilen karşılıksız gayret”**tir, diye belirtilmiştir.

(2) Sohbet, sohbetin feyzi:

Sohbet; görüşüp konuşma, arkadaşlık demektir. Sohbet-i yârân; dostlar sohbeti demektir. Tasavvuf sohbetlerine, **cân** sohbetleri de denilmektedir. Hz. Rasûlüllâh’ın güzel dostlarıyla yaptığı konuşmalarında kendisini dinleyenlere **“ashâb”** denildiğı bilinen bir şeydir. “Ashâb-ı kirâm” “ikrâm edilen sâhibler.” “Ashâb-ı güzîn” “güzîde sâhibler” diye de bilinmektedirler. Buradan yola çıkarak, bir gerçek **irfan** ehliyle arkadaşlık kurup, onun meclisinde bulunan kimselere de, onun eshâbı denilmektedir. Böylece o mecliste söyleyen ve dinleyen olduğundan, bu oluşumun aldığı isim de **“sohbet”** olmaktadır. Gerçek sohbetlerin **dört** kanaldan olması gerekmektedir.

(1) Kelâm (ses) yönü:

(2) Kelâmda ki ses (ma’nâ) yönü:

(3) Kelâmda ki ses, ma’nâ, (rûh) yönü:

(4) Kelâmda ki ses, ma’nâ, rûh ve (nûr) yönü.

İşte gerçek sohbetin sıhhati bu oluşumlara bağlıdır. Ve “**ve nefâhtü**” (15/29) tatbîkâtı ancak böyle te’sirli olabilir. Eğer bir sohbet mânen doyurucu olmuyorsa, bunların eksikliği var demektir.

Sohbetin Feyzi: “Feyz” bereket, bolluk, ma’nâsına olduğundan, bulunan ortamda ki konuşma eğer gerçek tevhîd sohbeti ise, ondan mutlaka gönül âleminde ma’nâ ilminden bolluk ve bereket olur. Bu bereket ile de iç dünyâsı genişleyip aydınlanmaya başlar ve sohbetin **feyzi** ve bereketi ortaya çıkmış olur.

(3) Şerîat, tarîkat, hakîkat, ma’rifet:

- **Şerîat:** Kısa ifâdelerle; **madde** mertebesinde bedenin sosyal ve bîrimsel **yaşamını** düzenleme.

- **Tarîkat:** Az daha ileriye giderek duygular **âleminde** düzenleme.

- **Hakîkat:** Kendini tanıma ve **mânâ** âleminde düzenleme.

- **Ma’rifet:** ALLAH’ı tanıma, gerçek “akıl” (**akl-ı küll**) âleminde düzenleme, bilinçlenmedir.

Ayrıca şerîat-ı Muhammedî, **bâtınî** ifâdesiyle bu mertebelerin hepsini kapsamına almaktadır diyebiliriz.

Bir başka yönden baktığımızda; **şerîatte** duygular vardır, bilinmez. **Tarîkatte** duygular vardır bilinir, hâkim olunmaz. **Hakîkatte** duygular vardır, bilinir, hâkim olunur. **Ma’rifette** ise duygular istenildiği yerde öldürülür ve-yâ ihyâ edilir, hayât verilir. Kur’ân-ı Kerîm Bakara Sûresi (2/261) âyetinde;

﴿٢٦١﴾ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةٌ
حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٢﴾

“Meselülleziyne yünfikûne emvâlehüm fî sebîlillâhi ke meseli habbetin enbetet seb’a senâbile fî külli sünbületin mietü habbetin, vallâhu yüdâifü li men yeşâu vallâhu vâsiun alîmün.”

“Allah yolunda mallarını harcayanların durumu, o bir dânenin durumu gibidir ki, yedi başak bitirmiş ve her başakta yüz dâne bulunmuş olur. Ve Allah Teâlâ dilediğine kat kat artırır. Ve Allah Teâlâ geniştir, herşeyi bilir.”

Yukarıda âyette belirtildiği gibi ALLAH yolunda mallarını harcayanlar ki, kişinin en büyük varlığı **zamânı**dır, bu zamânını ALLAH yolunda harcaması kendisine yapacağı en büyük merhametidir. Her bir **nefs** mertebesinde yüz derece "**mertebe**" kazanan **yedi nefis** mertebesinde **yedi yüz** derece "**mertebe**" kazanmış olmaktadır.

Özet olarak bu kısa bilgileri verdikten sonra nefis-i **sâfiye** bölümünü de nihâyete erdirmiş olalım. **Cenâb-ı Hakk** cümlemize yollarımızda kolaylıklar ihsân eylesin.

Gayret alandan, himmet verenden, muvaffakiyyet **ALLAH**'dandır.

ALLAH (c.c.) bundan sonraki seyirlerimizi de tamâmına erdirmesin. Âmîn.

İKİNCİ KISIM

HAZARÂT-I HAMSE

Beş Hazret mertebesi: Tüm varlığı beş mertebede müşâhede etme, birleme, **Tevhîd** mertebeleri, **SİRÂTULLÂH**.

- (1) Sekizinci bölüm: **TEVHÎD-İ EF'ÂL**.
- (2) Dokuzuncu bölüm: **TEVHÎD-İ ESMÂ**.
- (3) Onuncu bölüm: **TEVHÎD-İ SIFAT**.
- (4) On birinci bölüm: **TEVHÎD-İ ZÂT**.
- (5) On ikinci bölüm: **İNSÂN-I KÂMİL**.

İKİNCİ KISIM; SEKİZİNCİ BÖLÜM:

“ TEVHÎD-İ EF’ÂL ”

Tevhîd-i Ef’âl: Fiillerin birliği, anlamındadır.

Makâmı: “Tevhîd-i Ef’âl.”

Zikri: “Yâ FETTÂH”dır.

Âlemi: “Âlem-i şehâdet,” madde müşâhede âlemidir.

Peygamberi: “İbrâhîm (a.s.)”dır.

Lâkabı: “Halîlullâh”dır.

Kelimesi: “Lâ fâile illellah” ya’ni “Fâil-i Mutlak ancak ALLAH”dır.

Seyri: “Seyr-i ilallâh” ya’ni “ALLAH’a seyr”dir.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Keriym; Fussilet Sûresi (41/53) âyetinde bu mevzûa işâret vardır.

﴿٥٣﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى
يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ

“Se nurîhim âyâtinâ fil âfâki ve fî enfüsihim hattâ yetebeyyene lehüm ennehül hakku”

“Yakında onlara ufuklarda ve kendi nefslerinde olan âyetlerimizi göstereceğiz, tâ ki, onlar için O'nun hakk olduğu ortaya çıksın.”

Hâli: Bu mertebenin hâli ile hallenmektir.

Kur’ân-ı Keriym; Kasas Sûresi; (28/88) âyetinde bu hâle işâret vardır.

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٠٠﴾

“Küllü şey’in hâlikun illâ vechehu lehül hükmü ve ileyhi türceûn”

“O’nun vechinden başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O’nundur. O’na döndürüleceksiniz”

Yaşantısı: Nefis mertebelerini bitirip, tevhîd-i ef’âle varan kişinin sıfatı, evvelâ kendi varlığında tevhîdi oluşturmaktır. Nefs-i sâfiyede beşerî varlığından tamâmen soyunmuş olarak, hiçlik, yokluk, renksizlik hâlinde iken, burada hakîkati yönünden tekrar kendi özel ve Hakkânî kimliğine ulaşmasıdır. Eski birimsel varlığının başka bir **idrâk** ve varlıkla değişmesidir.

Bu seyr tamâm olunca kişi çalışmasını dış âleme çevirir ve orada tevhîd idrâkini oluşturmaya başlar. Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi “FETTÂH” ismidir. İşâretini ehli bilir. Mürşîdinin himmeti irşâdıdır. **“Hakikat mertebesi”**nin başlangıcıdır.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

Bu mertebede kişi, daha evvelce görmüş olduğu, **“ENFÜSÎ”** ya’ni kendi nefsinde yaşadığı hakikatleri bu def’a **“ÂFÂKÎ”** ya’ni dış âlemde yaşamaya başlar. KUR’ÂN-I KERİYM’de, bu hakîkati ilk def’a idrâk edip yaşayan kimşenin **İbrâhîm** (a.s.) olduğu bildirilmiştir. **“Yakında onlara ufuklarda ve kendi nefislerinde olan âyetlerimizi göstereceğiz tâ ki, onlar için Onun Hakk olduğu ortaya çıksın.”** (41/53) Kelâm-ı İlâhisi bunu çok güzel anlatmaktadır.

Bu mertebeye ulaşan kimse ALLAH’ın âyetlerinin, ya’ni işâretlerinin **Hakk** olduğunu müşâhede eder. Böylece oluşan bütün fiillerin Hakk’ın fiilleri olduğunu **YAKIYN** bir bilgi ile idrâk ederek yaşamaya başlar.

Oldukça zor olan bu yaşam halinde kişinin çok dikkatli olması gerekir. Karşısına çıkan her fiilin, her şeyin, **müspet** veyâ **menfî**, ne olursa olsun hepsinin **Hakk** ve Hakk’tan olduğunu bilmesidir. Ancak... Bu idrak ediş bu-
raya ulaşanlara hâs bir hükümdür. Buna çok dikkat edilmelidir.

“O’nun vechinden başka her şey, helâk olacaktır, hüküm O’nundur, O’na döndürüleceksiniz.” (28/88) Kelâm-ı İlâhisi de, bu mertebede çok açık ifâdesini bulmaktadır.

Her ne kadar bu âyet-i kerîmenin gelecekte kıyâmet hâdisesi ile ilgisi var ise de, yaşadığımız günde de geçerliliğini koruyup, bu mertebeye ulaşan kişi, yaşantısında ve idrâkinde fiillerin ve eşyânın her yönüyle **Hakk**'ın değişik mertebelerden, ayrı ayrı zuhurları olduğunu bilmesi anlamındadır.

Böylece bugünden, kendiliğinden âlemin kıyâmeti kopmuş, yani zâten, **zannettiğimiz**, fakat aslında sâdece isimlerden meydana gelmiş olan eşyanın hakîkatı ortaya çıkmış olur. Eşyânın hakîkatini arayanlar neticede bu mertebenin idrâkine ulaşırlar. Bu hüküm de **Hakk**'ın hükmüdür ve gerçekte görüldüğü gibi her şey O'na döndürülmektedir, burada **döndürülme** kelimesi çok iyi anlaşılmalıdır.

Bu mertebe, kişinin kendi İlâhi varlığı ile ef'âl âleminin birleştiği, bütünleştiği ilk **tevhîd** mertebesidir. İşte bu yüzden burası dostluk, yani **hullet** mertebesidir. **İbrâhîm** (a.s.)'in **halîl** olması bu yüzdendir.

Kendinin ve bütün varlıktaki fiillerin **Hakk**'ın fiilleri olduğunu, dolayısıyla kendi vâsıtasıyla **Hakk**'ın icraâtte bulunduğunu idrâk etmesidir. Bu mertebenin kemâli "**fenâ-i ef'âl**"dır. Bu mertebede kesin olarak bilinmelidir ki; **âfâkta** ve **enfüste** hiç bir şeyin faaliyeti yoktur, bütün faaliyet **Hakk'a** mahsûstur. "**LÂ FÂİLE İLLÂLLAH**"dır.

Mevzûumuzla ilgili bir kaç âyet-i kerîme ile yolumuza devâm edelim.

Kur'ân- Keriym; Nisâ Sûresi; (4/125) âyetinde şöyle ifâde edilmiştir.

﴿١٢٥﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

"Ve men ahsenü dînen mimmen esleme vechehü lillâhi ve hüve muhsinün vettebea millete İbrâhîme hanîfen vettehazellâhu İbrâhîme haliylâ."

"Ve dîn i'tibâriyle daha güzel kimdir, o kimseden ki, muhsin olduğu halde yüzünü-"vechini" Allah Teâlâ'ya teslim etmiş, ve hânif olarak İbrâhîm'in milletine tâbi olmuştur. Allah Teâlâ da İbrâhîm'i bir dost edinmiştir."

Âyet-i kerimede belirtildiği gibi bu mertebenin gerçek hâli, **İbrâhîm** milletine tâbi olup, "**vechîni**" mutlak ma'nâda **Ulûhiyyet** mertebesine teslim etmiş olmaktadır. Bu teslîmiyyet netîcesinde kendisine "**halîl**" (Esmâül Hüsnâ) dostluk elbisesi giydirilen sâlik bu mertebede yol almaya başlar, ve varlığını Esmâ-i İlâhiyyeler kaplamış olur. Böylece kendinde zuhûra gelen yaşantı, "**fiiller**" o isimlerin **ma'nâ**ları ve zuhûrları olmuş olur.

Kur'ân-ı Keriym; Nahl Sûresi; (16/120) âyetinde şöyle ifâde edilmiştir.

﴿١٢٠﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا

وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾

"İnne İbrâhîme kâne ümmeten kâniten lillâhi hanîfen ve lem yekü minel müşrikîn."

"Muhakkak ki İbrâhîm, -başlıca- bir ümmet idi. Allah'a itaât ediyordu, bâtıldan uzak idi ve müşriklerden olmuş değildi."

İbrâhîm (a.s.) kendi zamanına kadar gelmiş olan insanlığın en üst idrak seviyesine ulaşmış gönül ehli bir peygamber idi. İlk def'a kendinde bütün Esmâ-i İlâhiyye toplu olarak zuhurda idi. Her bir isim kendi özelliği ve görevi itibâriyle bir **ümm**'ettir, ve üreticidir, Ef'âl-i İlâhiyye bu isimlerin ma'nâlarıyla sûretlenip zuhura çıkmaktadırlar. Hâl böyle olunca bir kimse varlığında ne kadar çok esmâ-i ilâhiyye'yi faaliyete geçirebiliyorsa o kadar **ümmeti** vardır, demektir. Yaşadığı devre kadar en geniş şekilde İsimlerin ma'nâlarını fiiller olarak zuhura çıkarabilen **İbrâhîm** (a.s.) bu yüzden Esmâ-i İlâhiyye Ümmet-i idi. Bütün bunları varlığında cem' ettiğinden kendisi "tek bir ümmet"ti vasfını almış ve Tevhîd-i Ef-âl mertebesinin babası olmuştur. **Âdem** (a.s.)a, İsimler **öğretildi**, **İbrâhîm** (a.s.)a ise, İsimler **giydirildi**. Bu yüzden ALLAH'ın dostu oldu. Bakara Sûresi (2/135):

﴿١٣٥﴾ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا

قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾

"Ve kâlû kûnû hûden ev nasârâ tehtedû, kul bel millete İbrâhîme hanîfen ve mâ kâne minel müşrikîn."

"Ve dediler ki: Yahûdi veyâ Hırîstîyan olunuz ki hidâyete ermiş olasınız. De ki: Biz hanîf olarak İbrâhîm'in milletine tâbi bulunmaktayız. O müşriklerden değildir."

Kendisinde bütün Esmâ-i İlâhiyyenin zuhuru olduğundan genel **ma'nâ**-da eşyanın hakîkatine vâkıftı, her varlıkta **Hakk'**ı müşâhede ettiğinden, **Hakk'**tan gayrı bir şey göremedi. Bütün varlığı birlediğinden, **gayra** yer kalmadı ki; **şirk** ihtimâli olsun. Bu anlayış ve idrâke gelen kişilerde ancak **şirk-i zâhiri** ortadan kalkmış olabilir. Bu mertebe fiiller şirkinin ortadan kalkıp Tevhîd-i Ef'âl'in başlayıp, yaşandığı yerdir.

BAKARA, 2/124

قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي

“Kâle innî câilûke lin nâsi imâmen, kâle ve min zürriyyetî.”

“Cenâb-ı Hak- dedi ki: Ben seni insanlara imâm kılacağım. O da dedi ki: Zürriyetimden de;”

Bu âyet-i kerîmede **İbrâhîm** (a.s.)'ın **Tevhîd-i Ef'âl** mertebesinin **imâmı** olduğunu açık olarak görmekteyiz. Kendisinin; “Zürriyyetinden de;” duâsı bu günlere, hattâ; kıyâmete kadar gelecek sâliklerin de üzerinedir. Kim ki bu mertebeye ulaştı, seyrinde fiilî şirkten kurtulmuş, mânen **İbrâhîm** (a.s.)'ın zürriyyetinden olmuş olur.

ALLAH (c.c.) cümlemizin idrakini açsın. Âmîn.

Bu mevzûda daha geniş bilgi “**Altı Peygamber**” isimli kitabımızın **İbrâhîm** (a.s.) bölümünde gelecektir.

Bu mertebede yapılacak zikir değişikliğini kısaca belirtmeğe çalışalım.

Bu mertebenin özelliği, âfâkî ma'nâda **Tevhîd** idrakine doğru yol almaya başlamaktır. Derse başlarken çekilen **(700)** adet “Kelime-i Tevhîd” **(100)** adet eksiltilerek **(600)**e düşürülecek, geçen derslerin **idrâki ve hâli**ni belirten âyetler bırakılacak, verilen sayılarda **Esmâlar**'a devâm edilecek, yine verilen sayıda **FETTÂH** zikrine devâm edilecek. Sonra, **(100)** adet bu mertebenin kelimesi olan “**lâ fâile illâllah**” ilâve edilecek. Daha sonra bu mertebenin **idrâki ve hâli**ni ifâde eden âyetleri en az (33)er def'a çektikten sonra yine üç İhlâs, bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak, dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız, diğerleri de böyle devâm eder.

DOKUZUNCU BÖLÜM

“TEVHÎD-İ ESMÂ”

Tevhîd-i Esmâ: İsimlerin birliği, anlamındadır.

Makâmı: “Tenzih”dir.

Zikri: “Yâ VÂHÎD”dir.

Âlemi: “Âlem-i Melekût”tur. Âlem-i ervah, âlem-i hayâl de denir.

Peygamberi: “MÛSÂ” (a.s.)’dir.

Lâkabı: “Kelîmullâh”dır.

Kelimesi: “Lâ mevcûde illâllah”dır, ya’ni mevcûd olan ancak, ALLAH’dır.

Seyri: “Seyr-i ilâllah” “ALLAH’a seyr”dir.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Kerîm; Bakara Sûresi (2/115) âyetinde bu mevzûa işâret vardır:

﴿١١٥﴾ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ
وَجْهَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٦﴾

“Ve lillâhil meşriku vel magribu fe eynemâ tüvellû fe semme
vechullâh, innallâhe vâsiun aliyim.”

“Doğu da, batı da Allah’ındır. Nereye dönerseniz Allah’ın vechi
oradadır, şüphe yok ki Allah Teâlâ’nın rahmeti geniştir, O herşeyi
bilendir.”

Hâli: Bu mertebenin hâli ile hallenmektir.

Kur’ân-ı Kerîm; Rahmân Sûresi; (55/26-27) âyetlerinde bu hâle işâret
vardır:

﴿٢٦﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٌّ ﴿٢٦﴾

﴿٢٧﴾ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾

“Küllü men aleyhâ fân. (26)

“Ve yebkâ vechü rabbike zül celâli vel ikrâm” (27)

“Varlık âleminde bulunan her KİM’lik fânidir, ancak yüce ve ikrâm sâhibi Rabb’ının VECHÎ-varlığı bâkîdir.”

Yaşantısı: Tevhîd-i esmâya varan kişinin sıfatı, tevhîd mertebelerini daha ince bir sezîş ile idrak etmeye başlamasıdır.

Kişi, tevhîd-i ef’âlde, fiilleri birlemişti, bu def’a fiilleri meydana getiren isimleri birlemesi gerektiğini anlamaya başlamasıdır. Her fiilin (ESMÂ’ÜL HÜSNÂ) ALLAH’ın güzel isimlerinden birinin zuhur yeri olduğunu kavrar.

Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi “**VÂHİD**” ismidir.

İşâretini ehli bilir.

Mürşîdinin himmeti irşâdıdır.

Hakikat mertebesinin devâmıdır.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

Bu mertebede kişi daha evvelce, tevhîd-i ef’âlde gördüğü fiil birliğini bu def’a fiilleri meydana getiren ve onlara **KİM**’lik veren **İSİM**’lerde görüp, (ESMÂ’ÜL HÜSNÂ) “ALLAH’ın güzel isimleri”ni birlemeye çalışacaktır. Epey gayret isteyen bu idrak ve yaşam da Hakk’ın yardımı ile olgunlaştırılır.

Kişi de varlığın ve fiillerin kaynağının ESMÂ ÂLEMİ olduğu bilinci yerleşince bu yaşam kişiyi **TENZİHÎ** bir yaşama doğru götürür. Gerçek **TENZİHÎ** “**Noksan sıfatlardan arındırmayı**” bu mertebeye ulaşan kimseler yapabilir. Taklîdî **TENZİH**’den, tahkîkî **TENZİH**’e ancak bu mertebenin ilmi ve anlayışı ile geçmek mümkündür. Gerçek bir **TENZİH** anlayışına ermenin tek şartı ise, evvelâ kişinin, kendi gerçek varlığını tahlîl ederek düşünce ve anlayışında ki noksanlıkları gidererek, gerçek bir **İLÂH** anlayışı ile **TENZİHÎ** hakikatleri idrak ederek, **TENZİH** etmesi ile mümkün olabilecektir. Aksi

halde yapılan lafzî ve hayâlî tenzihlerle **ALLAH** (c.c.) hakkında “**şunu yap par veyâ bunu yapmaz**”, gibi hayâlî anlayışlarla hüküm vermek olur ki; bu da ne edebe ne gerçek ilme ve ne de nezâket kurallarına uymayan bir davranış olmuş olur.

Bu mertebe ilk olarak gerçeği i’tibâriyle **MÛSÂ** (a.s.)a ve ondan da Benî İsrâîl kavmine verilmiştir. Ancak onlar daha ziyâde madde ve paraya düşkün olduklarından, bu hakîkati idrak edememişler, maddede aramışlar ve netîcede **maddeperest** olmuşlardır.

“Doğu da batı da Allah’ındır, nereye dönerseniz Allah’ın isimlenmiş vechi orasıdır”, diye buyuran kelâm-ı ilâhî, bu mertebeyi çok açık bir şekilde anlatmaktadır.

Bu mertebede sâlik **“Vâhid”** ismi ile birlikte, **“Lâ Mevcûde İllâ Allah”** kelimesini fırsat buldukça çekmelidir.

“Gözükten her şey ve oluşan her fiil, bir esmânın zuhurudur”, **idrâkine** ulaşan kişi, **“Sırâtullâh”** **“Ma’rifetullâh”** **“Allah bilgisi”** yolunda epey menzil almış demektir.

“Varlık aleminde bulunan her “kim”lik fânîdir, ancak yüce ve ikrâm sâhibi Rabb’inin varlığı bâkîdir,” kelâm-ı ilâhîsi, bu mertebenin kemâlini anlatmaktadır.

Bu mertebede bir hayli çalışma netîcesinde varlıklardaki **izâfî** kimlikler düşer ve onların yerini **“Celâl ve İkrâm sâhibi”** olan Allah’ın güzel isimleri, **“Esmâ’ül Hüsnâ”** alır.

Daha evvelce varlıklarının kendine âit olduğu **zannedilen** isimler düşmüş, gerçek yerine konmuş olur. Aslında gerçek, zâten yerindedir, fakat bizdeki yanlış bilinç ve uygulama, yerini doğrusu ile değiştirmiş olur.

Bu mertebenin kemâli **“Fenâ-i Esmâ”** ya’ni izâfî isimlerin fenâ (son) bulmasıdır. Bir başka deyişle kendi varlığında ve dışarda gördüğü, hissettiği her varlığın, Allah’ın güzel isimlerinden meydana geldiğini bilmesi ve O’nu bütün noksanlıklardan mutlak **“Tenzih”** ederek yaşamasıdır.

“Mertebe-i Mûseviyyet”in tahsil yeri ve mertebesi, Eymen vâdisinin hakîkati de burasıdır.

Nefs-i sâfiyeye kadar süren seyr, **“Sırât-ı Müstakîm”**, tevhîd-i ef-âlden sonra devâm eden seyr ise **“Sırâtullâh”**tır.

Kur’ân-ı Keriym; Şûrâ Sûresi; (42/53) âyetinde bu hâle işâret vardır:

﴿٥٣﴾ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا
فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٤﴾

“Sırâtillâhillezî lehü mâ fîs semâvati ve mâ fîl ardı, e lâ ilâllâhi
tesîrul umûr”

“O Allah'ın yoluna ki, göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hep
O'nundur. Agâh ol! Bütün işler Allah'a dönüp varacaktır!”

Bu bahsi de burada bitiriyoruz, daha fazlasını tadarak yaşamak temen-
nisiyle. Gayret bizden, yardım ve muvaffakiyyet Allah'dandır. (c.c.)

Bu mevzûda daha geniş bilgi **Altı Peygamber** isimli kitabımızın **Mûsâ**
(a.s.) bölümünde gelecektir. Fakat en verimli eğitim yolu sohbetir. **Kelime-
i Tevhîd** kitabımızın, Tevhîd-i Esmâ bölümünde de bu mevzû ile ilgili bilgi-
ler vardır, oraya da bakılabilir.

Bu mertebede de yapılacak zikir değişikliğini kısaca belirtmeye çalışalım.

Bu mertebenin özelliği, âfâkî ma'nâda **tevhîd** idrâkine doğru yol almaya
devâm etmektir. Derse başlarken çekilen **(700)** adet “Kelime-i Tevhîd”,
(100) adet daha eksiltilerek **(500)**e düşürülecek, verilen sayılarda **esmâ-
lara** devâm edilecek, yine verilen sayıda **VAHÎD** zikrine devâm edilecek.
Sonra **(100)** adet bu mertebenin kelimesi olan “**lâ mevcûde illâllah**” ilâ-
ve edilecek. Daha sonra bu mertebenin **idrâki ve hâlini** ifâde eden âyetleri
en az (33)er def'a çektikten sonra yine üç İhlâs, bir Fâtiha okuyup Peygam-
ber Efendimiz (s.a.v.)in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o
günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak, dersimiz daha ileride ise bu duâyı
son dersimizin sonun da yaparız, diğerleri de böyle devâm eder.

ONUNCU BÖLÜM

TEVHÎD-İ SIFAT

Tevhîd-i Sıfat: Sıfatların birliği anlamındadır.

Makâmı: "Teşbih(benzetme)dir. "**Fenâ-fillâh**" Allah'ta fânî olmaktır.

Zikri: "**Yâ Ahad**"dır.

Âlemi: "Âlem-i Ceberrût", (Hakikat-i Muhammedi)dir.

Peygamberi: "Îsâ" (a.s.) dir.

Lâkabı: "Rûhullâh" dır.

Kelimesi: "lâ mevsûfe illâ Allah" (sıfatlanmış olan ancak Allah'tır)

Seyri: "Seyr-i fillâh"; Allah'da seyir

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur'ân-ı Keriym; Âli İmran; (3/185) âyetinde

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

"Küllü nefsin zâikatül mevti"

"Her nefis ölümü tadacaktır."

Hâli: Bu mertebenin hâli ile hallenmektir.

Kur'ân-ı Keriym; Bakara Sûresi; (2/253) âyetinde, bu hâle işâret vardır.

وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ

"Ve eyyednâhü bi rûhil kudüsi"

"Biz onu rûhül kudüs ile destekledik."

Yaşantısı: Bu mertebede kişi daha evvelce bu varlığın **Esmâül Hüsnâ** (Allah'ın güzel isimlerinden) kaynaklandığını idrâk etmişti.

Bu def'a isimlerin de kökenlerinin Allah'ın sıfatlarına **"Sıfat-ı Subûtiye"** ya'nî (**hayât, ilim, irâde, kudret, kelâm, semî, basar**)a dayandığını ve herşeyin aslında bu sıfatlardan kaynaklandığını anlamaya başlar.

Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi **"Ahad"** ismidir.

Burada zikredilen **"Ahad"**, Ahadiyyet mertebesi değil, **"Ahad"** ismidir.

İşâretini ehli bilir.

Mürşîdinin himmeti, irşâdıdır. "Hakikat mertebesi"nin devâmıdır.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

Bu mertebede kişi daha evvelce **"Tevhîd-i Esmâ"**da gördüğü isim birliğinin aslında **"Sıfat birliği"**ne dayandığını idrak etmeye başlar. **"Sıfat-ı Subûtiye"** diye bilinen Cenâb-ı Hakk'ın **yedi sıfatı** başta olmak üzere bütün sıfatlarının faaliyetlerinin iyi idrâk edilmesi için çok çalışmalıdır.

Bu mertebeye ulaşıncaya kadar epey yükselme kaydeden sâlik; burada bir mertebe daha yükselir ve **"Tenzih"**ten **"Teşbîh"**e ulaşır.

Daha evvelce HAKK'ın varlığını, isimler düzeyinde bâtında müşâhede etmiş iken; bu def'a zâhirde **Sıfat** mertebesinde müşâhede etmeye başlar. Her varlıkta **HAKK**'ın bir sıfatını görüp; her şeyi ona göre değerlendirir.

"Her nefis ölümü tadacaktır" ilâhî hükmü bu hâli ne güzel anlatır.

Nefs kelimesi ile anlatılmak istenen mânâ; İnsânda bariz olarak benliğinin en geniş mânâ'da ki; vasfı olmakla birlikte, diğer varlıklarda da mertebeleri i'tibâriyle, böyledir.

İşte, her varlıktaki **"birimsel nefis"** ölümü tadacaktır. Ondan sonra, **"kendi nefisleri üzerine şahid oldular"** hükmüyle de; gerçek İlâhî nefislerini **teşbîh** mertebesinde müşâhede etmiş olacaklardır.

İdrâk ve yaşantısı oldukça zor olan bu mertebede sâlik, tüm sıfatlarının Hakk'ın sıfatları olduğunu idrâk etmeye ve bu anlayış içinde hayâtını sürdürmeye devâm eder.

Âdem (a.s) hakkında buyurulan, **"Ben ona Rûhumdan nefh ettim"** hükmü daha, daha kemâle ulaşarak, **İsâ (a.s)** hakkında, **"Biz ona rûhumuzdan nefh ettik"** şeklini alır. **"Biz"** ifâdesi ile ondaki sıfatların, kendi sıfatları olduklarını açık olarak belirtmiştir. **"Biz onu Rûh'ul kûdüs ile destekledik"** kelâm-ı ilâhisi ile de; bu mertebenin **mukaddes** bir mertebe olduğu anlatılmıştır.

Bu mertebeye ulaşan kimselerin **izâfi babaları** kalmaz, çünkü **"fenâ fillâh"** ya'ni Allah'da fânî ve yok olmuşlardır. Bunların babaları **"Rûh'ul Kûdûs"**tür. İnsânlık seyrinin kemal yolunda **"fenâ fillâh"** ve **teşbih** ifâdesi ile de belirtilen **"İseviyyet"** mertebesini Hristiyanlar, içlerinde çok azı müstesnâ ne yazık ki hiç anlayamadılar. Bu yüzden (üçlü ALLAH) ya'ni **"Baba, oğul, Rûh'ul Kûdûs"** ifâdeleriyle îzâha çalıştılar. Îsâ (a.s)ın gerçek makâmını idrâk edemediler.

Hak'ta fânî olanın kendine hâs bir yaşantısı olamayacağından **Îsâ** (a.s)ın şerîatı da yoktur. **Mûsâ** (a.s.)ın şerîatına uymaya çalışan Hristiyan âlemi, işte bu yüzden tam bir kargaşa ve belirsizlik içindedir. Ne acı durumdur ki ellerinde **KUR'ÂN** gibi çok yüce bir hükümler manzûmesi ve İlâhî kelâmı bulunan İslâm müntesipleri de onların inançlarına, kendi geçici hevesleri uğruna âlet olmakla, her türlü yaşamlarına özenmekte ve büyük bir iştah ile onları örnek almaktadırlar.

"Fenâ Fillâh" mertebesine ulaşan kişinin karşılaşacağı epey zorluklar vardır ki; bunun en önemlisi **"kayıdsızlığa"** düşmesidir. Hiç bir şeyle kayd altına girmek istemez, çünkü **HAKK'ta** fânî olmuştur. Burada kalmak oldukça zordur. Eğer farkında olmadan tekrar eski birimsel nefesine düşerse, **inkârcı zındık** olur, çok tehlikeli bir haldir. Kurtuluşu **"Ahad"** ismiyle birlikte **"Lâ mevsûfe illallâh"** zikrini fırsat buldukça çekmeli, rehâvete ve gevşekliğe düşmemelidir. Kendi sıfatlarının ve âlemdeki bütün sıfatların **"ALLAH"**ın sıfatları olduğunu idrâk edip böylece bu mertebede yaşamını sürdürmelidir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu hakîkati ilk idrâk eden kişinin **Îsâ** (a.s.) olduğu bildirilmiştir. Hazmı ve yaşamı oldukça zor olan bu mertebeyi Allah (c.c.) arzûlularına kolay getirsin. Bu bahsi de burada bitiriyoruz, daha fazlasını tadarak yaşamak temennisiyle. Gayret bizden, yardım ve muvaffakiyyet Allah'dandır. (c.c.)

Bu mertebede yapılacak zikir değişikliğini kısaca belirtmeye çalışalım:

Bu mertebenin özelliği, âfâkî ma'nâ da **Tevhîd** idrâkine doğru yol almağa devâm etmektir. Derse başlarken çekilen **(700)** adet "Kelime-i Tevhîd" **(100)** adet daha eksiltilerek **(400)**e düşürülecek, verilen sayılar da **Esmâlar'a** devâm edilecek, yine verilen sayıda **AHAD** zikrine devâm edilecek. Sonra, **(100)** adet bu mertebenin kelimesi olan **(lâ mevsûfe illallah)** ilâve edilecek. Daha sonra bu mertebenin **idrâki ve hâlîni** ifâde eden âyetleri en az (33)er def'a çektikten sonra yine üç İhlâs, bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak, dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız diğerleri de böyle devâm eder.

Bu mevzûda daha geniş bilgi **Altı Peygamber** isimli kitabımızın **İsâ** (a.s.) bölümünde gelecektir. Fakat en verimli eğitim yolu sohbetir.

Yeri gelmişken, faydalı olur düşüncesiyle, bu mevzû ile ilgili **Kelime-i Tevhîd** kitabımızın, "Tevhîd-i sıfat" bölümünü de buraya ilâve etmeyi uygun buldum.

"Bu mertebeye ulaşınca kadar epey yükselme kaydeden sâlik, burada bir mertebe daha yükselir ve **"tenzih"**ten, **"teşbih"**e ulaşır.

"Mertebe-i İseviyyet"in tahsil yeri **"Rûhül Kûdüs"**ün bâtinen zuhur mahallidir. **"Lâ ilâhe ell"** müşâhade ile **"ah"** kısmı ise, lâfızla söylenmektedir.

Mûseviyyet meşrebinde olanlar (9) dokuzda ya'ni **"Allah"** lâfzının **birinci** (1.) **"Lâm"**ında, **"İseviyyet mertebesi"**nde olanlarda (10) onda ya'ni **"Allah"** lafzının **ikinci** (2.) **"Lâm"**ında kalırlar, ki burası da okunuşu i'tibâriyle **"ellâ"**dır. O halde onların "kelime-i tevhîd"leri **"lâ ilâhe illâ ellâ"** olur. **"Allah"** lafzını mânen ve gerçeği ile oluşturmamışlar, **"lâ ilâhe"** (ilâhlar yok) **"illâ ellâ"** (ancak ancak) diye hayâl âleminde uçuşup durmuşlar; sonra tekrar geri dönüp **"ilâhe"**ye yönelerek, **"mutlak ilâh"**a erişmeden hayâllerinde kurdukları ilâhlarla baş başa yaşamışlar. İçlerinden çok azı kendi ulaştıkları menzilde tutanabilmişlerdir. Çünkü buradan sonra ulaşmaları lâzım gelen menzil (11.) onbirinci mertebedir ki bu ise, **"Allah"** lafzında bulunan ancak yazıda ve görüntüde olmayan, sâdece **lâfızda** söylenen **"Allah"** lafzının ikinci (2.) gizli **"Elif"**idir.

İşte yazıda ve görüntüde olmayan sâdece lafızda olan bu **"Elif"**e ulaşmak, onlara korku, titreme ve haşyet verdi, çünkü burası **varlık** ve **yokluk** sınırıdır. **İseviyyet** hakikatini yaşayanlar mertebeleri gereği, **Hakk'ta** fâni olup **"lâ ilâhe illâ ellâ"** (ilâhlar yoktur) dedikten sonra, kendilerini **Hakk'ta** fâni etmiş olduklarından **"illâ ella"** diyerek, fakat neyi tasdîk edeceklerini oluşturmamışlarından halsiz düşüp öylece kalmışlardır.

Bu mertebenin taklitçileri ise, **"lâ ilâhe illâ ellâ"** derken, kolaylarına gelip **"lâ ilâhe illâ ilâhe"**ye dönüştürüp gerilere dönerek, tekrar kesrete ve putperestliğe dönmüşlerdir.

İşte İsâ (a.s.) dünyâya dönmeden evvel son kalan iki (2) mertebeyi idrâk edecek ve böylece **"Allah"** lafzını gerçekten idrâk ederek söyleyecek ve **"Muhammedî"** olacak ve tekrar dünyâya geldiğinde **"şeriat-ı Muhammedî"** ile amel ve tatbîkatta bulunacaktır.

Daha evvelki bölümlerde **"Kelime-i Tevhîd"**in **"nüzül-inişini"**, sonra da **"uruc-çıkışını"** ve ayrıca çıkılışını da îzâh etmeye çalışmıştık ve (10.) onuncu mertebeye ya'ni **"Allah"** lafzının (2.) ikinci **"Lâm"**ına **"Mertebe-i İseviyyet"**e ulaşmıştık.

Fakat bu sefer önümüze, **lâfızda** olup da yazıda, görüntüde olmayan bir "mertebe" "**elif**" çıkmıştı. İşte bu "**elif**"in vücûdunun olmayışı "**sidre-i münteha**"dır. Cebrâil (a.s.)'ın "**yanarım**" dediği, Hz. Peygamberin "**yanarsam ben yanayım**" deyip yükseldiği yerdir ve oraya ancak gerçek "**Muhammedî**"lere yol vardır.

Onuncu (10.) mertebedeki sistem diğer mertebelerdeki sistem gibi değildir. Buradan karşıya "**elif**"e ulaşmak, diğerlerinde olduğu gibi burada da imkânsızdır, çünkü bir **vücut yoktur**; sâdece **lafız ve ma'nâ vardır**.

Oraya geçmek için onuncu (10.) mertebede bekleyen kimselerin onda yapacakları birşeyleri yoktur, çünkü oranın sâkinleri "**fenâ fillâh**"da fânî olmuş bulundukları yerde, tam sâkin olmuş gibi, hareketsiz görünürler. Bu hallerinden dolayı kendilerinde kalkıp da bir sonra ki aşamaya ulaştırmak için yapacakları talepleri de yoktur, çünkü olamaz. Buradan yukarıya ancak seçilerek, başkaları tarafından alınarak götürülürler. O da şöyle olur; kendilerinden geçmiş **Hakk**'ta fânî vaziyette sâkin olarak beklemede olanlara **onbirinci** (11.) "**Muhammediyyet mertebesi**"nden bir elçi yollanır; yanlarına geldiğinde "**fânî**" olduklarından farkına varmazlar, ancak o elçi onlara yavaş yavaş dokunur. Bazıları uyanır, bazıları hiç uyanmazlar.

Uyananlar yarı dalgın olanlardır, derecelerinin eksik yapanlardır.

Uyanmayanlar ise, gerçekten **Hakk**'ta fânî olmuş, Hakk tecellîsi içinde kendilerini tamamen kaybettiklerinden uyanamamışlardır.

İşte bunların arasından seçilen bazı "**fenâ fillâh**" sakinleri, oradan alınarak o mertebenin başka bir bölümünde yeni bir ameliyeye tâbi tutulurlar. Şöyleki, kendilerinde, bâtınlarında kemâle ermiş, "**hakikat-i İseviyye**"nin ma'nâsını alıp, cesedini orada bırakırlar, "**ma'nâ-yı İseviyyet**"in kulağına (yeni doğan çocuğun kulağına okunan Ezân-ı Muhammedi gibi) "**Ezân-ı Muhammediyye**"yi okurlar; o andan i'tibâren, "**ma'nâ-yı İseviyye**" "**ma'nâyı Muhammediyye**"ye dönüşür ve onbirinci **(11.) mertebenin** kapıları açılmış, böylece o mertebenin namzeti olmuş olurlar.

Bu ameliyeden sonra gelen elçiler, onuncu kattan seçilen çok az sayıda olan namzetlerle, görünmeyen "**elif**"in sakinleri olmak ve oranın hâlini tahsil etmek üzere onbirinci (11.) kata yükseltirler. Bu mertebe "**Tevhîd-i Zât**"tır.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

“TEVHÎD-İ ZÂT”

Tevhîd-i Zât: Zâtların birliği anlamındadır.

Makâmı: “**Tenzihî ve Teşbihî Tevhîd’dir**” Cem’, ya’ni toplamadır.

“Bakâ billâh” (Hakk’ta bâki olma) demektir.

Zikri: “Yâ **Samed**”dir.

Âlemi: “Zât âlemi” (Âlem-i Lâhud)

Peygamberi: “**Muhammed Mustafâ**” (SAV) dır.

Lâkabı: “Habîbullâh”

Kelimesi: “**Lâ mağbude illâllah - lâ ilâhe illâllah**” dır.

Seyri: “Seyri meaallah” Allah’la berâber seyirdir.

Sûresi: “**İhlâs Sûresi**” dir.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Keriym; Âli İmran Sûresi; (3/18) âyetinde bu mevzûa işâret vardır:

﴿١٨﴾ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

“**şehidellâhü ennehü lâ ilâhe illâ hüve**”

“**Allah kendi kendine şâhittir, ki ondan başka ilâh yoktur.**”

Hâli: Bu mertebenin hâli ile hallenmektir.

Kur’ân-ı Keriym; TâHâ Sûresi: (20/14) âyetinde bu hâle işâret vardır:

إِنِّى أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِى

“**İnneniy enellâhü lâ ilâhe illâ ene fa’büdniy**”

“**Şüphesiz ben Allah’ım benden başka ilâh yoktur, artık bana ibâdet et**”

Yaşantısı: Daha evvelki mertebede **Hakk'ta** fâni olup, kendini **"kayıp/gâib eden"** yok olan sâlik, eğer bu mertebeye ulaşırsa, tekrar kendine gelir. Fakat bu kendine geliş eski hâliyle değil yeni hâliyle ve çok latîf olmaktadır. Onu gören yine eskisi gibi o hâliyle zanneder. Fakat bu def'a o **"Hakk ile bâki/bakâ billâh"** olarak hayâtına devâm etmeye başlar.

Bu kişinin ahlâkı **"tahallâku bi ahlâkillah"** hikmeti gereği "Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmaktadır." Acaîp bir yaşamdır. Muhafazası oldukça zordur.

Bu makâmın anahtarı ve yükselticisi **"Samed"** ismidir.

"Ma'rifet mertebesi"nin başlangıcıdır.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

Sâlik daha evvelce varlığın **Allah'ın sıfatlarından** meydana geldiğini idrâk etmişti. Bu mertebede sıfatların dahi kökenlerinin **Allah'ın zâtına** dayandığını ve varlıklarını ondan aldığını idrâk eder. Bütün varlık, **"ef'âl," "esmâ," "sıfat,"** ve **"zât"** âlemleri ile birlikte, bir bütün ve bu bütünün de özünün **"Allah c.c."** olduğunu iyice anlayıp bu mertebede tam bir mutma-in/tatmin olanlardan olur.

Hadîselere, kesret yani çokluk gözüyle bakan kişi, yazıyı kalemin yazdığını zanneder. Vahdet ya'ni birlik gözüyle bakan ârif kişi ise, evvelâ kalemi, sonra kolu, sonra bedeni, daha sonra da, kafayı yani aklı görüp idrâk ederki yazının oluşmasında mutlak hâkimiyet akıldadır. Eğer akıl olmasa bütün bu faaliyet hiç olmazdı. A'zâlarda ve kalemde meydana gelen hareket, aklın yani **zâtın** ürünüdür, diğerleri vâsıta ve zuhur mahalleridir.

Bu mertebenin kemâli, **"fenâ-i zât"** ya'ni zâtların fâni olmasıdır.

Kendi zâtının ve âlemdeki bütün zâtların, aslında Allah'ın zâtından başka bir şey olmadığını idrâk eder ve yaşar. Böylece izâfi varlığını, zâtını kaybetmiş; onun yerine **Hakk'anî** varlığını, zâtını bulmuş, Hakka meczûb (Hakla bâki) **"bakâ billâh"** olmuştur. Artık bu kimseler ölmezler. Çünkü ölmekten evvel ölüp, daha bu dünyâda iken **Hakk'la** ve **Hakk'ta** dirilmişlerdir. İşte **"İhlâs-ı Şerîf"**i ancak bu kimseler gerçek ma'nâsı ile okuyabilirler ve yaşarlar. **"Kelime-i tevhîd"** dahi geniş hâli ile bu mertebede tam ifâdesini bulur. **"Allah kendi kendine şahittir ki ondan başka ilâh yoktur"** kelâm-ı ilâhisi bu hâli ne güzel îzâh eder.

Her âyetin bir doğuş yeri vardır, işte bu âyetin doğuş yeri de, **ZÂT** âlemidir. Kur'ân-ı Kerîmi okurken; hangi âyetin, hangi âlemi, hangi mertebeyi anlattığını idrâk etmemiz bize çok şey kazandıracaktır.

Gerçek Kur'ân okumak yukarıda bahsedilen mertebeleri idrâk ettikten sonra; ancak, mümkün olur. Beşeriyet ve benlik kalıpları içinde Kur'ân-ı Kerîm'i okumak ne yazık ki onu sâdece ef'âl yani fiil ve madde kalıpları içinde çok sınırlı bir ma'nâ ile anlamaktan öteye geçmez. Allah (c.c.) bütün mü'minleri gerçek Kur'ân okuyanlardan eylesin. Âmîn.

Kur'ân-ı Kerîm Tâhâ Sûresi (20/14.) âyetinde;

اِنِّى اَنَا اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا فَاَعْبُدْنِىْ

“İnneniy enellahü lâ ilâhe illâ ene fa'büdniy”

“Şüphesiz ben Allah'ım benden başka ilâh yoktur, artık bana ibâdet et”

“kelâm-ı ilâhî”si bu mertebede şüphesiz olarak bütün varlığın Hakk'ın varlığı olduğunu ve ibâdetin sâdece ona yapılması gerektiğini açık olarak emir ile bildiriyor. Bu mertebede yapılan ibâdetin ismi “ubûdet”tir. Bunun nasıl bir ibâdet olduğunu oraya ulaşan ehli bilir. Bu ibâdet, kesret yani çokluk âleminde yaşayan kimsenin ibâdetine benzemez. Bunlar, “Salâtu Dâîmun” ya'ni devâmlı namaz içindedirler. “Ef'âl âlemi”, “esmâ âlemi”, “sıfat âlemi”, ve “zat âlemi”nin namazlarını; her mertebenin hâli gereği, yerine getirirler ve ibâdetle kemâl ehli dirler.

Bunları dışardan tanımak mümkün olmaz. İbâdetleri sâdece Allah'a olur. Allah (c.c.) kendine hâs kulları arasına almış olduklarını kendine ayna eylemiştir.

Dilerse; bu mertebede cezbeli olarak bırakır,

Dilerse; bir mertebe daha verip tekrar geriye döndürür.

Burada yaşayan kimsenin işi sâdece Hakk iledir, ondan başka varlık göremez, “Görmediğim Allah'a ibâdet etmem” der.

Bu engin idrâk ve müşâhede içerisinde hoş bir hâl ile hayatına devâm eder. Bunlar için korku ve hüzn yoktur, bahtiyar kimselerdir.

Oldukça gayret isteyen bu mertebeye Allah (c.c) meraklı ve arzûlu olanları çıkarsın. Âmîn.

Bu mertebeye ulaşip “Zat âlemi” yaşantısını ilk olarak ortaya getiren kişi, Hz. Muhammed (s.a.v)dir. “Tenzih” ve “Teşbih”i birleştirip, “Tevhîd” eden; oradan da “Vahdet”e eren, ya'ni “Mûseviyyet” ve “İseviyyet” hükümlerini birleştirip; onların ayrı ayrı yollar değil, bir bütünün sistemi içerisinde, onun mertebeleri olduğunu anlatan ve kendi getirdiği “Vahdet”

hükmü ile de insanlığın Allah bilincinde **“Ma’rifetullâh”a**, en üst mertebeye ulaşmasını sağlayan, nihâyet **“Habîbullâh”** lâkabını alan himmeti yüce kişidir. Bu mertebenin yolu ancak onun ümmetine ve ona îmân edip inananlara açılmıştır. Başka hiç bir şekilde bu mertebeye ulaşmanın imkânı yoktur.

Âhir zaman ümmeti olan bizler, bundan istifâde etmesini bilmeliyiz.

Gayret bizden muvaffakiyyet ALLAH’dandır, (c.c.)

Bu bahsi de burada bitiriyoruz, daha fazlasını tadarak yaşamak temennisiyse. Gayret bizden, yardım ve muvaffakiyyet Allah’dan dır. (c.c.)

Bu mertebede yapılacak zikir değişikliğini kısaca belirtmeye çalışalım.

Bu mertebenin özelliği, âfaki ma’nâda **Tevhîd** idrâkine doğru yol alma-ya devâm etmektir. Derse başlarken çekilen **(700)** adet “Kelime-i Tevhîd” **(100)** adet daha eksiltilerek **(300)**e düşürülecek, verilen sayılarda **Esmâlara** devâm edilecek, yine verilen sayıda **SAMED** zikrine devâm edilecek. Sonra **(100)** adet bu mertebenin kelimesi olan **“lâ mağbude illâlah”** ilâve olacak. Daha sonra bu mertebenin **idrâki ve hâlini** ifâde eden âyetleri en az (33)er def’a çektikten sonra yine üç İhlâs, bir Fâtiha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz. Ancak, dersimiz daha ileride ise bu duâyı son dersimizin sonunda yaparız diğreleri de böyle devâm eder.

Bu mevzûda daha geniş bilgi **“Altı Peygamber”** isimli kitâbımızın **Muhammed** (a.s.) bölümünde gelecektir. Fakat en verimli eğitim yolu sohbet-tir.

Yeri gelmişken, faydalı olur düşüncesiyle, bu mevzû ile ilgili **Kelime-i Tevhîd** kitabımızın, “Tevhîd-i Zât” bölümünü de buraya ilâve etmeyi uygun buldum.

“Artık bu kimseler ölmezler, çünkü ölmeyen evvel ölüp bu dünyâda iken Hakk ile ve Hakk’ta dirilmişlerdir. İşte **“İhlâs-ı Şerîf”**i ancak bu kimseler gerçek ma’nâsı ile okuyabilirler ve yaşarlar.

“Kelime-i Tevhîd” dahi buraya gelinceye kadar en geniş hâli ile bu mertebede ifâdesini bulur. Gerçi daha henüz sondaki **“hu”**ya ulaşılmamıştır ama oranın ısıltısı görünmeye başlamıştır.

“Allah kendi kendine şahittir, ki ondan başka ilâh yoktur” kelâm-ı ilâhisi bu hâli ne güzel îzâh eder. Ayrıca **“Şüphesiz ben Allah’ım, Benden başka ilâh yoktur, artık Bana ibâdet et”** kelâm-ı ilâhisi yine bu hâli bir başka yönden çok açık şekilde îzâh eder.

Burada yapılan ibâdet "**ubûdet**" ismini alır. **İbâdet**, kulun fiili, **ubûdet** ise, Allah'ın fiilidir.

Bu mertebeye ulaşıp "**zât âlemi**" yaşantısını insanlık tarihinde ilk olarak ortaya getiren kişi "**zuhur mahalli**" Hz. Muhammed (s.a.v.) dir. Daha evvelce "**tenzih**" ile kayıtlanan "**mertebe-i Mûseviyyet**" idrâki, daha sonra "**teşbih**" ile kayıtlanan "**İseviyyet**" idrâki, bulundukları yerde kalmış, "**Allah**" lâfzındaki gizli "**elif**"e ulaşamamışlardı. İşte ilk olarak oradaki gizli "**elif**"i müşâhade eden, sonra da "**tenzih**" ve "**teşbih**"i orada birleştirip kendi varlığında "**tevhîd**" ederek, evvelki **her iki** mertebeye de gerçek birer şahsiyyet kazandırıp, hakikatleriyle ortaya koyup, âtil durumdan faaliyete geçmelerine "**İslâm**" ismi altında sebep olmuştur.

Böylece "**Allah**" isminde bir merhâle daha aşılıarak, son menzile gelinmiştir. Bu menzile de "**âlemi ervah**"da kulaklarına "**ezân-ı Muhammedî**" okunan "**isti'dâd-ı ezeli**" sâhipleri ulaşabilirler. Diğerlerine yol yoktur, ancak her isti'dâd sâhibi de oraya ulaşamaz, çok gayret ve fedâkârlık gerekmektedir.

Bu mertebeyi de belirli bir olgunluk içinde tamamlayan sâlikin ulaşacağı bir mertebesi kalmıştır, ki o da "**Allah**" lafzının "**hu**"sudur. Buradan karşıındaki "**he**"ye ulaşmayı arzû eden gizli "**elif**", "**he**"nin hasretini çekerek "**ah...**" etmeye başlar; **bu "ah"** aslına ve hüviyyetine ulaşma arzûsudur, ki böylece herşeyi ile bütünleşmiş olacaktır. Ne türlü "**ah...**" olursa olsun, bu muhabbetlerin hepsinin kaynağı "**hüviyyet-i mutlaka**" olan bu "**hu**"dur.

Kendileri bu sırrı bilseler de, bilmeseler de; bütün aşklar ve muhabbetlerin kaynağı burasıdır. Bu sırrı bilen gerçek Hakk aşıklarının sonu Rabb'larına, diğerlerinin ise sonu nefislerine çıkar.

"**Hu**" esmâsı "**Allah**"ın yakıcı isimlerindendir. Ne yazık ki, bu çok büyük hakîkatın farkında olmayan bazı kimseler "**hu**" ismini zikretmeye ve bu yoldan **hüvviyyetlerine** ulaşmayı murad eden kimselere, olaya tavırla **hucular (ne demekse!?!..)** lâkabını takmakla ne korkunç bir hatâyâ düşüklerinin acaba farkında mıdırlar?...

Konya'ya Hz.Mevlânâ'yı ziyârete gittiğim bir gündü, "**Makâm-ı Mevlânâ**" ya girerken, yazılar bölümünde bir levhâ (hatt) çok dikkatimi çekmişti, uzun zaman önünden ayırlamadığımı hatırlıyorum. Hattın **üst kısmı**, geniş bir sahada sâdece derinden gelip, uzayıp giden bir "**Ah.....**" idi. **Alt kısmında** da "**H. Muhammed (s.a.v.)**" yazmaktaydı ki bu "**Ah...**" ise "**AH...MED**" idi.

Biz yine seyrimize devâm edelim. Burada "**Kelime-i Tevhîd**" "**lâ ilâhe illâ (*) ellâ**" müşâhade, "**hu**" lâfzendir.

(*) Baştaki "el" (lâm-ı ta'rîf) ya'ni "**belirlilik lâm**".

Ancak burada sondaki “ellâ” “İseviyyet”teki “ellâ”ya lâfzen benze-
mekle berâber, mânen benzemez; çünkü “İseviyyet”teki “ellâ”nın “elif”i
yok, bu mertebede ise, gizli “elif” vardır. O zaman ma’nâ “el-lâ” olur.
Sondaki “lâ” ise, gizli “elif” ile beşeriyetinden, mutlak yokluğa ve oradan
mutlak varlığa ulaşılması olur.

Biz tekrar kaldığımız yerden devâm ederek Kelime-i Tevhîd’in son harfi-
ne ulaşp onu da okumaya çalışalım. Bu mertebenin ismi “İnsân-ı Kâ-
mil”dir.

On ikinci bölüm

“İNSÂN-I KÂMİL”

İnsân-ı Kâmil: “Kâmil İnsân” anlamındadır.

Makamı: “Ahadiyyet” (Cem’ül Cem’) toplamların toplamı.

Zikri: “Allah” (c.c.) dir.

Âlemi: “Bütün âlemler” her âlemde gereği gibi hareket etmek

Peygamberi: “Muhammed Mustafâ”(s.a.v.)dir.

Lâkabı: “Abdû’hu ve Resûlü’hu”

Kelimesi: “lâ ilâhe illâllah muhammedür rasûlüllâh”dır.

Seyri: “Seyr-i anillâh” (Allah’dan seyr)dir. Hakk’tan halka’dır.

Sûresi: “Fâtiha” (el hamd) dir.

İdrâki: Bu mertebenin şuuru ile ileriye doğru gitmeye gayret etmesidir.

Kur’ân-ı Kerîm;Enbiyâ Sûresi (21/107) âyetinde bu mevzûa işâret vardır.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

“ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil âlemin”

“Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

Hâli: Bu mertebenin hâli ile hâllenmektir.

Kur’ân-ı Keriym; Enfâl Sûresi;(8/17) âyetinde, bu hâle işâret vardır.

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ

“Ve mâ remeyte iz remeyte ve lâkinnallâhe remâ”

“Attığın zaman sen atmadın ancak Allah attı”

Hadîs-i şerîfteki, “**men reâni fekad reel hakk**” ya’ni “**beni gören ancak Hakk’ı görmüş olur**” sözü bu hâli çok güzel anlatmaktadır.

Yaşantısı: Daha evvelce Hakk’ta bâki “**bakâ-billâh**” kendi hâlinde âlemden habersiz iken sâlik, bu mertebede uyandırılıp kendisine yeni bir elbise giydirilip, tekrar eski beşeriyet âlemine gönderilir.

Dışı, “**Şeriat-ı Muhammedî**” İçî, “**Hakikat-i Muhammedî**” ile bezenmiş olduğu hâlde halka çok yumuşak ve müşfik bir şekilde yaklaşır.

İsti’dâd ve kâbiliyeti olanları ellerinden tutup daha evvelce kendi geçtiği yolları tâkip ederek, Hakk’ın huzûruna çıkarıp **mi’rac** ettirmeye çalışır. Hayatı böylece devâm eder gider. Dışı “**halk**”, İçî “**Hakk**” ile dir.

Son derece geniş ihâtası olan bir mertebedir. Hakkını vermek oldukça zordur. Bu makâmın anahtarı devâmlı olarak “**ism-i celâl**” ve “**kelime-i tevhîd**” okumaktır. İşâretini ehli bilir.

Mürşidinin himmeti, “**irşâdî**”dır.

“**Ma’rifet mertebesi**”dir.

Buradan sonra kişi kemâl ehli olup, başkasına ihtiyâcı kalmaz. Sözleri genellikle **ilham**’dır. İsti’dâdı nispetinde son nefesine kadar mertebesini geliştirebilir. Bu mertebenin sonu yoktur.

Bu husûsta kısa bilgi sunmaya çalışalım.

En baştan başlayıp nefs-i emmâreden yola çıkan sâlik nihâyet epey uzun çalışma ve gayretlerden sonra Hakk’ın izni ve yol göstericisinin himmetiyle eğer bu mertebeye ulaşabilirse, çok değerli bir iş yapmış olur, bu değeri madde âleminin maddi kıymetleri ile ölçmek imkânsızdır.

“**Çık aradan kalsın yaradan**” sözleriyle belirtilmek istenen, izâfi varlığının yukarıda gösterilen yollardan geçerek, ortadan kalkması netîcesinde, zaten HAK’kın olan varlığını, gerçek hâli ile idrâk edip bütün varlığında onun hareket ettiğini ve onun da kendinden başka bir şey olmadığını anlayıp bu Hakk’ânî vasfı ile tekrar kesret/çokluk âlemine dönen kişi, deryâya ulaşan suyun buhar hâline gelip, bulut olup tekrar yağmur hâline gelmesine benzer. O yağmur tânesi sağda solda kalmış yağmur damlaları ile birlikte bir dere oluşturur, dere, nehre, nehir tekrar denize ulaşır. Bu böylece devâm eder gider. Kim ki bu dönüşümü idrâk eder, âlemin sırrını çözmüş demektir.

Îlâhi vasıflarla **Zât** âleminden **beşeriyet** âlemine dönen ilk yüce insan “**İnsân-ı Kâmil**” Muhammed Aleyhisselamdır.

Âlemlerde onun özel mertebesine ulaşmanın kimse için yolu yoktur. Ondandır verâset alan **insân-ı kâmiller'den** sonra bu mertebeye ulaşan kimseler ise **kâmil insan**'lardır.

İşte, halk içinde bunları tanımak pek mümkün olmaz. Çünkü bütün vasıflarla birlikte olduklarından, belirli bir vasıfları yoktur. Bunları ancak irfan yoluyla anlamak mümkün olur. Kim ki bunları tanıyıp bulur ve uyar işte onlar, azim ve gayret ile zaman içerisinde o kervanda yol alarak menzillerine ulaşabilirler.

Bu mertebenin özelliği **"cem'ül cem"** yani toplamaların toplamıdır. Varlığında ef'âl âlemi, esmâ âlemi, sıfat âlemi ve zât âlemi, cem' edilmiştir.

Dış, her ne kadar beşerî sûreti görüntüsünde ise de; içi tamâmen HAK'ın tüm mertebelerini ihâta etmiş bilinmez bir sır deryâsıdır.

Hakk onda her mertebeden gerektiği gibi zuhûr eder. O, âlemde HAK'tan başka hiç bir şey müşâhede edemez.

Bayezid-i Bistâmî'nin dediği gibi **"kırk sene varki halk beni kendileriyle ünsiyet eder zannediyor, halbuki ben Hakk ile ünsiyettayım"** sözü ve yaşantısı bu mertebenin hâlini pek güzel anlatır.

Bu mertebenin ehli **"nâsa akılları düzeyinde hitâb ediniz"** hadîsi şerifinin hükmü ile, karşısına gelen kimse hangi akıl düzeyinde ise onun mertebesini bilir ve ona oradan hitâb eder, eğer kâbiliyetli görürse az daha üst mertebeden hitâb ederek oraya doğru yükseltmeye çalışır. Eğer kâbiliyet görmezse rengine boyar ve o kişiyi olduğu yerde bırakır.

Bu kimseler, **"ma'rifetullah"** Allah'ı, Kur'ân'ı ve Hadîs'leri, her mertebede idrâk eder ve her mertebenin hakkını vererek yaşar. Câmî ismiyle topalayıcıdır. Bütün varlığa faydalı ve merhametlidir. O kişi; Kur'ân-ı Kerîm; Necm Sûresi (53/3-4) âyetindeki;

﴿٣﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ

﴿٤﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

"ve mâ yentıku anil hevâ" (3)

"in hüve illâ vahyün yûhâ" (4)

"O kendiliğinden konuşmamaktadır, onun konuşması ancak kendisine bildirilen bir vahy iledir."

âyetinin tecelli ve bereketi ile **"Makâm-ı Muhammed"**den aldığı ıyasma ve ilâhî bir lütuf ile olmaktadır.

1. İşte ancak bu sözler gerçek hedefini bulur.
2. Ve orada **"Nûr-u Muhammediyye"**yi parıldatmaya başlar.
3. Ancak bu sözler, kalplere şifâ, gönüllere safâ, rûhlara bakâ kazandırır.
4. Ham meyveyi oldurur, ölmüşü diriltir.
5. Dünyâ sarhoşunu ayıltır, âhiret sarhoşunu bayıltır.
6. Uyuyanı uyandırır, âtılı harekete geçirir.
7. Yolcuyu menziline ulaştırır.
8. Dargınları barıştırır, âşıkını ma'sûkuna kavuşturur.
9. Mahcûbların perdesini açar.
10. Ümîdsizleri ümîdlendirir.
11. Cehli ilme dönüştürür.
12. Pulu altın eder.
13. Kulu sultan, sultânı insan eder.
14. Sözleri pahâsı bulunmaz değerlerdir.

Bu kimseler, ancak **Allah** (c.c.) zikri, **Allah** (c.c.) muhabbeti ve **Allah** (c.c.) sohbetiyle huzur bulurlar. İşte gerçekte sâdece bunlar **"abdûhu"** abd-kul olurlar ve **"rasûlühu"** ancak bunlar gönülden **"irsâl"** haber verirler. Bu kimseler **kelime-i tevhîdi** her mertebede ve her mertebenin hakkını vererek söylerler, gerçek tevhîd ehli bunlardır. Bu mertebeye gelen kişi aynı zamanda **"Fâtîha-yı şerîfe"**nin de yaşantısını en iyi şekilde idrâk edendir.

"Elif"; "Kâmil insan"dır, **on iki** (12) noktadan, **on iki** (12) mertebeden meydana gelmiştir. **Yedisi** (7) , **"ettur'u seb'a"** (yedi tur) (yedi tavır) **beşi** (5) **"Hazarât-ı hamse"** (beş hazret mertebesi) olmak üzere **on iki** (12) mertebenin ifâdesidir. **Ayrıca bir de bâtinî (13) on üçüncü mertebesi vardır.**

Hamdî en geniş ma'nâsıyla ancak bu kimseler diyebilirler. Bunların dışındakiler kendi bulundukları sınırlı mertebeleri i'tibâriyle nerde iseler, oranın idrâki ile hamd ederler. "Namaz", mevzûlu kitabımızda **"Hamd"**ın sekiz (8) mertebesini anlattık, oradan daha geniş malûmat alınabilir.

“Fâtiha-yı şerîf”in iki (2) vechi vardır;

Biri, kulluk, **“makâm-ı abdiyyet”**,

Diğeri ilâhlık, **“makâm-ı Ulûhiyyet”**tir.

İki yönünü birlikte idrâk etmek ve yaşamak, **“Kâmil İnsân”**a has bir oluşumdur. Gerçek hamd’ı ancak HAKk, ve HAKk ehli yapar, ümmeti Muhammed’e Fâtiha-yı şerîf büyük bir lütuftur.

“Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” hükmünün tecellisi, risâlet menba’ı, Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimizin mübârek gönlünden o kişilere sirâyet ettiğinde, işte, o kişiler de âlemlere rahmet olurlar.

Çünkü gönüllerinde **“hakikat-i Muhammedi”**nin nûrunu, zâhirlerinde de **“şeriat-ı Muhammedi”**nin şerefini taşırlar. Cenâb’ı Hakk bunların sırrı ve hakikatleri cihetinden halk-ı âleme rahmet eder, fakat âlem halkı bu rahmetin nerden geldiğini idrâk edemezler.

“Attığın zaman sen atmadın, ancak Allah attı” ilâhi hükmü bu kimselerin yaşantısını ne kadar güzel ve ne kadar açık olarak anlatmaktadır.

“İzâfi varlıkları iflâs etmiş” yerini **“HAKk varlığı istilâ etmiş”** olan güzel insanlardan zuhûra gelen her şey, HAK’kın bir fiili hükmüne dönüşmüştür. Her mertebede başka yorum ve idrâki olan bu ilâhi kelâmın esas kaynağı, **“Zât”**ın **“İnsan”** mertebesinden zuhûrunu, hâlini açık olarak anlatmaktadır. Oldukça zor olan bu yaşamda bulunan kimselere Allah c.c. kolaylıklar versin.

“Rasûlü Sakaleyn” iki ağırlığın ya’ni insanların ve cinlerin Peygamberi olan o yüce ve muhteşem Rasûlü zî-şân, hiç bir âdemoğluna nasîb olmayan o kutlu Mi’râc seyri ve temâşasından döndükten sonra, **“Men reâni fekad reel hak”** ya’ni **“Beni gören ancak HAK’kı görmüş olur”** muazzam sırrını ifşâ etmesiyle ne büyük bir irfan hazînesini insanlığa hîbe etmiştir.

Bu hakîkatin bir zerresi insana ulaşırsa, o insan baştan aşağı sarsılır, çöker yere yığılır, yanar kül olur savrulur. Sonra tekrar zerrelere toplanır, yeni bir yapılanma ile kendine gelmeye başlar ve gerçek HAKk’âni hâli zuhûr etmeye başladığında kendini başka bir edâ, başka bir safâ, başka bir vefâ, başka bir biçimde, başka bir âlem içre, başka bir yapıda bulur, ve o yüce Peygamberden kendine ulaşan **(İlâhî bir yoldan gelen)** tecellî bereketiyle,

“Cübbemin içinde Hakk’tan başka bir şey yok”

“Her ne yana eğilsem, her şey ol yana eğilir”

“Bana bakan ancak Hakk’ı görmüş olur” ve benzeri sözleri demeye başlar. Her ne kadar zâhir ehli için bu sözler geçersiz ise de, **“hakikat-i Muhammediyye”**ye ulaşmış kutlu kimseler için geçerlidir. **Bu halleri ancak yaşayan bilir.** **“Rivâyet”** ve **“nakil”** bilgisi değildir, **“müşâhede”** ve **“vehbî”** ilimdir.

Mertebeleri aşmış seyr-i sülûkunu **“Tekmil Tarîk”** tamamlamış, kendi bünyesinde mi’racını yapmış kişilerin hayâtı işte yukarıda bahsedilen hallere benzer özellikler gösterir. Ne mutlu onlara. ALLAH c.c. cümle sâlikleri kemâle erdirdi. İslâm’ın içinde bir çok gruplar vardır;

Bunların ba’zısı **şeriat**,
ba’zısı **tarikât**,
ba’zısı **hakikat**,
ba’zısı **marifet mertebesindedirler.**

Hepsi de kendi mertebelerinde Hakk’tır ve de gerçektir. Ancak en kemâlde olan irfan ehli, **“cem’-ül cem”**e ulaşanlardır.

“Cem’-ül cem” demek, bütün cem’leri bir araya toplayıp cem’inde cem’i demektir. Bu mertebeye eren kişinin iki **(2) vechi**-yönü vardır; Biri halka, diğeri Hakk’a bakar. Nerede nasıl gerekiyorsa o vechiyle görünür. Onu tanımak, anlamak cidden çok zordur.

“Kâmil insan” mertebesinin geriye dönüş makâmı vardır. Bunlar evvelâ, **“Tecellî-i Zât”**, **“Tecellî-i Sıfat”**, **“Tecellî-i Esmâ”**, **“Tecellî-i Ef’âl”**dir. Biz bu mertebeleri daha fazla uzatmamak için Kâmil İnsan makâmında birleştirdik. Bu tecellîler zâten **Kâmil İnsan**, mertebesine ulaşan kimselerde tabii olarak oluşacaktır.

Bu mertebenin başka bir özelliği de **“tahallaku bi ahlâki rasûlüllâh”** (Hadîs) **“Peygamberin ahlâkı ile ahlâklanın.”** Rasûlüllâh’ın ahlâkı ile bezenmiş olduğu hâlde yaşayışı, beşerî yaşamın îcâbları içerisinde Hakk’ânî bir yaşam tarzıdır. Yeryüzünde yaşamış ve yaşayacak olan insanların her yönden ve ahlâk yönünden de en üstünü şüphesiz insanların Seyyidi (Efendisi) Hakikat-i Muhammedî’yi zuhûra getiren Hz. Muhammed (s.a.v.) dir. Cenâb-ı Hakk onun hakkında; Kur’ân-ı Kerîm; Kalem Sûresi; (68/4) âyetinde;

﴿٤﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾

“Ve inneke le a’lâ hulukin aziym.”

“Ve muhakkak ki: Sen pek büyük bir ahlâk üzerindesin”

Hadîs-i şerîfte de buyurulan; **“Tahallaku bi ahlâkillâh ve tahallaku bi ahlâki Rasûlüllâh”** ya’ni “Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanın ve Rasûlüllâh’ın ahlâkı ile ahlâklanındır.” **Allah’ın ahlâkı:** Celâl ve Cemâl sıfatlarıyla her mertebe o mertebenin gereği olan adâleti yerine getirmektir. **Hz. Peygamber’in ahlâkı** ise daha ziyâde belirgin olarak merhamet üzeredir.

Kur’ân-ı Kerîm; Tevbe Sûresi; (9/128) âyetinde;

حَرِصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

“Harîsun aleyküm bil mü’minîne raûfun rahiym.”

“Sizin üzerinize çok düşkün, şefkatli ve merhametlidir.”

buyurulmuştur.

Tevhîd-i Zât (11.) mertebesinde, sâlik Hakk’la bâki olduğundan kendisinden meydana gelen bir fiili yoktur. Buranın yaşamının gereği, belirli bir süre sâlikten (elinde olmadan) **zât** isim ve sıfatların zuhûra çıktığı yer olmasıdır. Bu yüzden ahlâkı, Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanmaktır. Bu yaşam ince bir iştir. Ancak oraya ulaşıncâ idrâki (gerçek ma’nâda) mümkün olur.

İnsân-ı Kâmil (12.) mertebesinde ise kişiye yeni bir beşeriyet libası (elbisesi) giydirilip tekrar **“ef’âl”** yani beşeriyet âlemine, fakat Hakk’âni vasıflarıyla gönderilir. İşte burada o kişi etrafına çok müşfik ve merhametli davranır. Bu da Hz. Peygamberin bâriz ahlâkından ona bir yansımadır. Ya’ni **“tahallâku bi ahlâki Rasûlüllah”**tır.

Hz. Aîşe (r.a.) vâlidemize Peygamberimiz (s.a.v)’in ahlâkı sorulduğunda, **“Onun ahlâkı Kur’ân’ın ahlâkıydı”** diye buyurmuştur. Meseleye bu yönle de baktığımız da, Kur’ân **Zât** olduğuna ve **Zât** bütün mertebeleri kuşattığına göre, demek ki; aynı zaman da **Ef’âl, Esmâ, Sıfat, Zât,** ve **İnsân-ı Kâmil** mertebelerinin gereği ne ise onu ortaya getirmesi Hz. Rasûlüllâh’ın geniş ma’nâdaki ahlâkı olmaktadır.

Bu mertebede her şey gene eskisi gibi yerli yerine dönmüş, **zâhirde “Şerîat-ı Muhammedî”** bâtında ise **“Hakikat-i Muhammedî”** hükümleri geçerli olmuş olur. Bu zatlar **dışta halk** ile, **içte Hakk** ile. Bunları tanımak çok zordur, gerçek irfân ehli, **vâsıl** kimseler bunlardır. **Halkta, Hak’kı; Hak’ta halkı** müşâhede ederler. Bir başka ifâdeyle **kesrette vahdet, vahdette kesreti** yani **çoklukta birlik, birlikte çokluğu** en güzel şekilde yaşarlar. Daha evvelce **“ehl-i sünnet vel cemaat”** yolunu sâdece şekil ve sûret hâlinde, **zâhirde yaşarlarken**, bu def’a **“ehli sünnet vel cemaat”** yolunu bâtını ile birlikte yaşarlar, ki işte gerçek, **“İslâmiyet”** ve **“Ma’rifetullah”** yaşamı budur.

Ehl-i sünnet yolunu sâdece “**şekiller ve merâsimler**” bâbında uygulamak yeterli olamamaktadır. İşte İslâm’ı yeteri kadar tanımamak ve tanıtamamak buradan kaynaklanmaktadır. Eğitim yetersizliği ve bilinçsiz tutuculuk önümüzde bir büyük mania oluşturmaktadır.

“**Ehli sünnet vel cemaat**” yolunu irfâniyetle destekleyip bâtinî yaşamımızı da faaliyete geçirebildiğimiz gün, İslâm topluluğu olarak hedefimize vardığımız gün olacaktır.

Gâyemiz en kısa yoldan ve en gerçekçi olarak tâlipleri HAK’ka ulaştırmaya yardımcı olmaktır. Hatâlarımız var ise hoş görüle.

Hak’ka giden yollar muhakkakki pek çoktur. Ancak biz, bildiğimiz yolu anlatmaya çalıştık. Eksik yerler varsa Cenâb-ı Hakk tatbîk edenlere ilham vâsıtasıyla tamamlatsın. Âmîn.

Bu bahsi de burada bitiriyoruz, daha fazlasını tadarak yaşamak temenisiyle. Gayret bizden, yardım ve muvaffakiyyet Allah’dandır. (c.c.)

Bu mertebede yapılacak zikir değişikliğini kısaca belirtmeye çalışalım.

Bu mertebenin özelliği, âfâkî ma’nâda **tevhîd** idrâkine doğru yol almaya devâm etmektir. Derse başlarken çekilen **(700)** adet “Kelime-i Tevhîd” **(100)** adet daha eksiltilerek **(200)**e düşürülecek, verilen sayılarda **Esmâlar**’a devâm edilecek, yine verilen sayıda **ALLAH** zikrine devâm edilecek. Sonra **(100)** adet bu mertebenin kelimesi olan **(lâ ilâhe illâllah Muhammedür rasûlüllâh)** ilâve edilecek. Daha sonra bu mertebenin **idrâki ve hâlini** ifâde eden âyetleri en az (33)er def’a çektikten sonra yine üç İhlâs, bir Fâtîha okuyup Peygamber Efendimiz (s.a.v.)in ve Ehl-i Beyt hazarâtının rûhlarına hediye eyleyip, o günkü dersimizi bitirmiş oluruz.

Muvaffakiyyet Allah’dandır. Onun dileğinin dışında hiç birşey olmaz.

Bu mevzûda daha geniş bilgi “**Altı Peygamber**” isimli kitabımızın **Muhammed** (a.s.) bölümünün de gelecektir. Fakat en verimli eğitim yolu sohbet-tir.

Yeri gelmişken, faydalı olur düşüncesiyle, bu mevzu ile ilgili **Kelime-i Tevhîd** kitabımızın, “İnsân-ı kâmil” bölümünün bir kısmını da buraya ilâve etmeyi uygun buldum.

“Evet böylece bu mertebe hakkında da genel bir bilgi verdikten sonra biz tekrar **“Allah”** lâfzının ikinci (2.) gizli **“elif”**inin yanında bıraktığımız yerden yolumuza gelelim.

“Kelime-i Tevhîd”in (çıkış) “urûc” sürecinin sonuna yaklaşmış olan yolcumuzu burada bir mertebe daha beklemektedir, ki bu **on ikinci** (12.) mertebe, ayrıca diğer bütün mertebeleri de kapsamına almaktadır.

Allah lâfzının sonundaki **“he”** ya’ni **(hu) “hüviyyet-i mutlaka”** olduğu ve bu mertebede **“İsm-i a’zam”** (en büyük isim) olduğuda belirtilmiş idi. İşte ancak buraya ulaşan sâlikler **“Kelime-i Tevhîd”**i hakkı ile söyleyebilirler. Bu mertebenin sâhibleri, **“Hüviyyet-i mutlaka”**da buldukları kendi gerçek hüviyyetleri ile yaşarlar, diğerleri gibi hayâli hüviyyetleri ile değil.

Ve kendilerine verilen yeni bir Hakkâni elbise ile halkın arasına Hakk ile dönerek bulundukları yerde **“mertebe-i Muhammediyye”**nin temsilcileri olurlar. İsti’dâd sâhiblerini tekrar geldiği yollardan geçirerek Hakk’ın huzuruna çıkarıp kâmil insan olmalarını sağlarlar.

Zikirleri : **“Allah”**,

Tevhîdleri : **“lâ ilâhe illâ Allah”**,

Müşâhedeleri : **“Muhammedür rasûlüllah”**tır.

İnsân-ı Kâmil : Bu mertebe, **“mutlak vücûd”**un en son tecellîsi ve mazharlarda zuhûru bakımından en son **“libas”**ı, (örtüsüdür). (Fusûsu’l-Hikem “muhtelif” özet)

“Şehâdet âlemi”nden ibâret olan cismânî,

“misâl” ve **“melekler âlemi”**nden ibaret olan nûrânî âlemleri,

“rûhlar âlemi”nden ibâret olan rûhânî,

“ilim âlemi”nden ibâret olan “ilm-i ilâhî”, “a’yân-ı sâbite” ve “vahdet” mertebelerini, “a’dem” ve “zûlmet” mertebelerini dahi kendinde toplayan bir mertebedir.

Mutlak vücûd, bütün ilâhî sıfat ve isimleri ile şehâdet âlemine tenezzül ettikten sonra; O’nun en mükemmel tecellîsi **“büyük âlem”**in hülâsâsı **“özü”** olan **“küçük âlem”**de, yani **“insan”**da, yani **“insan-ı Kâmil”**de vukû bulmuştur.

Şehâdet âlemi, her ne kadar ilâhi isimlerin hüküm ve eserlerinin zuhuru-na müsait bir **"ayna"** gibi ise de, tam cilâlı ve parlak bir ayna değildir. **"Âdem"**in yaratılması **"zuhur"**u ile âlem, cilâlı ve parlak bir ayna durumuna gelmiştir. Âlemin hülâsası olan ve kendinden önceki mertebeleri kendinde toplayan **"Âdem"** de Hakk, kendi sûretini, ya'ni sıfat ve isimlerini en mükemmel şekilde müşâhede eder. Fakat bu müşâhede, uzaktan ve kendi vücûdunun dışında bulunan bir şeye bakış gibi düşünülmemelidir. Zîrâ bütün mertebeler **"mutlak vücûd"**un dışında olmadığı gibi, her bir mertebede tecellî ve zuhur eden de bu vücûddur. Bu müşâhede Hakk'ın bütün zerrelerde **zâtı** ile zuhûr ve huzûru ile vukû bulan **"zevkî"** bir müşâhededir.

İnsân-ı Kâmil bütün ilâhi isimlerden ibâret olan **"ilâhi sûret"**i kabûle müsâit taayyüne sahiptir. **"İlâhî emânet"**i taşımaya ehil olarak yaratılmıştır, **"zuhûra"** getirilmiştir. Kendisinde ilâhi sıfat ve isimlerin hükümleri fiilen zâhir olur. Diğer insanlarda ise, bu ilâhi sıfatların hükümleri kısmen zâhir olur.

Allah'ın **şehâdet âleminde tecellisi**, sıfatları, isimleri ve fiilleri iledir. İnsân-ı Kâmil bütün âlemlerin hülâsâsı olduğu için onda, **"zâtî tecellî"** ile berâber, sıfatlar, isimler ve fiillerin tecellîleri toplanmıştır.

İnsân-ı Kâmil mertebesindeki kemâl ve zuhûr, diğer mertebelerde müşâhede edilemez.

Varlıkların her biri **"ilâhi nûr"**un aynası olmakla berâber (cihânı gösteren kadeh ve âlemi gösteren ayna) **"Âdem"** ya'ni **"İnsân-ı Kâmil"**dir. Onda ilâhi sıfatların nurları tamamı ile zâhir olmuştur.

Nûr, kendi cemâl ve celâlini **"İnsân-ı Kâmil"**de görmüştür.

İnsân-ı Kâmil'e, yukarıda zikr edilenlerden başka daha birçok isim verilmiştir. Konumuz bakımından şu isimleri bilhassa zikretmemiz faydalı olacaktır.

Ona **"zıll-i ilâh"** (ilâh'ın gölgesi) denilmiştir.

Ayrıca **"zıll-i memdud"** (yayılmış gölge)

ve **"zillullah"** (Allah'ın gölgesi) isimleri de verilmiştir.

H. Mevlânâ "Mesnevî"sinde, **"Tanrı'ya kul olan hakîkatte Tanrı gölgesidir. O, bu âlemden ölmüş, Tanrı ile dirilmiştir,"** diyerek, Tanrı gölgesi (Sâye-i Yezdan) tâbirini **"kul"** hakkında kullanmıştır, ki **"İnsân-ı Kâmil"** ile aynı ma'nâdadır.

Hülâsa edecek olursak yukarıda zikredilen mertebelerin en yükseği, **"gayb-ı mutlak"** en aşağısı, için de bulunduğumuz **"şehâdet âlemi"**dir.

Şehâdet âlemi"nden geriye doğru ma'nevî **"urûc"** (yükseliş) sûretiyle asıl ve menşesine dönen insan bu mertebeleri ve bunların birbirlerine nispetle durumlarını müşâhede eder ve bilir. Bu his, **"cisimler âlemi"**nde algılanan her bir şey, "misâl" ve **"hayâl"** mertebesinde mevcûd olan latîf bir varlığın sûretidir. Bunlar ise

"misâl" ve **"hayâl"** **"nûr âlemi"**nin sûretidir;

"nûrlar" ise, **"rûh âlemi"**nin sûretidir;

"rûhlar" ise, **"a'yân-ı sabite"** sûretleridir;

"a'yân-ı sabite" ise, **"ilmi ilâhi"** sûretleridir.

Böylece **"sâlik"** **Hakk'** yolcusunda cümle esmâ-i İlâhiyyenin eser ve hükümleri zuhûr ettiğinde, o hakîkatiyle **Hakk**, sûret ve zâhiriyle de **halk** olur.

Kendisinde **Hakk'**ın bütün mertebelerinin ahkâmı toplanmış olduğundan o sûret-i İlâhiyye üzere bütün halka **Rahmân** olmuş olur. Zîrâ İnsân-ı Kâmil zâhiri ve bâtını ile halka rahmettir.

Îzâhına çalışmaya gayret ettiğimiz bu (12.) mertebeyi bitirmekle **sâlikin**, yolcunun, tamâmen işi bitmiş olmaz. Çünkü bu seyrin aslında, İlmiel yakıyn, aynel yakıyn, hakk'el yakıyn, olarak (3) seyri vardır. Birinci seyr, ef'âl-madde âleminde, ikinci seyr, esmâ-nûr âleminde, üçüncü seyr ise, sıfat- rûh âleminde olur. Genelde yapılan seyr'û sülûklar ef'âl âlemindeki seyr'i sülûklardır.

Ayrıca (4) hâlde tecellî mertebeleri de vardır. Bunlar da, tecellî-i Zât, tecellî-i Sıfat, tecellî-i Esmâ, tecellî-i Ef'âl'dir. Böylece gerçek ders sayısı, **12+12+12+4=40** kırk olmuş olur. Birinci seyr ile sâlik genel ma'nâda bu hallerin ilmini almış olur, bu ise birey olarak kendisine yeterli olur. Ancak daha ilerisini isterse idrâk, irfaniyet ve sabırla yoluna devâm etmesi ve her yöndeki tecrübelerini arttırması gerekmektedir. Ancak o zaman gerçek kemâle ulaşma yolu açılmış olur.

İlk seyrini bitirmiş olanların ba'zılarında görülen az da olsa ufak tefek eksi hallerin zuhûru bu yüzdendir. Kişilerin bu özel hallerine bakarak gerçek irfâniyeti kötölemek ve suçlamak çok yanlış olur. Misâllendirmek gerekirse; İlk seyr orta, ikinci seyr lise, üçüncü seyr üniversite, tecellîler ise, ihtisaslaşmaktır diyebiliriz.

Yeri gelmişken bir de sizlere özetle genel insanlık âleminin altı seyrinden bahsetmek isterim.

(1) Umûmi seyr:

Bu seyr bütün insanlık âleminin devâmı müddetince toplu olarak Hakk’a doğru yaptıkları tek bir **seyr**dir.

Âdem (a.s.) dan başlayarak, her bir peygamber ile yoluna devâm eden insanlık âlemi, nihâyet Hz. Rasûlüllah’ın gelmesi ve Mi’râc hâdisesinin zuhuru ile de kemâle ermiş, Hakk’a giden yolda seyr tamamlanmış olmaktadır.

Kıyâmete kadar da devâm edecek bu seyr, Âdem (a.s.) dan başlayarak kıyâmet gününe kadar gelip geçmiş olacak olan, bütün insanların kendi mertebelerinden yaptıkları tek, toplu ve umûmi bir seyirleridir.

(2) Bireysel seyr:

Kitabımızın başından beri özet olarak îzâhına çalışmağa gayret ettiğimiz bireysel **seyr**dir. Her bir sâlikin, kendi yaşantısının özellikleri içerisinde ayırabileceği vakitlerine ve yapabileceği çalışmalarına, gayret ve kâbiliyetlerine göre değişmekle birlikte 15-20 sene sürebilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi bu ilk seyirdir, bundan sonra sâlikin daha ileriye gidebilmesi için bu çalışmalarını ömür boyu sürdürmesinin kendi yararına olacağı âşikârdır.

İslâm’ın ilmi tavsiyesi “**beşikten mezara**” kadardır. Bu ilim ise müşâhedeli **Hakk** ilmidir, müşâhedeli ilimde ise, hayâl, zan ve vehim olmayacağından gerçek ilâhi ilimdir.

Kişi olarak bu ilme sahip olmak büyük bir mutluluk ve saâdetdir. İşte bu **ilim** ve **seyr**, birey olarak kişileri ilgilendirir. Diğer seyrler de ise kişiler farkına varırlar veyâ varmasınlar, bilsinler veyâ bilmesinler, toplu olarak ilâhî takdîr üzere bu yaşamları kendilerine tatbîk ettirilir ki; uzak durmaları mümkün değildir.

Bu oluşumlarla başta bütün insanlar, sonra bütün varlıklar, kendi mertebeleri düzeylerinden, zâhiren ister **inkâr**da ister **tasdîk**te olsunlar, **Hakk** yolcusudurlar, bunun dışına da çıkmaları mümkün değildir. Bilen ayn, bilinen gayrdır, hükmü ile kim bu hakikatleri kendi bünyesinde idrâk etti ise bu (6) altı seyrin hepsinden, bilinçli olarak yaşayarak fayda sağlar. Kim ki gaflet ve bigâneliktedir, bu hakikatleri bir ömür boyu yaşadığı halde farkında bile olmadan elinden geçirir gider.

(3) Senelik seyr:

Bu seyr her sene oluşan **(12)** aylık dönüşümler ile yaşanan senelik **seyr**'dir. Şöyle ki: Dînimizde bir sene, faaliyyet sâhası i'tibâriyle **(3)** e bölünmüştür bunlarda; **(7)** aylar, **(3)** aylar, **(2)** aylardır.

(7) Aylar, **(7)** nefis mertebesi; geri kalan **(5)** aylar ise hazret mertebeleridir.

Kurb'ân bayramının son günü olan Zilhicce'nin **(13)**ünde sona erer. Hicrî sene başı olan Muharrem'in **(1)**i ile yeniden başlar.

Her sene bu senelik seyr devâm eder, îzâhı uzun sürer, varlığının bilinmesi için bu kadarlık bilgi yeterlidir zannediyorum.

(4) Günlük seyr:

Her gün oluşan, gece ve gündüz olarak yaşanan, **(24)** saatlik **seyr**'dir.

Bu seyrin hakîkati, gecenin, "fenâ-fillâh" gündüzün, "bakâ-billâh" hükümünde olduğunun hakîkatini bilerek yaşamaktır. Aslında seyrin gayesi, ölmekten evvel nefsinden ölmek, böylece de gerçek İlâhi kimliği ile dirilmektir.

Bu yaşam ise kısaca, "fenâ-fillâh" (Hakk'ta fâni olma) **gece**, "bakâ-billâh" (Hakk'ta bâki olma) da **gündüz**, olarak ifâde edilmektedir. Hâl böyle olunca, insanlık âlemi ve diğer varlıklar bilseler de, bilmeseler de, **(24)** saatlik bu seyr'i yapmak zorundadırlar.

(5) Nefes seyri:

Her nefes alış verişimizde yaşadığımız **seyr**'dir. Bu seyr'in hakîkati, nefes alıp vermemize göredir. Aldığımız her nefes bize, yeni bir hayât getirmekte. Verdiğimiz her bir nefes ile de hayâtımız gitmektedir. Farkında bile olmadan alıp vermekte olduğumuz bu nefeslerle hayatımızı sürdürürken nedenli bir gaflet içinde olduğumuzun acaba farkında mıyız?

Kim ki; bu nefeslerini bilinçli olarak, ziyân etmeden kullanırsa, çok şeyler kazanarak hayâtının verimli geçmesini te'min etmiş olur.

(6) Anlık seyr'dir:

Bu âlemde her an, oluşan "**kevn** ve **fesad**" ya'ni oluş ve bozuluş hâlini idrak etmektir. Çok serî bir şekilde cereyân eden bu hâdisede bütün âlem

bir an içerisinde **kevn** ya'ni yeniden oluşmakta, yine bir an içerisinde **fesad**da uğramakta, ya'ni bozulmaktadır.

Çok serî oluşan bu hâdisede her an yeni bir ölüm ve yeniden bir doğuş yaşanmaktadır. Ancak bu çok serî yaşanan hâdisenin **fesad**, bozulma ya'ni ölüm anlarını o anda tesbît edemediğimiz için âlemin ve kendimizin devâmlılık üzere olan bir hayâtın içinde olduğunu ve öyle yaşadığımızı zannediyoruz. **Yaşadığımız bu hayâtı ve kendi gerçek değerlerimizi bir bilebilseydik, ne olurdu.**

İşte insanlık âlemi bilse de bilmesede de Hakk'a giden bu seyirleri yapmaktadır. Mâdem ki; bu seyirler yapılıyor, o halde bilinçli olarak yapmaya ne ma'ni vardır. İnsana düşen sâdece gözünü ve gönlünü Hakk'a, yönünü O'na döndürebilmesidir. Yolda bir vâsıtâ ile giden ve gözünün görme kabiliyeti olduğu halde onun farkında olmayıp, çevreyi başkalarına sorarak tanımaya çalışması kişi için ne acayip bir iştir.

Şimdi; mühim bir mevzûa daha dikkat çekmek istiyorum.

Buraya kadar ki, gerek ferdi, gerek tüm i'tibâriyle özet olarak (12) mer-tebe seyrimizi özet olarak görmüş olduk. Genelde bu mertebeler ta'rîf edilirken, "elif" harfinden misâl verilir. "Elif" gerçekte **(7)**si Nefs, **(5)**i Hazret mertebelerini ifâde etmektedir, toplam **(12)** mertebedir. Bunlar zâhiri mertebelerdir, bu mertebelerin-noktaların her birerlerinin zikir esmâları kendi bölümlerinde belirtilmiş idi. "Elif"ın bir de **(13)** üncü bâtın mertebesi-noktası, vardır ki; bütün âlemlerin kaynağıdır. Bunun kişiye özel olan esmâsının tâyini Hakk'a aittir. Kişi bu esmâ zikrini müşâhedeinde aracısız olarak ancak Hakk'tan alır.

Bu oldukça gizli bir sırdır, ehline açılır. Bazı tevhîd ehli kimselerin **(sükûn)** devrelerindeki devâmlı virdleri Kelime-i Tevhîd, salâvat, ve kendilerine müşâhede ile belirtilen o özel esmâları olur, ender ulaşılan yaşamlardan biridir.

Seyahatlerimin birinde **Şam**'da böyle bir kimse ile karşılaşmıştım. O bu hâli şöyle anlatıyordu:

"Cenâb'ı Hakk benden bütün esmâ zikirlerini aldı ve bundan sonra senin zikrin sâdece Kelime-i Tevhîd ve Huuu, ismidir, dedi."

Diye bir sohbet esnasında bu hâli belirtmiş idi, o tarihte yaşının (92) olduğunu bildirmiş idi ve sık sık, gönlünün derinliklerinden (Lâ ilâhe illâllah ve Huu Huu) diye zikrediyordu. Bu temiz ifâdelerin hayâl ve vehim olmadığı

açık olarak belli idi. Bu zât-ı muhterem Türk asıllı ve nakşîyye büyüklerinden idi.

Ba'zı gerçek tasavvuf kitaplarında da bu tür menkıbelere rastlamıştım. Bu hususta on üçüncü isim olarak bize de verilen bir esmâ vardır ne olduğu bize kalsın. Bu oluşumlar özeldir, genel değildir.

Bu oluşumların ışığında insanın aklına şu soru gelebilir! On ikinci derste kişi **(Allah)** Esmâsı'na ulaştığı halde, neden on üçüncü derste esmâ-i ilâhiyye'den her hangi bir isim onun özel ismi olsun?..

El cevap: Mutlak ma'nâda **(Allah)** ismi Hz. Muhammed (s.a.v.)e âit bir isimdir, o ismi husûside kimse kullanamaz, bütün kullanımlar, genel ve zâhirendir, işte bu yüzden Cenâb-ı Hakk bazı sevdiği kullarına esmâ-i ilâhiyyeden bir ismi özel olarak o kuluna lütfeder, bu isim de onun husûside özeli olur. Bunlar gayb sırlarındandır.

(13) üncü Kitabımız da muhteşem **(13)** ün oluşumlarını, bağlantılarını, âlemlerin üzerindeki hakimiyetini, ve faaliyetlerini ve ne derece uğurlu olduğunu bulacaksınız.

Yeri gelmişken bir Hadîs-i Şerîften daha bahsetmek isterim. Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz bu husûsta buyurdular ki:

"Eşşeriati **akvâli**, ettarikat-i **ef'âli**, el marifeti **etvâri**, el hakikat-i **esrâri**" ya'ni "Şerîat; **sözlerimdir**, tarîkat; **fiillerimdir**, ma'rifet; **tavırlarımdır**, hakikat; sırlarımdır."

Şerîat: (Akvâl) "kavil-sözler, zâhiri hükümler."

Tarîkat: (Ef'âl) "fiiller, işler- ameller, muhabbetler."

Ma'rifet: (Etvâr) "tavırlar, hâl ve hareketler." (Her makâmın gereği ile)

Hakikat: (Esrâr) "sırlar, gizlenen-bilinmeyen şeyler" dir.

Ba'zı kimseler bu sıralamayı böyle almışlar, ba'zıları da; **Şerîat, tari-kat, hakikat, ma'rifet**, şekliyle almışlardır ki; her iki şekli de geçerlidir, îzâhı uzun sürer. Böylece belirtmiş olalım.

İnsân-ı Kâmil: Ayrıca kendisi de **İnsân-ı Kâmil** olduğundan bütün bu mertebeler O nun varlığından ve O nun varlığında meydana gelmektedir.

Ya'ni, Hakikat-i Muhammedî de oluşmaktadır. İşte bu hakikatler ve sırlar gönülden gönüle, ehinden ehline akıp gitmektedir, ve kıyâmete kadar da akıp gidecektir.

Ba'zı zâhiri **şeriat**=kavil-kelâm-söz ehli kimseler, tarîkat, hakikat, marifet ve İnsân-ı Kâmil, mertebelerini inkâr etmekle ne kadar büyük bir yanılğı içerisinde olduklarını ve İslâmiyeti sâdece **zâhiri** bir kelâm mertebesinde görmek sûretiyle sınırlandırarak kendilerine, çevrelerine ve muhteşem İslâm'ın hakikatlerine ne kadar büyük zarar verdiklerinin acaba farkında mıdırılar ?

Yukarılardan beri îzâhına çalıştığımız mertebeler, bu Hadîs-i Şerifin özetle şerhidir diyebiliriz. Cenâb-ı Hakk cümlemizi gerçekten kendine has kul, Habîb'ine has ümmet eylesin.

HAK'ka giden yollar muhakkakki pek çoktur. Ancak biz, bildiğimiz yolu anlatmaya çalıştık. Eksik yerler varsa Cenâb-ı Hakk tatbîk edenlere ilham vâsıtasıyla tamamlatsın. Âmîn.

Muvaffakiyyet ALLAH'dandır. Onun dileğinin dışında hiçbir şey olmaz.

Kısaca bahs edilen bu hususlar oldukça uzun bir süre alır, gayret kişiye düşmektedir.

"İnsân taşıdığı yükü bir bilebilseydi"?..

İlk yazılışı; **(16/08/1992)**

Şerhi ve ilâveleri; **(25/06/2005)**

Tekirdağ Terzi Baba

       S      

D           bir zamanlar   lemi,
Tefekkür ederdim çok çok h  limi,
Arardım bu varlık içre y  rimi,
       âlemin sı  rını       .

L   f   le illâllah dedi hocam,
Benim de bu oldu bir zaman hecem,
Aydınlandı sonra karanlık gecem,
       **        ** sı  rını       .

Esmâlar oldu ikinci dura  ım,
Sağlam bastı burada da ayağım,
N  rlar ile doldu bütün varlığım,
       **Esm  lar  n** sı  rını       .

Sıra geldi **Sıfatlar** derg  hına,
Bakmadım hiçbir şeyin ah, v  hına,
Hep **vasıflar** HAK'kındır anlayana,
       **Sıfatların** sı  rını       .

Zât-ı HAK'tır âlemde bâki olan,
Bu sırlarla tüm i  i dışı dolan,
Hak dery  sına dik tepe dalan,
       **Zât-ı HAK'k  n** sı  rını       .

İnsâna baktım bir **güzel libas**,
Yok üstüne âlemde, haslardan has,
Kevser'den içer, içirir de, tas tas,
Çözdüm **İnsân**'ın sırrını çözdüm.

Âdem (a.s.) ile dünyâyâ geldim baştan,
Kim korkar ki, sonu olmayan yaştan,
İndi rûhum göklerden, yüce Arş'tan,
Çözdüm **Âdem**'in, (a.s.) sırrını çözdüm.

Yolum düştü **İbrâhîm**'e (a.s.) **hulleli**,
Dostumla dost olunca, dedim belî,
Buraya ulaşan olurmuş velî,
Çözdüm **İbrâhîm**'in (a.s.) sırrını çözdüm,

Mûsâ (a.s.) ile **Tûr'u Sînâ**'da bir gün,
Kelîmullah lâfzını aldık o gün,
Bu işler oldu, sanırım hemen dün,
Çözdüm **Mûsâ**'nın (a.s.) sırrını çözdüm.

Îsâ (a.s.) ile denildi **Rûhullâh**,
İçim dışım boyandı **Sibgatullâh**,
Nerde bulurum böyle bir ehlullâh,
Çözdüm **Îsâ**'nın (a.s.) sırrını çözdüm.

Muhammed'i (s.a.v.) oldum yolun sonunda,
Kaybettim kendimi onun yolunda,
Kâmusu aşk koltuğumun altında,
Çözdüm **Muhammed**'in (s.a.v.) sırrım çözdüm.

Evvel, âhir, zâhir, bâtın, hep **hu/O**'dur,
Anladım ki işin gerçeği budur,
Nereye baksam gözüm onu bulur,
Çözdüm varlığın sırrını çözdüm.

Ben, ben sanırdım kendimi evvelce,
Yoğruldu hamur oldum güzelce,
Yeni bir kimliğim oldu pişince,
Çözdüm **Necdet**'in sırrını çözdüm.

NECDET ARDIÇ

TEKİRDAĞ